T.C.

İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SANAYİ POLİTİKALARI VE TEKNOLOJİ YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

SANAYİ POLİTİKALARI VE TEKNOLOJİ YÖNETİMİ

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

Sanayi Politikaları ve Teknoloji Yönetiminin Küresel Ekonomiye Etkileri: 1980 Sonrası Türkiye Analizi

Yüksek Lisans Tezi

Figen KÖSE

Öğrenci No 200018662

İstanbul, 2022

T.C.

İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SANAYİ POLİTİKALARI VE TEKNOLOJİ YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

SANAYİ POLİTİKALARI VE TEKNOLOJİ YÖNETİMİ

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

Sanayi Politikaları ve Teknoloji Yönetiminin Küresel Ekonomiye Etkileri: 1980 Sonrası Türkiye Analizi

Yüksek Lisans Tezi

Figen KÖSE

Öğrenci No 200018662

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Sabri ÖZ

İstanbul, 2022

ETİK BEYAN

Hazırlamış olduğum tez özgün bir çalışma olup YÖK ve İstanbul Ticaret Üniversitesi Lisansüstü Yönetmeliklerine uygun olarak hazırlanmıştır. Ayrıca, bu çalışmayı yaparken bilimsel etik kurallarına tamamıyla uyduğumu; yararlandığım tüm kaynakları gösterdiğimi ve hiçbir kaynaktan yaptığım ayrıntılı alıntı olmadığını beyan ederim. Bu tezin ihtiva ettiği tüm hususlar şahsi görüşüm olup İstanbul Ticaret Üniversitesinin resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

Figen KÖSE

SANAYİ POLİTİKALARI VE TEKNOLOJİ YÖNETİMİNİN KÜRESEL EKONOMİYE ETKİLERİ: 1980 SONRASI TÜRKİYE ANALİZİ

Figen KÖSE

ÖZET

Küreselleşme ekonomik, politik ve kültürel alanların yanında sosyal hayatın da hemen hemen tüm kademelerinde varlığını gösteren bir kavramdır. Kurumsal oluşumlar ve hatta kişiler dünyanın herhangi bir yerinde ortaya çıkan önemli bir gelişmeden etkilenmektedir. Günümüz dünyasında yaşanan olumlu veya olumsuz herhangi bir olay yakın-uzak fark etmeksizin tüm dünya ülkelerinde bir şekilde hissedilir olmaktadır. 21. Yüzyıl itibarı ile küreselleşme üzerine oldukça yaygın bir şekilde çalışmaların yapıldığı bilinen bir gerçektir. Teknolojik gelişmeler, ekonomik ve sosyal ihtiyaçlar küreselleşmenin gelişmesinde rol oynamaktadır. Bu durum göz önüne alındığında meydana gelen değişim ve gelişim nedeniyle küreselleşme araştırmacılar tarafından ilgi gören konular arasında önemli bir yer edinmiştir.

Bu çalışmada literatür taraması ile ülkeler nezdinde öne çıkan sanayi politikaları ve tüm dünya uhdesindeki teknoloji yönetimi anlayışının küreselleşmeye olan tesirleri ortaya konulmuştur. 1980 sonrası Türkiye'de, sanayileşmede planlı döneme geçilmiş olduğundan; kalkınma planlarının etkisiyle Türkiye'nin küreselleşmesi incelenmiş, yapılan Analitik hiyerarşi süreci (AHP) ile sanayi politikaları ve teknoloji yönetimi kavramlarının sürece etkisi açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme**,** Sanayi politikaları, Teknoloji yönetimi, AHP, Çok kriterli karar verme

THE EFFECTS OF INDUSTRIAL POLICIES AND TECHNOLOGY MANAGEMENT ON THE GLOBAL ECONOMY: ANALYSIS OF TURKEY AFTER 1980

ABSTRACT

Globalization is a concept that shows its presence in almost all levels of social life as well as economic, political and cultural fields. Institutional formations and even individuals are affected by an important development that occurs anywhere in the world. In today's world, any positive or negative event is felt in all countries of the world, regardless of near or far. As of the 21st century, it is known that there have been extensive studies on globalization. Technological developments, economic and social needs play a role in the development of globalization. Considering this situation, globalization has gained an important place among the subjects attracting attention by researchers due to the change and development seen day by day.

In this study, with the literature review, the effects of industrial policies put forward by countries and the understanding of technology management in the world on globalization have been revealed. Since the planned period of industrialization has been passed in Turkey after 1980; The globalization of Turkey with the effect of development plans has been examined, and the effects of industrial policies and technology management concepts on the process have been tried to be explained with the Analytical hierarchy process (AHP).

Keywords: Globalization, Industrial policies, Technology management, AHP, Multi-criteria decision making.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZET ..... **ii**
ABSTRACT ..... **iii**
İÇİNDEKİLER ..... **iv**
TABLO LİSTESİ ..... **vi**
ŞEKİL LİSTESİ ..... **vii**
KISALTMALAR ..... **viii**
GİRİŞ 1
BÖLÜM I: KÜRESELLEŞME ÜZERİNE 3
1.1.Küreselleşmenin Tanımı 3
1.2.Küreselleşmenin Tarihçesi 4
1.3.Küreselleşmenin Boyutları 6
1.3.1.Küreselleşmenin Ekonomik Boyutu 7
1.3.2.Küreselleşmenin Teknolojik Boyutu 8
1.3.3. Küreselleşmenin Siyasi Boyutu 9
1.3.4.Küreselleşmenin Sosyo-Kültürel Boyutu 10
1.3.5.Küreselleşmenin Çevresel Boyutu 11
1.4. Küreselleşmeye Yönelik Yaklaşımlar 11
1.4.1. Aşırı Küreselleşmeciler 12
1.4.2.Kuşkucu Yaklaşım 12
1.4.3.Evrimsel-Dönüşümsel Yaklaşım (Transformationalist) 14
1.5.Küreselleşmeyi Doğuran Faktörler 15
BÖLÜM II: KÜRESELLEŞMEYE KATKI SAĞLAYAN ULUSLARARASI YAPILANMALAR 17
2.1.Ulus-Devletler 17
2.2.Çokuluslu Şirketler 19
2.3.Uluslararası Örgütler 22
2.3.1.Uluslararası Ekonomik Örgütler 24
2.3.1.1. OECD (Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü) 25
BÖLÜM III: SANAYİ POLİTİKALARI - TEKNOLOJİ YÖNETİMİ VE KÜRESELLEŞME 32
3.1.Kavram Olarak Sanayi Politikaları 33
3.1.1. Sanayi Politikası Bileşenleri 37

3.1.2. Sanayi Politikalarının Amaç ve Araçları 39
3.1.3. Sanayi Politikaları Türleri 41
3.2. Teknoloji Yönetimi 43
3.2.1. Teknoloji Yönetimi Süreci ve Eylemleri 43
3.2.2.Teknoloji Yönetiminde Kullanılan Araçlar ve Yöntemler 45
3.2.3. Teknoloji yönetimi ve Küreselleşme 51
3.3. Türkiye'de Uygulanan Sanayi Politikaları 52
3.3.1. 1980 Sonrası Dönemde Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Türkiye Sanayi Politikaları . 54
BÖLÜM IV: KÜRESELLEŞME VE TÜRKİYE 59
4.1. Ekonomik Küreselleşme Bağlamında Türkiye 59
4.1.1. Finansal Küreselleşme 61
4.1.2. Ticaretin Küreselleşmesi 61
4.1.3. Yatırımların Küreselleşmesi 62
4.2.Ekonomik Küreselleşmenin Türkiye Ekonomisine Etkileri 62
BÖLÜM V: TÜRKİYE'NİN EKONOMİK KÜRESELLEŞMESİ ÜZERİNE BİR AHP ANALİZİ 64
5.1.Analitik Hiyerarşik Proses (AHP) Sürecinin Yapısı 64
5.2. Analitik Hiyerarşi Süreci 65
5.2.1. Analitik Hiyerarşi Sürecinin Uygulama Aşamaları 65
5.3. Uygulama 68
5.3.1. Süreç ve Kriterler 68
5.3.2. Fenomenolojik Değerlendirmeler 71
5.3.3. Giriş Matrisi 73
5.3.4. Normalizasyon 74
5.3.5. Değerlendirmelerin Testi 75
SONUÇ ve DEĞERLENDİRME 77
KAYNAKÇA 81
EKLER 87

TABLO LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1: Küreselleşmenin Kavramsallaştırılması…….....15

Tablo 2: Sanayi Politikası Kavramına Yönelik Farklı Tanımlamalar……35

Tablo 3: Literatürde En Çok Tartışılan Sanayi Politikası Araçları……41

Tablo 4: AHP Önem Ölçeği ……67

Tablo 5: AHP Kriterleri…….69

Tablo 6: Katılımcı (K1, K2… K7) İkili Kriter Karşılaştırma Değerlendirmeleri ve Sonuç Tablosu……....72

Tablo 7: Giriş Tablosu …….74

Tablo 8: Normalize Edilmiş Tablo……74

Tablo 9: Değerlendirmelerin Test Edilmesi …….76

Tablo 10: Rastsallık Endeksi……77

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 1: Teknoloji Yönetim süreci…….44
Şekil 2. Hiyerarşik AHP yapısı……..66

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AHP	Analytical Hierarchy Process / Analitik Hiyerarşik Proses
AHS	Analitik Hiyerarşi Süreci
Ar-Ge	Araştırma ve Geliştirme
BM	Birleşmiş Milletler
BYKP	Beş Yıllık Kalkınma Planı
CI	Consistancy Index (Güvenilirlik endeksi)
CR	Consistancy Ratio (Güvenilirlik oranı)
ÇUŞ	Çok Uluslu Şirketler
DB	Dünya Bankası
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
DYY	Doğrudan Yabancı Yatırım
e	eigenevalue
Ed.	Editör
GATT	General Agreement on Trade Tariffs / Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
GSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IBRD	International Bank for Reconstruction and Development / Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası
ICSID	International Centre for Settlement of Investment Disputes / Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıklarının Çözüm Merkezi
IDA	International Development Association / Uluslararası Kalkınma Birliği
IFC	International Finance Corporation / Uluslararası Finans Kurumu
IMF	International Monetary Fund / Uluslararası Para Fonu
İSEDAK	İslam İşbirliği Teşkilatı Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi

KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsü
MIGA	Multilateral Investment Guarantee Agency / Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı
M.ö.	Milattan önce
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development / Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
OEEC	Organisation for European Economic Cooperation / Avrupa Ekonomik İş Birliği Teşkilatı
RI	Random İndex (Rastsallık Endeksi)
s.	sayfa
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
Tfv	Toplam faktör verimliliği
tp/ort	Toplam/Ortalama
UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development /Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı
WTO	World Trade Organization / Dünya Ticaret Örgütü
Y.y.	Yüzyıl

GİRİŞ

Ülkeler arasındaki etkileşimler ve teknolojik gelişmelerin etkisi ile 21. yüzyılda toplumların yapısı, ekonomik ve siyasi çevrelerde gözle görülür bir değişim yaşanmıştır. Ülkelerin ekonomik, siyasal, kültürel ve ideolojik yönlerden birbirleri ile etkileşim halinde olmalarına imkan sağlayan, ulusal ve uluslar üstü yapılanmalar ve süreçler olarak karşımıza çıkan bu değişimin adı küreselleşmedir.

1980 sonrası dönemde ekonomik açıdan uluslararası sermaye akımları ve uluslararası ticaret hacminin hızında görülen artışla beraber küreselleşme ivme kazanmış ve görülmemiş bir seviyeye ulaşmıştır. Uluslararası düzenlemelerin yanı sıra yine uluslararası mal ve sermaye akışının geliştirilmesi; insanların, fikirlerin, kültür ve teknolojinin aktarılması böylece Dünya ekonomileri ile toplumların birbirine entegrasyonu olarak karşımıza çıkan küreselleşme neredeyse her yönü etkileyen oldukça karmaşık bir olgudur. Bu sebeple küreselleşmenin ne olduğu ve hangi faktörlerden etkilendiği çok tartışılan bir araştırma konusu olmuştur.

Küreselleşmenin tanımı ve unsurları ile ilgili tartışmalar hala bir sonuca ulaşmış değil, bu çalışma küreselleşmeye etki eden unsurları ortaya koyarak, özellikle sanayi politikaları ve teknoloji yönetiminin küreselleşmeye tesirlerini öne çıkarmayı amaçlamaktadır. Ayrıca 1980 sonrası dönemde Türkiye'nin ekonomik küreselleşmesinde sanayi politikalarının kalkınma planları bağlamında ne derece etkili olduğu incelenmiştir.

Çalışma beş bölüm olarak hazırlanmış olup, birinci bölümde küreselleşmenin tanımı, boyutları ve küreselleşmeye yönelik yaklaşımlar hakkında bilgi verilirken, küreselleşmenin aktörleri gibi konulara da değinilmiştir. İkinci bölümde Küreselleşmenin oluşumunda etkili ulusal ve uluslararası yapılanmalar incelenmiş, bu kurumların ve oluşumların küreselleşme sürecinin neresinde oldukları tartışılmıştır. Üçüncü bölümde sanayi politikaları ve teknoloji yönetimi kavramları açıklanmaya

çalışılmış, bu olguların küreselleşme ile bağlantıları irdelenmiştir. Ayrıca Türkiye'de planlı dönemde uygulanan sanayi politikaları ve bunların sonuçlarına da yer verilmiştir. Dördüncü bölüm Türkiye'nin ekonomik küreselleşmesi üzerinde durulmuş, olumlu olumsuz yönleri açıklanmaya çalışılmıştır. Beşinci bölümde küresel ekonomiye etki eden faktörlerin analizi için çok kriterli karar verme yöntemlerinden olan analitik hiyerarşik proses (AHP) metodu ile analiz yapılmıştır.

BÖLÜM I: KÜRESELLEŞME ÜZERİNE

1.1.Küreselleşmenin Tanımı

Küreselleşme basit olduğu kadar karmaşık, çok boyutlu bir kavram olduğundan tek ve sade aynı zamanda herkes tarafından kabul gören bir tanımını vermek oldukça zordur. Bu nedenle küreselleşmeyi farklı çevreler ve yazarlar, değişik tanımlamalarla açıklamaya çalışmışlardır (Solmaz, 2014). Bu bölümde amaç küreselleşme kavramını netleştirerek biçimini ve gelişim sürecini açıklamaktır. Burada kavramın daha iyi anlaşılabilmesi için farklı birkaç tanım vermek faydalı olacaktır.

Sosyal bilimler alanında en çok tanımlanan ve tartışılan bir kavram olarak karşımıza çıkan küreselleşmenin, tarihsel süreçte geçmişi çok uzun yıllar öncesine dayanmaktadır. Ancak II. Dünya savaşının bitimi ve doksanlı yıllarla beraber daha çok gelişme gösterdiğini söylemek mümkündür. Bazı bilim adamları küreselleşmeyi; demokratikleşme, insan hakları ve özgürlük diye tanımlarken, bazıları da emperyalizm, kapitalizm, ekonomi- devlet çatışması olarak görmektedir (Adabalı & Özcan, 2016).

Küreselleşme, farklı kültürlerin ve toplumların inançları ve beklentilerinin daha iyi anlaşılabilmesi, uluslararası politik, ekonomik ve sosyal ilişkilerin gelişmesi aynı zamanda uluslararası ilişkilerin yoğunlaşması gibi birbirinde çok farklı gibi görünen aslında bağlantılı olan konuları kapsar. Bir diğer deyişle küreselleşme, ülkelerin maddi ve manevi değerlerinin ulusal sınırlara yayılarak, bütünlük ve uyum içinde çözümlenmesidir. Bu değerler sosyal, kültürel, ekonomik ve politik olabilir. Piyasaların etkileşimleri, benimsenen siyasi sistem, din, demokrasi, çevre bilinci ve insan kaynakları gibi fikirlerin yaygınlaşması ve benimsenmesi de bu bağlamda değerlendirilir. Bu değerler göz önüne alındığında dünyada küreselleşme siyaset, kültür, ekonomi, insan kaynakları, çevre, eğitim, sağlık ve hukuk gibi alanlarda ortaya çıkmaktadır (Akgönül & Masca, 2000)

Çevre, kültür, ekonomik kalkınma, sosyal refah ve siyasi sistemler ile bağlantılı olan küreselleşme süreci, aynı zamanda farklı uluslardan, şirketlerden ve hükümetlerden toplumlar arasındaki etkileşim, birleşme, ticaret ve yatırımın bilgi teknolojisinin desteği ile yaygınlaşmasıdır. Daha genel bir tanıma göre ise küreselleşme, her ülkenin politika, kültür, ekonomi ve ideolojilerinin diğer ülkelere etki etmesini sağlayacak ulusal ve uluslar üstü örgütlerin ve yapılanmaların oluşumudur (Kar & Günay, 2003).

Birleşmiş Milletler küreselleşmeyi, en basit haliyle halk arasında küresel ilişkilerin genişlemesi olarak tanımlar. Bu basit tanıma rağmen küreselleşme uluslararası siyaset bilimlerinin en çok tartışılan ve tanımı konusunda uzlaşılamamış terimlerinden biridir. Daha özel bir ifade ile küreselleşme, bir ülkenin yerel ekonomisinin serbest ticaret anlaşmaları, sermaye hareketleri ve yabancı sermaye getirisi sayesinde bireysel devlet ekonomilerinden uluslararası pazarlara ve kurumlara entegre olmasıdır (Bhattacharya, 2004).

Bu geniş tanımlamalar nedeniyle, küreselleşmenin ilk ne zaman ortaya çıktığı net değildir. Çünkü küreselleşme, kültürel, politik, ekonomik, sosyal gibi pek çok farklı alanda geçerli olan çok yönlü bir yapıya sahiptir. Dünyada meydana gelen kültürel, politik, ekonomik ve sosyal olaylar nedeniyle küreselleşmenin tanımı da değişebilir.

1.2.Küreselleşmenin Tarihçesi

Farklı coğrafyalardaki insan toplulukları arasında ilişkiler kurulduğunda, küreselleşmenin tarihi zamana dayanmaktadır. Bugünkü anlamı itibariyle küreselleşmenin üç aşamadan geçtiği ve bugünkü şeklini aldığı söylenebilir. Bu aşamalar şu şekilde sıralanabilir:

-19. yüzyılın sonlarından 1914'lere kadar olan dönem,

-1914'ten 1945-50'ye kadar olan dönem,

-1945-50 sonrası dönem.

19. yüzyılın sonundan 1914'lere kadar geçen dönemde küreselleşmenin özellikle ekonomik anlamda ileri düzeyde olduğu görülmektedir. Bu dönemde uluslararası ticaretin önündeki tarifeler ve engeller neredeyse sıfıra inmiş, küresel pazarların entegrasyonu derinleşmiş, ulaşım maliyetleri ve uluslararası arenada kişilerin serbest dolaşımına getirilen kısıtlamalar en düşük seviyelere inmiştir. Küreselleşme lehine gelişen bu hava, 1914'ten 1945-50'ye kadar süren süreçte tersine döndü. Birinci Dünya Savaşı ile başlayıp Büyük Buhran ve II. Dünya Savaşı'nın sonlanmasıyla kapanan bu dönem, küreselleşme dinamiklerinin ve küresel entegrasyon akımlarının ciddi şekilde bozulduğu bir dönem oldu. Ekonomik korumacılık, kendi kendine yeterlilik ve aşırı milliyetçilik gibi siyasi eğilimler bu dönemin tipik özellikleridir. 1945-50 sonrası dönemde ve özellikle 1980 sonrasında küreselleşme ivme kazanmış ve görülmemiş bir düzeye ulaşmıştır. Bunun için birden çok neden var. Ekonomik açıdan, uluslararası sermaye akımlarının ve uluslararası ticaret hacminin hızı eşi görülmemiş seviyelere ulaştı. Küresel üretim süreçleri büyük bir dönüşüm geçirdi.

Özellikle II. Dünya Savaşı sonrası dönemde böyle büyük bir savaşın bir kez daha yaşanmamasını temin etmek için, siyasi küreselleşme ivme kazanmıştır. Ayrıca, teknolojik anlamda, bu dönemde, yerkürenin hemen her kesimini etkisi altına alan bir iletişim devrimi yaşanmıştır. Son olarak ve bilhassa 1980 sonrasında, küreselleşmenin çevresel, demografik ve kültürel boyutları da dünya gündeminin ilk sıralarında yer almaya başlamıştır (Bayar, 2008). 1980'li yıllarda her türlü kaynak dağılımında var olan devlet – piyasa dengesi değişmiştir. Bu denge piyasa lehine kaymıştır. 1990'lı yılların başından itibaren dünyada geleneksel siyasi blokların ortadan kalktığı, liberal eğilimlerin güçlendiği, teknolojik gelişmelerin sınır tanımaz halde önemli değişmelere yol açtığı bir dönem başlamıştır. Bu dönemde, uluslararası mübadelelerde mal ve finans piyasaları milli sınırları sürekli zorlamakta ve ülkelerin kendi boyutlarını aşmaktadır. İletişim teknolojisindeki hızlı gelişme, hem başlayan sürecin ürünü ve öncüsü olmakta,

hem de ekonomik, siyasal ve kültürel bir küreselleşmeyi zorunlu hale getirmektedir. İletişim teknolojisindeki gelişmeler, uluslararası siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkilerdeki zaman, mekan ve fayda kavramlarını geliştirmiştir. Haberleşme, iletişim ve ulaştırma teknolojilerindeki gelişmeler ayrıca karşılıklı etkileşimi arttırdığından, evrensel standartlarda bir tüketim kültürü ortaya çıkarmıştır. Hızlı sanayileşme sonucu ortaya çıkan çevrenin bozulması, hava, su, toprak kirlenmesi gibi olumsuz gelişmeler tüm ülkelerin ortak problemleri haline gelmiştir.

Küreselleşmenin tarihi gelişimini kısaca özetleyecek olursak: Küreselleşme kavramı çok boyutlu bir kavramdır ve insanların ilgi alanına ekonomik, siyasal ve kültürel yönleriyle girer. "Küresel" kavramı ilk defa, Marshall Mcluhan'nın, "Komünikasyonda Patlamalar (1960) adlı kitabında, bu yeni süreç için "Global Köy" terimini kullanmasıyla literatüre girdi. Kavram, 1980'lere doğru Harvard, Stanford, Columbia gibi prestijli Amerikan İşletme okullarında kullanılmaya başlandı ve yine bu çevrelerden çıkmış bazı ekonomistler tarafından güncelleştirildi. Aynı yıllarda uluslararası ekonomik kuruluşların yayınlarında ve raporlarında kullanılmaya başlandı. Kavramın kendisi eski olmakla birlikte, ancak 1990'lı yıllarda uluslararası ekonomik, politik, sosyal ve siyasal süreçleri tanımlamak maksadıyla, akademik dile girdi. Özellikle Ronald Robertson'nun Globalleşme kitabı, terime kavramsal bir içerik kazandırdı. 1990'lı yıllarda kavram, gittikçe yaygın bir biçimde toplumsal değişim kuramlarını açıklamada anahtar bir kavram olarak kullanılmaya başlandı. Kavramın uluslararası siyasi literatüre girdiği tarih, 1970'li yılların başlarıdır. Bu yıllardan sonra "dünya sistemi"nin sadece devletlerden ve devletlerin kendi aralarındaki ilişkileri düzenlemek amacıyla oluşturdukları kurumlardan ibaret olmaması düşüncesi, içlerinde devletleri, uluslararası kuruluşları ve şirketleri de içeren global bir yapıyı ortaya çıkardı (Tutar, 2000).

1.3.Küreselleşmenin Boyutları

Bazı kesimlerin Amerikalılaşma, bazı kesimlerin dünya ekonomisinin genişlemesi, bazılarının ise uluslararası pazar ve demokrasinin zaferi olarak gördüğü

küreselleşme kültürel ve politik bir gerçektir. Yirmi birinci yüz yılın politik ve ekonomik sistemi olarak adlandırılan ve bu şekilde kabul edilen küreselleşme, politik, ekonomik ve de sosyo-kültürel boyutları olan karmaşık bir süreçtir (Sapancalı, 2001). Bu karmaşık kavramı daha iyi anlayabilmek için farklı boyutları ile ele almak gerekir. Bu bağlamda küreselleşmenin boyutlarını genel olarak ekonomik, siyasi, sosyo-kültürel, çevresel ve teknolojik olarak açıklayabiliriz.

1.3.1.Küreselleşmenin Ekonomik Boyutu

Ekonomik küreselleşme genel olarak ülke ekonomilerinin dünya ekonomisi ile birleşmesi, bir başka deyişle dünyanın tek bir pazar haline gelmesi anlamına gelmektedir. Diğer bir ifade ile ekonomik küreselleşme bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelere bağlı olarak, ülkeler arasında sermaye, emek ve mal geçişlerinin artmasıyla beraber ekonomik ilişkilerin yoğunlaşması ve ülkelerin birbirlerine daha yakın ilişkiler geliştirmesidir. Ekonomik küreselleşme kapsamında mal, hizmetler ve uluslararası sermaye hareketleri ile ilgili sınır ötesi işlemler çeşitlenerek çoğalmakta bununla beraber teknoloji dünya çapında daha hızlı yayılmaktadır.

Küresel ekonomi sürecinde global firmalar önemli bir görev üstlenerek teknolojiyi gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere doğru yaymaktadırlar. GATT (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması), WTO (Word Trade Organization) ve IMF (International Monetary Fund) gibi uluslararası kuruluşların gayretleri ile dünya ekonomisinde oluşturulan liberalleşme hareketleri, bilgi ve ulaşım teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişmeler, ülkelerin sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı sağlamada piyasa ekonomisinin önemini anlamaları, uluslararası firmaların maliyet düşürmek ve sınır ötesi satış yapabilmek amacı ile daha ucuz kaynak elde etme istekleri gibi faktörler ekonomik globalleşmeye zemin hazırlamıştır (Aktan & Şen, 1999). Böylece oluşum gösteren uluslararası iş bölümü çerçevesinde çok uluslu şirketlerin meydana gelmesi, ekonomik küreselleşme sürecinin gelişmesini ve küresel alana yayılmasını sağlamıştır.

1.3.2.Küreselleşmenin Teknolojik Boyutu

Teknoloji, küreselleşme sürecinde tek başına yeterli değildir belki ama zorunlu ve de olmazsa olmaz bir koşuldur. 80'li yıllardan itibaren bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişme ve bu gelişmelerin her alanda yaygın bir şekilde kullanımı, dünyada mesafe ve yer kavramlarının önemini yitirmesine sebep olmuştur. Bu durum küreselleşme çerçevesinde ilk olarak finans piyasalarını etkilemiş gibi görünse de günümüzde siyaset, kültür, ticaret ve çevre olmak üzere birçok alanı etkilemektedir. Bilişim teknolojilerinin günden güne ucuzlayarak yaygınlaşması uluslararasındaki etkileşim ve değişim sürecini küresel anlamda hızlandırmaktadır (Giddens, 2000).

Teknolojik küreselleşmenin sanayileşme stratejileri üzerinde önemli ölçüde bir etki gösterdiği bilinmektedir. Dünyadaki hızlı küreselleşmenin üretimin teknoloji tabanını değişikliğe uğratan, yeniden yapılanma ile bağlantılı olduğu ortaya konulmuştur. Teknolojik küreselleşme, ülkelerin kalkınma ve sanayileşme sorunlarını bütünüyle ortadan kaldırabilir gibi bir düşünceye kapılmak yanlış olacaktır. Nedeni ise dünyadaki üretim ve işgücünün, -her ne kadar sayıları az olsa da- dünyanın her yerinde faaliyet gösterebilen büyük ve küresel şirketlerin denetiminde olmasıdır. Çok uluslu şirketler metropol ülkelerde birçok ürünle ilgili üretim bilgisini kendi tekellerinde bulundurmaktadır. Böylece bu ülkelerin iktisat politikaları, yatırım kararları ve uluslararası ticaret stratejileri çoğunlukla bu şirketlerin stratejilerine paralel şekillenmektedir.

Teknolojik küreselleşme, istihdam ve işgücü piyasalarının da değişikliğe uğramasına neden olmaktadır. İşyerlerinin serbest ve kendini idare edebilen teknolojilerle donatılmış olması ve üretimin globalleşmesi, rekabet gücü kazanma ve verimliliğin artmasında yeterli görülüyor olsa da, ilk sırada istihdam olmak üzere buna bağlı sorunların çözümünde yeterli bulunmamaktadır. Bu sebeple emek-sermaye

ilişkilerinin, iş akışı ve organizasyonların da küreselleşmesi süreci ile koordine bir şekilde düzenlenmesi ve uygun hale getirilmesi gerekmektedir (Çelik, 2012).

1.3.3. Küreselleşmenin Siyasi Boyutu

Siyasi anlamda küreselleşme devlet-toplum-birey arasında roller ve ilişkilerin yeni baştan şekillendirilmesini gerektiren, ulus devletlerin karşısında çok uluslu şirketler ve ulus üstü oluşumlarla beraber, sivil topluma yönelik yetki kullanımında öncelikli davranarak demokratikleşme noktasında artış sağlamaktadır. Siyasal küreselleşme ulus devlet içinde bir bütünlük ağlanması noktasında bir temsil oluşumu öngörülmesi nedeniyle kendini zaten zor ifade edebilen demokrasi düşüncesinin daha katılımcı bir yapıya dönüşmesini sağlamaktadır (Demirel, 2006). Böylece siyaset ve yönetim köklü değişimlere maruz kalacaktır. Yaşanacak olan bu değişimle beraber vatandaşlık anlayışı, devletin örgütlenmesi, insan hakları, yerelleşme, katılımcı demokrasi, sivil toplum örgütlerinin daha işlevsel olması gibi başlıkları da içine alan bir anlayış benimsenmektedir. Siyasi anlamda küreselleşme ulus üstü idareci ve düzenleyici kuruluşların örgütlenmesini, liberal siyasal düşünce yapısının ve onun kurumsal şekillerinin genişlemesine alternatif oluşturabilmek için kullanılmaktadır (Aktel, 2001).

Siyasal küreselleşme, ortak kuralları ve çıkar ilişkileri olan uluslar üstü birliktelikler ve kurumların ortaya çıkışına zemin hazırlayan bir süreçtir. Bu nedenle siyasal küreselleşme sürecinde bölgesel seviyede çok taraflı örgütler ve anlaşmalarda bir artış görülmektedir (Çalışır, 2009). Bu bağlamda küreselleşmenin siyasi alandaki etkilerini; ulus-devlet kavramının anlaşılması ve değişimi kapsamında değerlendirebiliriz. Küreselleşmenin ardından ulusal sınırların ortadan kalkması, sermaye, emek ve ürün üzerindeki her çeşit hareketliliğin artış göstermesi ve bu durumun önündeki engellerin kaldırılması, ulus-devletin denetleme mekanizmasını pasif etmektedir. Çok uluslu şirketlerin büyük ekonomik güç kazanması ve istedikleri düzenlemeleri yaptırabilme doğrultusunda baskı ve güce sahip olmaları ulus-devlet anlayışının önemini yitirmesine neden olan bir başka etkendir (Elçin, 2012).

1.3.4.Küreselleşmenin Sosyo-Kültürel Boyutu

Sosyo-kültürel küreselleşme insan hakları, demokratikleşme, çevre duyarlılığı, terör, tedavisi zor olan hastalıkların yayılımı ve uyuşturucu bağımlılığı gibi tüm dünya insanlarını alakadar eden konularda ülkelerin ortak bir görüş benimseyerek buna göre davranmalarını ifade etmektedir (Aktan C. C., 2002).

Hızlı bir değişimin yaşandığı günümüzde, sosyal yaşamın her safhasında değer yargılarının ve alışkanlıkların farklılıklar gösterdiği bilinen bir gerçektir. Dünya genelinde yaşanan bu hızlı değişim beraberinde gelenek, görenek, giyim ve tüketim anlayışının dahi evrensel boyutta birbirlerine benzemesini sağlamıştır. Bu anlamda dünyanın neresine giderseniz gidin Amerikan bayrağı taşıyan t-shirt giymiş birine rastlayabilirsiniz, ya da İngilizcenin her ülke tarafından kabul gören bir dil olması, aynı tarz müziklerin beğeni kazanıp yaygın bir şekilde dinleniyor olması gibi göstergelerde sosyo-kültürel bir küreselleşmenin yaşandığının kanıtıdır.

Aile değerleri ile ilgili tartışmalar yüzyıllardan beri tartışılan bir konu olmasına rağmen küreselleşmenin etkilerinden çok uzak olduğu söylenemez. Dünyanın birçok ülkesinde geleneksel aile yapıları, bilhassa kadınların eşitlik talepleri üzerinden değişime uğramakta ve dahi buna zorlanmaktadır (Giddens, 2000). Yine küreselleşmenin etkisiyle iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, kültürel alandaki saf ve temiz olgusunu yok ederek yozlaşmaya neden olmaktadır. Bu kapsamda kültürler iç içe geçerek melez kültürler oluşturmaktadır. Baskın kültürler hakim olurken, giderek artış gösteren tüketim kültürü anlayışı, giyimden yeme içmeye her alanda benzeşmeyi ve tek-tipleşmeyi getirmekte böylece yerel kültürler tehdit altında kalmaktadır (Aktel, 2001).

1.3.5.Küreselleşmenin Çevresel Boyutu

Gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerde birbirinden farklı biçimlerde ve çeşitli sebeplerle ortaya çıkan çevre sorunlarının bulunduğu gözle görülür bir gerçektir. Bu gibi çevre sorunlarının ulus-ötesi özellik kazanması dünya milletlerini giderek birbirlerine daha bağımlı hale getirmektedir. Sonuçta aynı dünya üzerinde bulunan hiçbir devlet diğer devletlerin başına gelen çevresel sorunlara kayıtsız kalamayacaktır. Aksi takdirde kendi yaşam temelleri de uzun veya kısa vadede tehlikeye girecektir (Çelik, 2012).

Çevre sorunlarının tüm dünya ülkelerini etkilediğinden bahsediliyor, bu konu birçok ülkenin gündemine alınıyor olsa da; küreselleşme ile artış gösteren serbest dolaşım, genellikle çevreye zararlı üretim yapan firmaların da çoğalmasını sağlamaktadır. Gelişmiş ülkelerde, çevreye duyarlı sivil toplum kuruluşlarının baskısı ve ciddi yaptırımları olan hukuk sisteminin varlığı gibi nedenlerle varlığını sürdüremeyen çevreye zararlı üretim yapan firmalar küreselleşmenin sağladığı serbestlik ile üretim yerini değiştirerek bir yandan maddi olarak rahatken diğer taraftan toplumun manevi baskısından da kurtulmuş olmaktadır.

1.4. Küreselleşmeye Yönelik Yaklaşımlar

Küreselleşmeye yönelik yaklaşımlar ve süreç açısından bakıldığında literatürde ikili, üçlü, dörtlü gruplandırmalar karşımıza çıkabilmektedir. Fakat küreselleşme üzerine çalışan araştırmacıların çoğunlukla tutum ve değerlendirmelerini Held ve McGrew'in çalışmalarında ortaya attığı üçlü gruplandırma şeklinde gerçekleştirdikleri görülmektedir (Michael, 2011).

Held ve McGrew'in savunduğu gruplandırma modeline göre Küreselleşme;

1. Aşırı küreselleşmeci yaklaşım (Hiperglobalist)
2. Kuşkucu yaklaşım (Sceptic)

3. Evrimsel-Dönüşümsel yaklaşım (Transformationalist)

Olarak gruplandırılıyor.

1.4.1. Aşırı Küreselleşmeciler

Aşırı küreselleşmeciler, küreselleşmenin gelişmekte olan ülkeler ve gelişmiş ülkeler arasındaki farkları azaltacağını bu sayede dünya refahının artacağını savunmaktadırlar. Bu anlayışa göre küreselleşme, çağdaşlaşma ve gelişme anlamına gelmektedir bu nedenle engellenmemesi tam tersine desteklenmesi gereken bir süreçtir. Aşırı küreselleşmecilere göre, bu süreç uluslararası ticaretin ve yatırımların yaygınlaşmasına böylece ülkelerin daha hızlı büyüme için önemli imkanlar elde edeceğine inanmaktadırlar (Memiş, 2014).

Aşırı küreselleşmeci anlayışa göre temel güç ve otorite kaynağı küresel sermayenin eline geçmiştir ve küresel sermayenin tek ana amacı kardır. Teknolojik gelişmeler ve iletişim çağının getirdiği olanaklardan yararlanan küresel sermaye, ulus-devletin sınırlarını yok sayarak karını en üst düzeye çıkarma amacı ile tüm dünyayı etki alanı olarak görmektedir (Bayar, 2008). Bu yaklaşımın savunucularına göre küreselleşme ile ulus-devletin bir etkinliği kalmamıştır, küresel piyasalar artık devletten daha güçlü bir konumdadır, geleneksel ulus-devletin rolünü dünya toplumları üstlenmiştir (Elçin, 2012).

1.4.2.Kuşkucu Yaklaşım

Kuşkucular olarak bilinen küreselleşme karşıtları, Anthony Giddens'ın da çalışmalarında anlattığı şekliyle her konuya kuşku ile yaklaşmaktadırlar. Kuşkucular, aşırı küreselleşmecilerin tam karşısında durmaktadırlar. Küreselleşmeye her anlamda şüpheyle yaklaşan bu kesim, yaşadığımı dünyada yeni hiçbir şeyin olmadığını ileri

sürmektedirler. Küreselleşme geçmişten günümüze incelendiğinde eskiden de önemli sayılabilecek bir mal ve para hareketliliğinin gerçekleşmiş olduğunu dile getirmektedirler. Küreselleşmenin toplumları şimdi olduğunda daha geri götüreceğini söylemektedirler. Dolayısıyla onlara göre küreselleşme yeni bir süreç olarak kabul edilmemelidir. Ayrıca kuşkucular küreselleşmenin zamanın getirdiği teknolojik ve ekonomik gelişmeler sonucunda ortaya çıktığını kabul etmeyerek, ideolojik bir tutum olarak görmektedirler. Küreselleşme kuşkucu anlayışa göre refah devletini ortadan kaldırmayı amaç edinmiş çevreler tarafından sıklıkla dillendirilen basit bir terimdir, yeni liberallerin icadıdır (Çelik, 2012).

Kuşkucuların savunduğu bir diğer görüş ise zengin ve güçlü ülkelerin daha adil bir gelir dağılımına çok da sıcak bakmadıklarıdır. Onların anlayışına göre, daha serbest hareket eden küresel güçler nedeniyle yoksulluk ve eşitsizlik küreselleşme taraftarlarının söylediğinin aksine artış göstermektedir. Yine bunlara göre neo-klasik iktisatçıların ortaya attığı piyasa mekanizmasının arz ve talebi denkleştireceği fikri de yanlıştır. Çünkü küresel ölçekte üretim kapasitesi talebin çok üzerindedir, bu durum da sistemin sorunlu olduğu anlamına gelmektedir (Baş, 2009).

Küreselleşme karşıtları olarak bilinen kuşkucular küreselleşmenin mal ve sermaye hareketlerinde serbestleşmenin sağlanmasıyla birlikte devletin ekonomideki ağırlığının azaldığını iddia etmektedirler. Özelleştirme, kamu gücünün özel sektöre ve sermayeye devredilmesi, sağlık ve eğitimde devletin rolünün azalması, daha pasif maliye politikalarının benimsenmesi ve kamu harcamalarının giderek azaltılması devletin öncülüğünü kaybederek hemen hemen her şeyin piyasa mekanizmasına bırakılmasını sağlamaktadır. Bu durum sosyal devlet anlayışının giderek ortadan kalkmasına böylece orta ve düşük gelirli kesim üzerinde olumsuz sonuçlar oluşmasına neden olmaktadır (Solmaz, 2014).

Özetle, küreselleşme karşıtları küreselleşmenin yeni bir süreç olmadığını emperyalizm ve neo-liberalizmin 21. y.y.'daki yeni ismi olduğunu savunmaktadırlar. Onlara göre küreselleşmenin siyasi, ekonomik ve uluslararası sistem açısından birçok

sakıncaları mevcuttur. Yine onlara göre küreselleşme sonuçları açısından dünya genelinde gelir eşitsizliğine neden olarak, yoksulluğun artmasına ve çevre sorunlarının ortaya çıkmasına sebep olacaktır (Memiş, 2014). Küreselleşme yanlılarının söylediğinin aksine küreselleşmenin demokrasiyi geliştireceğine inanmamaktadırlar. Bunlara göre gelişmiş batılı ülkeler demokrasiyi gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerin iç işlerine müdahale aracı olarak kullanmaktadırlar. Böylece küreselleşme bahanesiyle bu ülkelerin kendi kendilerine karar almalarının önüne geçilerek, bağımsızlıkları zedelenmektedir. Kuşkucular küreselleşmenin uluslararası düzen açısından olumsuz sonuçlar doğuracağını savunurlar. "Yeni Dünya Düzeni" sloganıyla küreselleşmenin asıl düzensizliği getirdiğini savunmaktadırlar.

1.4.3.Evrimsel-Dönüşümsel Yaklaşım (Transformationalist)

Dönüşümcüler diye adlandırılan bu grup, küreselleşme ile her şeyin değişime uğradığını aynı zamanda ulus-devletlerin de işlevsel açıdan değişerek küresel düzenin kurallarına uygun yeni işlevler yüklendiğine inanırlar (Kaymakçı, 2007). Diğer bir ifade ile küreselleşmeye ılımlı yaklaşanlar bu sürecin ekonomi, kültür ve daha birçok değişik kategoride dünya düzenini yeniden şekillendirecek önemli bir güç olduğuna inanmaktadırlar (Özel, 2011).

Dönüşümcüler, aşırı küreselleşmeciler ve kuşkuculardan daha ılımlıdırlar. Ulus-devlet hükümetlerinin otoritelerini yeniden yapılandırarak tahsis edeceklerine inanmaktadırlar. Bu grup, ne aşırı küreselleşmecilerin öne sürdüğü "ulus-devletin sonu geldi" savını, nede kuşkucuların savunduğu "ulus-devlet için hiçbir şey değişmedi" fikrini benimsememişlerdir (Özerkmen, 2004).

Küreselleşme konusunda ortaya çıkan bu üç farklı yaklaşımın bakış açılarını daha net aşağıdaki tabloda görebiliriz;

Tablo 1: Küreselleşmenin Kavramsallaştırılması

	Aşırı Küreselleşmeciler	Kuşkucular	Evrimsel-Dönüşümcüler
Yeni olan ne?	Küresel bir çağ	Ticaret bloklarının çoğalmasına rağmen önceki dönemler göre daha zayıf yönetim	Geçmiş dönemler göre daha fazla küresel karşılıklı bağlılık
Hakim özellikler	Küresel kapitalizm, Küresel yönetim, küresel sivil toplum	Dünya genelinde 1890'lara göre daha az karşılıklı bağlılık	Derinlemesine ve yoğun bir küreselleşme
Ulusal hükümetlerin gücündeki değişim	Geriliyor ve aşınıyor	Güçleniyor ve çoğalıyor	Yeniden inşa ediliyor ve yeniden yapılanıyor
Küreselleşmenin itici gücü	Kapitalizm ve teknoloji	Devlet ve piyasalar	Modernitenin birleştirici gücü
Tabakalaşma kalıpları	Eski hiyerarşik düzenin aşınması	Giderek artan bir seviyede Güney'in marjinalleşmesi	Dünya düzeninin yeniden yapılandırılması
Hakim Motifler	ABD ve Batı kültürünün yaygınlaşması	Ulusal menfaatler	Siyasal topluluğun dönüşümü
Kavram olarak Küreselleşme	İnsani eylem planının yeniden düzenlenmesi	Uluslararasılaşma ve bölgeselleşme	Belli bir uzaklıktaki eylemlerin ve bölgelerarası ilişkilerin yeniden düzenlenmesi
Tarihsel Yörünge	Küresel uygarlık	Bölgesel bloklar uygarlıklar çatışması	Karşılıklı bağımlılık: Küresel bütünleşme ve parçalanma
Özet	Ulus devletin sonu	Uluslararasılaşma devletin kabulü ve desteğine bağlı	Küreselleşme devletin gücü ve dünya siyasetini dönüştürüyor

Kaynak: (Çelik, 2012)

1.5.Küreselleşmeyi Doğuran Faktörler

Küreselleşme olgusunun ortaya çıkışında etkileyici birçok faktör bulunmaktadır. Bunların birçoğu aynı zamanda küreselleşme ile paralel gelişim göstermişlerdir. Her bir

faktör kendi açısından küreselleşmenin gelişimine büyük fayda sağlamış fakat hiçbir tek başına belirleyici olamamıştır.

Günümüzde küreselleşmeyi ortaya çıkaran faktörlerin en etkili olanları küresel kapitalizm ve teknolojik gelişmeler olarak karşımıza çıkıyor. Küreselleşmenin oluşumunu sağlayan ana unsurların başında ise serbest piyasalar ve demokrasiyi gösterebiliriz. Bu güne baktığımızda gelişmiş ülkelerin temel ve ortak özelliği serbest piyasa ekonomisini ve demokrasiyi kaynak olarak benimsemeleridir (Toprak, 2001).

Küreselleşmenin ortaya çıkışında ve gelişmesinde 1970'ler itibarı ile çok uluslu şirketlerin dünya ekonomisinde otorite sahibi olması etkili olmuştur. 1980'li yıllara baktığımızda Batı toplumunun bilgisayar, internet ve haberleşme uyduları gibi teknolojik ilerlemeler sayesinde meydana getirdiği bilişim devrimi öne çıkmaktadır. 1990'lı yıllarda ise SSCB'nin parçalanması sonucu güç dengelerinin değişmesiyle Avrupa ve ABD'nin yeniden güç odağı konumuna gelmesidir (Oran, 2001).

Bu gün gelinen noktada küreselleşme ve dünya çapındaki hızlı dönüşümün en net ifade ile belirleyicileri olarak demokratikleşme, yerelleşme, gelişen bilgi toplumu, post modernizm, neo-liberalizm, bireysel hakların ön plana çıkması, şeffaflık, çok uluslu şirketler, bilişim teknolojisi, bölgesel entegrasyonlar, kalite ve ileri üretim teknolojileri gibi oluşumlar sayılabilir (Dulupçu, 2001).

BÖLÜM II: KÜRESELLEŞMEYE KATKI SAĞLAYAN ULUSLARARASI YAPILANMALAR

Globalleşen dünyada küresel ekonominin, uluslararası sermaye, sanayileşme sürecini tamamlamış ülkeler ve küresel ölçekli işletmelerin denetimi ve yönetimi altında olduğu genel kabul görmüş bir düşüncedir. Bununla beraber ticaret ve yatırımların gelişmiş ülkelerin tekelinde olması, küresel ölçekli büyük şirketlerin dünyanın en büyük ekonomileri arasında %51'lik bölümü oluşturmaları, küresel ekonominin ve dahi küreselleşmenin oluşumuna ve gelişimine katkı sağlayan aktörleri ortaya koymaktadır. Bu aktörler sermaye hareketliliğinin önündeki engellerin aşılması ve dış ticaretin daha serbest bir hale gelebilmesi için çalışarak küreselleşmenin ve küresel ekonomilerin oluşumuna fayda sağlamaktadır (Kaymakçı, 2007).

Bu aktörleri; Ulus-devletler, Çok uluslu şirketler, Uluslararası örgütler (ekonomik), OECD, IMF, GATT ve DTÖ olarak sıralayabiliriz.

2.1.Ulus-Devletler

Bir takım tarihçiler ulus-devletin temellerini mutlakiyetçi dönemle ilişkilendirilirler. Bu tarihçilere göre ulus-devlet için başlangıç noktası sayılabilecek önemli olay 1648'de imzalanan Westfalya Barış Antlaşmasıdır. Westfalya Barış Anlaşmasına göre devletler, kendi yetki alanlarına sahip diğer egemen devletlerin yasal mevcudiyetini tanımışlardır, herhangi bir devletin iç işlerine karışmamayı taahhüt etmişlerdir. Böylece iki taraflı ilişkileri üzerinde başka hiçbir üstün gücün hakimiyet kurmasını kabul etmeyerek, kendi topraklarında "mutlak egemen" konumuna yükselmişlerdir (Erkış, 2013).

Yirminci yüzyılın başlarında uluslararası sistemin hakimiyeti Avrupa ülkeleri ve Britanya İmparatorluğundan ABD'ye geçince, sömürgelerin bağımsızlıklarını elde

etmeleri gündeme gelmiş, ABD'nin liderliğinde Wilson Prensipleri ve Milletler Cemiyeti etrafında "Self Determinasyon", "uluslararası barış", "toprak bütünlüğüne saygı" başlıklı konular önem kazanmıştır. Böylelikle ulus-devletin, sistemin tek ve vazgeçilmez aktörü olduğu bu uluslararası yapı, milliyetçilik hareketlerinin yasal bir zeminde yükselişe geçmesine sebep olmuştur. II. Dünya Savaşı sonunda kurulan Birleşmiş Milletler (BM) benzeri uluslararası kuruluşlar da sömürgelerin bağımsızlığını elde etme sürecini destekleyince, eski sömürgeler daha sonra Birleşmiş Milletlere üye olarak bağımsızlıklarını elde etmiş ve birer ulu-devlete dönüşmüşlerdir (Yılmaz & Akbulut, 2016).

Ulus-devletin siyasi bir kurum olarak etkin olması büyük ölçüde toprakları üzerindeki hakimiyetine bağlıdır. Bir ulusun kendi kaderini yönetebilmesi ya da ulus-devletin özerk yapısı bu bağlamda önem arz etmektedir. Zira egemenlik/özerklik kavramlarının kayıp edilmesine neden olabilen dönüşümler, ilk olarak ulus-devletin kendi varoluş şartlarını hedef akmaktadır. Ulus-devletin yasal zeminde bir hak kaybı kendi aleyhine, ötekinin lehine sonuçlar doğuracağından, ulus-devlete meşruiyet kazandıran ulusu kimliksiz ve amaçsız kılacaktır (Esgin, 2001). Habermas'a göre küreselleşme ulus-devlet üzerinde olumsuz etkiler meydana getirebilmektedir. Habermas ulus-devletin küreselleşmenin etkisiyle denetim gücünü kaybederek zayıflamasından, böylece karar mekanizmasında meşruiyet eksikliği oluşabileceğinden bahsetmektedir. Bunun neticesi olarak da devletin varlık temelini oluşturan yönetim hizmetlerinin uygulanmasında bir akım aksaklıklar ortaya çıkmaktadır. Bu tip aksaklıklar daha çok bağımlı ülkelerde meydana gelmektedir (Akıncı & Aktürk, 2020).

Yetkileri yukarıdan uluslararası kuruluşlar, tabandan yerel yönetimler, yandan da sivil toplum kuruluşlarıyla paylaştırılan ve ulusal ekonomileri yabancı şirketler tarafından şekillenen küçük ulus-devletler zayıflarken, kendilerini dışarıya karşı korumaya alan büyük çaplı ulus-devletler ise güçlenmeye devam etmiştir.

Waters, kapitalizm ve ulu-devletin krizinin küreselleşmenin itici gücü olduğunu savunmaktadır. Ona göre kapitalizm içinde bulunduğu krizden kurtulmak için ulus-

devleti yeniden yapılandırmalıdır. Waters'a göre maddi etkileşimler yerelleştirirken, siyasi etkileşmeler uluslararasılaştırmakta ve sembolik etkileşimler ise küreselleştirmektedir. Bu noktada toplumda küreselleşme, kültürel ayarlamaların, siyasal ve ekonomik ayarlamalara görece daha etkili olduğu durumda olumludur. Neo-liberaller açısından küreselleşme gerçek uygarlığın habercisi olarak görülmektedir. Aşırı küreselleşmecilere göre ise küresel kültürel karışma, yayılma ve yönetim kurumlarının oluşumu, köklü bir şekilde yeni dünya düzeninin kanıtları ve ulus-devletin yok oluşu şeklinde görülmektedir. Bundan sonra ulusal hükümetler sınırlarını kontrol noktasında zorluklar yaşamaya başlamışlardır. Küresel ve bölgesel oluşumlar daha büyük yetkiler talep ederken, devletlerin otonom yapısı ve hakimiyeti daha çok zarar görmektedir. Bununla beraber ülkeler arasında uluslararası düzeyde işbirliği kolaylaşmıştır, küresel iletişim altyapısının güçlenmesi sayesinde farklı ülkelerin halkları, ortak çıkarlarının da farkına vararak küresel bir uygarlığın oluşumu için ortak bir zemin meydana gelmekte olduğunu dile getirmektedirler (Bozkurt, 2000).

Ulus-devlet anlayışı küreselleşme ile zayıflamamış aksine güç kazanmıştır. Klasik realist modellemede iddia edildiği üzere devletlerin uluslararası sistemde hali hazırda egemen rolleri bulunmakta ve tek başlarına ne uluslararası örgütler nede çok uluslu şirketler sistemi yönetemezler. Devlet, elinde bulundurduğu koruyucu ve düzenleyici gücü ile milletinin refahı, güvenliği ve ekonomik yönden istikrarlı olabilmesi için olmazsa olmaz bir aktördür. Bu bağlamda mühim olan devletlerin kendi çıkarlarını gözetmeksizin yetki ve sorumluluklarını ulustan alacak ve yine ulus için kullanabilme ahlak ve yeteneğine sahip olabilmelidir (Yılmaz & Akbulut, 2016).

2.2.Çokuluslu Şirketler

Dünyada güvenlik açısından en güvenli yerlere veya en yüksek kazancı sağlayabileceği bölgelere yerleşmeyi ya da taşınmayı hedefleyen, uluslararası bir yönetim anlayışına sahip, ayrıcalıklı bir ulusal kimliği olmayan tamamen serbest sermayeler çok uluslu şirketlerdir (Hirst & Thompson, 1998). Çok uluslu şirketler belirli

bir ülkede bulunan genel merkeze bağlı olarak, bir veya birden çok ülkede koordinasyonlu bir şekilde çalışan yavru şirketler ve şubeler aracılığı ile etkinliklerini sürdüren merkezi bir işletme anlayışına sahip olan büyük sermayeli şirketlerdir. Bu tip şirketler, esasen tek merkezli bir yönetim anlayışına sahip olmakla beraber faaliyet gösterdikleri ülkelerde istihdam ve kar hususunda bağımsızdırlar (Ilgaz, 2000).

Çok uluslu şirketlerin tarihsel gelişimini inceleyecek olursak, antik çağlardan bu güne ülkeler arasında tüccarlar vasıtasıyla yapılan bir ticari etkinlik söz konusudur. M.ö. 3000'li yıllarda Fenikeliler hammadde ihtiyacını karşılamak maksadı ile gemiler inşa ederek deniz yolu ile işlenmiş deri, dokuma, metal eşya ve boya gibi malların ihracatını yapıyorlardı. Akdeniz dolaylarında birçok koloni ve ticaret merkezi oluşturan Fenikeliler, Şam, Hama ve Dibre gibi çöl kervanlarının da uğrak yeri olan ticari merkezlerden de mal alıp, satıyordu. Böylece Batı ile Doğu arasındaki ticarete aracılık ederek bu yolla ithalat ve ihracattan önemli miktarda gelir elde etmişlerdir (Starr, 2000). Uluslararası ticaretin sermaye birikimine bağlı olarak şirketlerin idaresine geçmesi sömürgeci dönem ile gündeme gelmiştir. Tarihsel gelişimi bağlamında sömürgeci ülkeler dönemin şartlarına göre değişkenlik gösterebilen sömürü metotları kullansalar da Batı sömürgeciliği başından beri kamu ve özel sektörün işbirliği içerisinde çalışması şeklinde görülmektedir. Bunun neticesinde batılı ülkelerin yönettiği sömürgeci siyasete bağlı olarak sanayi ve ticaret kapitalizminin ihtiyaç duyduğu ham madde kaynaklarının elde edilmesi için uluslararası şirketler kurulmaya başlanmıştır. XV. ve XVI. y.y.'larda meydana gelen coğrafi keşiflerle beraber Afrika'nın sömürgeleştirilmesi ilk olarak köle ticareti ile başlayıp, kıtanın doğal zenginlikleri ve buradan sağlanan ham maddelerin Avrupa'ya nakli ile devam etmiştir (Sayın, 2017). Yüzyıllar boyu süren sömürgeci dönem Avrupa'da sanayileşmenin yaygınlaşmasını sağlarken, sömürülen ülkelerin de bu fabrikalara ucuz tarım ürünü ve ham madde temin etmek zorunda bırakılmasını desteklemiştir. Böylece sömürge ülkelerinin kendi sanayilerini kurmaları engellenerek, bugün tartışılan gelişmiş az-gelişmiş ülke ayrımının oluşmasına sebep olmuştur. Teknolojinin gelişmesiyle beraber sanayi mamullerinde görülen artış bu üretilen malların satılacağı yeni pazarlar bulma ihtiyacını doğurmuştur. Bu sebeple 18. y.y. siyaseti, askeri güç ile ülkeleri zapt etme yönünde değil, yeni pazarlar bularak ticari ilişkilerle ülkeleri kontrol altına almak eğilimindedir.

Sanayi devriminin sonrasında batı toplumunda uluslararası alanda etkinlik gösteren güçlü sanayi şirketleri boy göstermeye başlamıştır. II. Dünya savaşının sonrasında bu durumda yoğunluk görülmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin kalkınma çabalarındaki artış, sanayileşmiş ülkelere ham madde temin etmeye çalışmak, birtakım sanayi ürünlerini ithal eder vaziyetten kurtulma yolları arayışları bu dönemin genel özellikleridir. Ulus-devlete etkileri açısından ele alındığında çok uluslu şirketler (ÇUŞ), dünya ekonomisi üzerinde ellerinde bulundurdukları ekonomik güç sayesinde ulus-devletin faaliyet alanını tehdit etmektedir.

Küreselleşme sürecinin en önemli aktörlerinden biri olarak karşımıza çıkan çok uluslu şirketler aynı zamanda bu sürecin daha da hızla gelişme göstermesini sağlayan unsurların başında gelmektedir. Küreselleşmenin hızlı bir şekilde devam etmesiyle beraber şirketlerin örgüt yapıları, yönetim anlayışları ve faaliyet alanları da değişim göstermiştir. Bölgesel sınırlar ve çok kısıtlı bir uluslararası piyasada gerçekleşen ticaret boyut değiştirerek, küresel çapta etkinlik göstermeye başlamıştır. Küreselleşme kavramının bu tip şirketlerden ayrı düşünülmesi çok zordur. Çok uluslu şirketler küreselleşmenin ekonomik yönü açısından oldukça fazla önem ifade etmektedir. Buradan hareketle Samuel Huntington süreci ve küreselleşme olgusunu birey, şirket, hükumet, sivil toplum kuruluşları ve benzeri oluşumlar arasında bulunan etkileşmelerin artışı, küresel yatırım, üretim ve pazarlama yapan uluslararası işletmelerin çoğalması, boyutlarının büyümesi, uluslararası organizasyon, düzenleme ve rejim değişikliklerinin yoğunluğu olarak tanımlamıştır (Huntington, 2004).

Küreselleşmenin birçok alanda esneklik sağlaması sürecin en önemli özelliğidir. Bu sürecin hızlanması ile beraber ön plana çıkan çok uluslu şirketler sermaye ve faaliyet alanları yönünden gelişme göstermişlerdir. Böylece büyük miktarlarda sermayenin bu tip şirketler aracılığı ile dünyanın bir yerinden bambaşka bir yerine gönderilebilmesi, çok uluslu şirketlerin de ücretlerin veya vergilendirmenin yüksek olduğu bölgelerden nispeten daha az olan bölgelere taşınması, internet, hızlı iletişim vasıtalarının çoğalması, elektronik ticaret gibi yeni alışveriş olanaklarının ortaya çıkması, Küreselleşmenin

ortaya çıkarmış olduğu esnekliklerdir. Küreselleşmenin olumunu sağladığı bu esnek yapının da en çok istifade edeni yüksek teknolojiye sahip çok uluslu şirketlerdir. (Katırcıoğlu, 2008).

Küreselleşme ile beraber sermaye ulusal bağımlılığını kaybetmeye başlamış, ekonomik kazanımları daha çok olan bölgelere yerleşme eğilimine girmiştir. Çok uluslu şirketler engel olarak gördükleri gümrük duvarlarını, ülke sınırlarını ortadan kaldırmak, gelirlerini arttırmak ve küresel sistemin işleyişini zorlaştıran ulus-devletleri de aşabilmek adına büyük çaba sarf etmektedir. Bu sebeple uluslararası sermayenin menfaatleri ile ulus-devletin siyasi anlayışı çatışma halindedir. Ulus-devletler menfaatlerini uluslararası hukuk sayesinde koruma altına almış olan çok uluslu şirketler karşısında gün geçtikçe avantajlarını yitirmektedir. Bu şirketler üretim, pazarlama, Araştırma geliştirme (Ar-Ge) çalışmaları gibi konularda küresel çapta bilişim ağı geliştirmek kaydıyla bilhassa Soğuk Savaş sonrası dönemi de geçirdikten sonra ulus-devletin hakimiyetini tehdit eder duruma gelmiştir. Diğer taraftan çok uluslu şirketlerin de Küresel güçler tarafından kullanılan bir araç olduğu bilinmektedir. Ekonomik anlamda bu şirketlere bağımlılığı daha az olan ülkeler siyasal karar alma noktasında ülkelerinin çıkarları doğrultusunda hareket edebilirler. Ancak bağlılığı fazla olan devletlerin siyaset belirlemede özgürlükleri sınırlıdır. Bu noktada önemli olan çok uluslu şirketlerin hak ve sorumluluklarının devletlerin çıkarları doğrultusunda belirlenmesi ve bu kapsamda çok uluslu şirketlerin sorumluluklarını yerine getirip getirmediğinin devamlı kontrol altında tutulmasıdır (Acar, 2020).

2.3.Uluslararası Örgütler

Tarihin akışı içerisinde insanlar menfaatlerini korumak, güç ve iktidar artışı sağlamak amacı ile topluluklar oluşturarak, örgütlenme anlamında bazı yapılar oluşturabilmek için yollar aramışlardır. İnsanları gruplar halinde yaşama isteğine yönlendiren ve ulus-devletin oluşumuna kadar uzayan bu süreç de bir bakıma bu boyut içerisinde var olmaktadır. Böyle bir benzerlik te devletlerarasında oluşan rekabet ve

uluslararası sistemde karışıklık içeren yapı, devletlerin kendi menfaatlerinin çevresinde birleşmeye ve bu yolla güç birliği yapma amacı ile bütünleşmeye yöneltmiştir. Bu birleşmeler, sadece güç ve çıkar kavramları ile sınırlı kalmayıp aynı zamanda işbirliği içerisinde uluslararası bir düzen kurulabilmesini de amaçlamaktadır (Arıboğan, 2001). Uluslararası örgütler, "bağımsız ve egemen devletlerin veya hükümetler dışı kuruluşların küresel ya da bölgesel ölçekte, genel ya da özel amaçlara ulaşma doğrultusunda işbirliğini sağlamak için kurdukları yapılar, mekanizmalar ve süreçler" olarak tanımlanmaktadır (Hasgüler & Uludağ, 2007).

Uluslararası örgütlerin, bu alanda yapılmış çalışmaların geneline bakıldığında çeşitli sınıflamalara tabi tutularak incelendiğini görmekteyiz. Ancak araştırmacıların çoğunun ortak kanaati; birleşimlerine, fonksiyonlarına ve yetkilerine göre yapılan sınıflamanın genel kabul gördüğüdür.

Bileşimlerine göre uluslararası örgütler de Evrensel ve bölgesel Uluslararası örgütler olarak ikiye ayrılır. Evrensel uluslararası Örgütlerde hali hazırda mevcut bütün yapılanmaları içerisine alması gerekirken, bölgesel Uluslararası örgütler belli bir coğrafyada etkinlik gösteren oluşumları kapsayacaktır.

Fonksiyonlarına göre uluslararası örgütler ise belirli bir konuda faaliyet gösteren organizasyonları içine alır. Ekonomi, askeri Siyasal vb. alanlarda faal olan organizasyonlar alanlarına göre sınıflandırılabilir.

Yetkilerine göre Uluslararası örgütlere gelince bunlarda; Devletlerarası ve Hükümetler dışı Uluslararası örgütler diye iki bölümde incelenir.

Devletlerarası uluslararası örgütler birkaç özgür devletin ulusal çıkarları doğrultusunda bir araya gelerek resmi anlaşmalar çerçevesinde oluşturdukları organizasyonlardır. Ancak kendilerini oluşturan devletlerden bağımsız karar mekanizmasına da sahiptirler. Hükümetler dışı uluslararası örgütlerde ise yapılanma değişik milletlerden özel veya kamu da çalışan kişilerin bir amaç doğrultusunda

birleşerek oluşturması şeklindedir. Hiçbir şekilde devletler bazında resmi anlaşma özelliği taşımayan yapılanmalardır (Özgöker & Batı, 2017).

2.3.1.Uluslararası Ekonomik Örgütler

Uluslararası ekonominin gelişmesi ve ekonomik örgütlerin popülerlik kazanması, hiç şüphesiz küreselleşmenin gelişimine katkı sağlayan temel unsurlar arasındadır. II. Dünya Savaşı'nın ardından üretim hızla ulusal sınırları aşarken, yeni bir dünya ekonomisi yavaş yavaş şekillenmeye başlamıştır. Uluslararası yatırım ve üretim için kaynak özelliği taşıyan uluslararası örgütler, II. Dünya Savaşı'nın sonrasına gelen dönemde gösterdikleri gelişme ile dünya sisteminde hatırı sayılır değişikliklere neden olmuştur. Geniş üretim ve pazarlama sahasında üst seviyede birleşmeleri sağlayan çok uluslu şirketler, birbirinden farklı ekonomik yapıları tamamlamakta gözle görülür bir anlayış göstermişlerdir ve dahi aynı amaca hizmet etmeseler bile ekonomik ve sosyal sistemler için bir köprü meydana getirmişlerdir (Kılıçarslan, 2007).

Ulus-devletlerin kendi ekonomik istikbalini kontrol edebilme gücünün zayıflamasına sebep olan önemli konulardan biri uluslararası ekonomik örgütler aracılığı ile üretim, sermaye ve diğer ekonomik kaynakların ulusal olmaktan çıkıp uluslararası özellik kazanmasıdır. Kendi geleceğini kendi tayin edebilen egemen devlet anlayışı ile modern ekonomik yapı arasında bir ayrılık gözlenmektedir. Böyle olunca da ulusal ve uluslararası ekonomik güçlerin çatışması kaçınılmaz olmaktadır.

Kapitalizmin ciddi uzantısı olarak da görülen uluslararası ekonomik örgütler, kapitalistler arasında pazar odaklı rekabetçi kar hedeflerini ve işçilere oranla üstünlüklerini korumak ve genişletmek için her çeşit materyali kullanmaktadırlar. Kapitalist ekonomik sistemi benimsemiş ülkeler, kar elde etmek, hiçbir kısıtlamaya maruz kalmadan kendi ekonomilerinde söz sahibi olabilmek ve ayrıcalıklarını genişletmek için OECD, DTÖ, IMF ve Dünya Bankası'nı kullanmaktadırlar.

2.3.1.1. OECD (Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü)

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü II. Dünya savaşı sonrasında harap durumda olan Avrupa'nın yeniden yapılandırılmasına yardımcı olmak amacı ile 1948 de oluşturulan Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü'nün (OEEC) yerine geçerek bütün batılı sanayileşmiş ülkeleri tek çatı altında toplayan uluslararası bir kuruluş olmuştur (Karluk, 1995).

Dünya halklarının refahını ve ekonomik kalkınmasını sağlamayı amaçlayan OEEC'nin devamı niteliğindeki OECD (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü) ise 1961 yılında kurulmuştur. Merkezi Fransa'nın başkenti Paris'te bulunmaktadır. Bugün 34 ülkenin üyesi olduğu örgüt, hükûmetlere, deneyimlerini birbirleriyle paylaşabilecekleri ve sorunlara ortak çözüm üretebilecekleri bir platform sunmaktadır. Ekonomik, sosyal ve çevresel değişimlerin ardında yatan etkenleri anlamaya çalışan OECD, ticaret ve yatırım alanlarındaki küresel akımları ve üretkenliği ölçmektedir (Mehmetoğlu, 2018)

OECD'nin küresel yapı bünyesinde, ekonomik etkileşimler yönünden benimsediği amaçları özetleyecek olursak, ekonomik kararlılığın senkronize bir şekilde korunduğu üye ülkelerde ve de bilhassa gelişmekte olan ülkelerde vatandaşın hayat standardının iyileştirilmesi, devamlı ve dengeli ekonomik gelişme sağlayan yöntemlere destek ve yardım, işsizliğin ortadan kaldırılması, ekonomik yayılma politikasının hayata geçirilmesi ve sosyo-ekonomik yönden benzerlik gösteren gelişimin desteklenmesi, uluslararası sorumluluklara uygun olarak çok taraflı ve ülkeler arasında ayrım yapmayan dünya ticaretinin geliştirilmesine destek verilmesi, şeklinde sıralayabiliriz (Mehmetoğlu, 2018).

OECD'nin benimsediği değerleri uygulamada yüklendiği önemli görevlerin başında küresel ekonominin geliştirilmesi gelmektedir. Bu bağlamda diyebiliriz ki OECD; Dünya ticaretinin büyümesine çok taraflı ve ülkeler arasında eşitlik ilkesine uyarak katkı sağlanması, ekonomik kalkınma sürecinde üye olan ya da olmayan ülkelerin ekonomik genişlemelerine önemli katkılarda bulunulması, sürdürülebilir ekonomik büyümenin ve yeni iş imkanlarının oluşumu için üye ülkelerin hayat

standardı yükseltilirken, finansal istikrarın devamlılığı ve dolayısıyla ekonomik küreselleşmenin gelişimine imkan sağlamak gibi misyonlar yüklenmiştir.

OECD bu misyonunu hayata geçirmek için veri toplama ve analiz işlemleri ile başlayarak sonrasında bunların sonuçlarına göre ihtiyaç duyulan hedeflerin kolektif bir şekilde tartışılarak sonuca ulaşıldığı bir yöntemi benimsemiştir. OECD'nin bu analizleri, teknolojik gelişimin, ekonomik gelişime etkisini ve katkısını ortaya koymak suretiyle yönetici konumundakilerin ülkeleri için ekonomik politika ve hedeflerine yardım ederken, bilhassa işsizliğe neden olan faktörleri ve bu sorunun nasıl giderilebileceği hususunda hükümetlere yol gösterici özelliktedir.

2.3.1.2. GATT (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması) ve DTÖ (Dünya Ticaret Örgütü)

GATT (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Anlaşması) uluslararası ticaretin daha hakkaniyetli ve düzen içerisinde yürümesi amacıyla imzalanmış bir anlaşmadır. Bretton Woods konferansından sonra daha kolektif bir ticaret anlayışı için uluslararası bir ticaret örgütü kurulmasını hedefleyen Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konsey üyesi on dokuz ülke çalışmalara girişmiştir. Bu çalışmaların sonucunda 30 Ekim 1947'de 23 ülke arasında GATT imzalanmıştır. Ancak bu anlaşma Ocak 1948'de yürürlüğe girmiştir. Dünya Ticaret Örgütü'nün kurulduğu 1994 yılına kadar çalışmalarını sürdürmüştür. İthalata ilişkin vergilerin azaltılması, uluslararası ticarete mani olan bütün unsurları ortadan kaldırmak ve ticarette daha eşitlikçi bir yapıya kavuşabilmek amacıyla kurulan GATT, anlaşma kapsamında şunları amaçlamaktadır;

- Ticari ve ekonomik alanda ilişkilerin arttırılması
- Ülkelerde makroekonomik dengeyi sağlayarak yaşam düzeyini yükseltmek
- Her ülkenin avantajlı olduğu ürünleri ihraç ederek ticaretten kazanç sağlaması
- Yeryüzünde bulunan üretim ve enerji kaynaklarının etkin kullanımı
- Tam istihdam sağlanması

Bunların yanında uluslararası rekabet ortamını oluşturmak, korumacılığın önüne geçerek ve uluslararası ticarette özgürlüğü teşvik etmektedir (dunyadaticaret.com, 2018).

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)'nün ortaya çıkmasına zemin hazırlayan anlaşmalar grubu, 1986'da başlayan Uruguay Round müzakerelerinin sonucunda, 15 Nisan 1994 tarihinde imzalanarak, DTÖ'nün işlevsellik kazanmasını sağlamıştır. DTÖ her ne kadar bu tarihte kurulmuş gibi görünüyor olsa da, aslında 1947'de imzalanıp, 1948 yılında yürürlüğe girmiş olan GATT'ın devamı konumundadır (Hasgüler & Uludağ, 2007).

DTÖ'nün kurulmasını sağlayan 15.Nisan 1994 tarihli Marakeş anlaşmasına göre DTÖ'nün amaçları; yaşam standardının yükseltilmesi, istikrarlı bir şekilde artan gelir dağılımı ve talep hacmi ile tam istihdam sağlanması, gelişmekte olan ve daha ziyade az gelişmiş ülkelerin artmakta olan dünya ticaretinden ihtiyaçlarını karşılayacak nispette faydalanmalarını sağlamak; bu kapsamda belirlediği hedeflere ulaşabilmesi yardımcı olmak, gerekirse uluslararası ticaretin önündeki engelleri ortadan kaldıracak karşılıklı anlaşmalar yapmaktır (Parasız, Ekren, & Tuna, 2013).

Dünya Ticaret Örgütü'nün Temel İşlevlerini kısaca özetleyecek olursak;

a) DTÖ'yü oluşturan çok taraflı ticaret anlaşmalarının tatbiki ve denetlenmesi noktasında kontrol mekanizması oluşturmak,

b) Çok taraflı ticaret müzakerelerinin yürütüldüğü bir tartışma ortamı oluşturmak,

c) Ticari anlaşmazlıkların çözümünü sağlamak,

d) Üye ülkelerin ulusal ticaret politikalarının takibini sağlamak,

e) Küresel ekonomik politika bağlamında diğer uluslararası kuruluşlarla işbirliğini sağlamak,

f) Gelişmekte olan ve geçiş sürecinde bulunan ekonomilerin çok taraflı ticaret sistemi ile bütünleşmelerine yardımcı olmak.

Örgütün temel ilkeleri GATT döneminde belirlenmiştir. GATT'ın Dünya Ticaretinin serbestleşmesi konusunda benimsediği dört temel ilke vardır. Bunlardan ilki "en çok kayrılan ülke" ilkesidir. Bu, örgüte üye bir ülkenin diğer örgüt üyesi ülkelere uyguladığı gümrük tarifeleri içinde en düşük olanını bütün örgüt üyelerine uygulamasını kapsayan bir ilkedir. Ayrıca gümrük işlemlerinde de bir üye ülkeye sağlanan kolaylıklar diğer tüm üye ülkelere sağlanmalıdır. İkinci ilke "tarifeler yoluyla korunma ilkesi" dir. Buna göre örgüt üyeleri iç sanayilerini sadece gümrük vergileri ile koruyacaklar, ithal kotaları gibi kısıtlamalar uygulayamayacaklardır. Üçüncü ilke "ulusal muamele ilkesi" dir. İthal mal ile yerli malın iç piyasada aynı koşullarda pazara girmesini ifade eder. Fiyatlandırma dışında ki tüm satış koşullarının aynı olması zorunludur. Dördüncü ve son ilkeye gelince "gümrük vergilerinin indirilmesi ve indirilen oranın konsolide edilmesi ilkesi" dir. Bu ilke uyarınca üye ülke anlaşma kapsamında indirmiş olduğu gümrük vergisini tekrar yukarı çıkaramaz, indirilen oranda devam edilmesi üye ülkeler açısından bağlayıcı hükümdür (Parasız, Ekren, & Tuna, 2013).

Kurallara dayalı bu sistem mallarının yabancı pazarlara girişinin, tarifelerin yükseltilmesi veya ithalata yasak/kısıtlama getiren hükümet önlemleri tarafından engellenmeyeceğini temin etmektedir. Dolayısıyla DTÖ'nün ortaya koymuş olduğu hak ve yükümlülükler hızla küreselleşen dünya ekonomisi çerçevesinde ticaretin gelişmesinde hayati bir önem arz etmektedir.

2.3.1.3. IMF (Uluslararası Para Fonu) ve Dünya Bankası

II. Dünya savaşının ardından birçok gelişmekte olan ülke ekonomik istikrarını korumak ve geliştirmek adına finansal kaynak arayışına başlamışlardır. Aynı dönemde yeni bir uluslararası para sistemi oluşturulmuştur. Bu sistem kapsamında ülkelerin ödeme bilançosu ve düzensizliklerini ortadan kaldırmak ve mali kaynak ihtiyacını gidermek için Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası (DB)'nin kurulması

gündeme alınmış, bu kurumlara üye olan devletler için ekonomik sorunlar anlamında çözüm yolları üretmeye çalışılmıştır. Böylelikle IMF 01-22 Temmuz 1944 tarihleri aralığında Bretton Woods'ta biraya gelen Birleşmiş Milletler Para ve Finans Konferansına katılım gösteren 44 ülkenin rızası ve imzası neticesinde DB ile beraber kurulmuştur. Bu sebeple bazı yayınlarda IMF ve DB Bretton Woods kurumları olarak da adlandırılmaktadır (Kılıçarslan, 2007).

IMF'in en temel kurulma maksadı uluslararası arenada oluşabilecek devalüasyonların önüne geçilmesi ve finansal devamlılığın sağlanmasıdır. Bu nedenle IMF uluslararası ekonomik işbirliği adına bir düzen oluşturmaya ve 1930'lu yıllarda meydana gelen büyük buhrana yol açan rekabetçi para birimi çalkantılarını yeniden yaşatmamak için uğraşan bir küresel yapılanmadır.

IMF'in bir diğer kuruluş amacı da üye ülkelerin aniden baş gösteren nakit sıkıntılarına çözüm bulabilmek, uluslararası ticaretin sekteye uğramasını engellemek, ödeme güçlüğü yaşayan ülkelere bu problemi çözecek krediler tahsis etmek olarak belirlenmiştir. Buna mukabil ülkeler arasında mali yönden düzen tesis edilmiş ve uluslararası ticaret desteklenmiş olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında IMF'in başlıca görevleri şu şekilde sıralanabilir;

- Ödeme zorluğu çeken ülkeye finansal destek sağlanması,
- Döviz kurlarında kararlılığı teşvik etmek,
- Üyelerin rekabetçi devalüasyonlar oluşturmasını önlemek,
- Uluslararasında enflasyonun oluşumunu engelleyici önlemler almak,
- Üye ülke ekonomilerinin yapısal olarak dönüşümlerini sağlamak,
- Üye ülkeler arasında çok taraflı ödemeler sisteminin kurulmasını sağlamak,

1980'li yıllar ile birlikte IMF'in kuruluş maksadından uzaklaştığı yönünde bir takım tartışmalar gündeme gelmiştir. IMF'in fonksiyonu artık yalnızca ödemeler denginde oluşan aksaklıkları ortadan kaldırmak için kredi sağlamakla sınırlı değildir. Esasen IMF'in kaynaklarında uluslararası ticaretle orantılı bir artış da olmamıştır. 1948 senesinde kotalar ithalat bazında %16'larda iken, 80'li yıllarda %3'ün de altına

düşmüştür. Lakin fonun azgelişmiş ülkeler açısından önemi devam etmekle beraber bu ülkelerin fondan yararlanabilme olanakları da genişletilmiştir (Kılıçarslan, 2007).

IMF sıkı para politikaları, finansal politikalarla desteklenmediği takdirde tam bir başarı elde edilemeyeceğini savunmaktadır. Asya'da meydana gelen ekonomik kriz, fon ile ilgili tartışmalı olan birçok konuyu yeniden ortaya koymuştur. Sorunlu ülkelere hızlı bir şekilde müdahale edilmesine rağmen IMF'in uygulamaları istenilen sonuçları vermeyince tartışma konusu olmuştur. Hal böyle iken IMF'in hala politikalarında ve uygulamalarında ısrarla devamlılık göstermesi, başarısız olmasına rağmen bunları yeniden gözden geçirme gereği duymamasının IMF'in konumundan kaynaklandığını söyleyebiliriz. Çünkü IMF, ülkelerin kalkınması ile mesul değildir. Bu kuruluşun esas gayesi ihtiyaç sahibi ülkelere sağladığı kredilerin geri dönüşünü ve sorumluluğunda olan uluslararası fonların ödenmesinde sorunla karşılaşılmasını engellemektir. Bu da ancak ülkenin küçülmesi ile gerçekleşebilen bir durumdur. Yani ekonomi büyüdükçe kaynak tüketirken, küçülen ekonomiler tam aksine tasarruf yoluna giderek borç ödemeye devam ederler. İşte bu yüzden IMF, borç verdiği ülkelerin politikalarını, istekleri bastırarak kemer sıkmaları yönünde belirlemelerini ister böylelikle küçülmelerini sağlamış olur. Fakat bu durum ülkeleri bir kısır döngüye sokmaktadır. Zira üretim yapamayan, reel geliri yükselmeyen bir ekonomi uzun dönemde ne kadar tasarruf yaparsa yapsın yeniden borçlanacak ve bu borçları ödeyemez duruma gelecektir (Kılıçarslan, 2007).

DB' da IMF ile aynı amaç doğrultusunda yani II. Dünya savaşının meydana getirdiği büyük tahribatın etkilerini azaltmak amacı ile kurulmuştur. Fakat gün geçtikçe banka kuruluş maksadından uzaklaşmış, gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkeler için kredi sağlayan büyük bir sermaye kuruluşu olmuştur. DB' ne üye olmak aynı zamanda IMF üyeliğini de gerektirmektedir. Bu nedenle iki kurumun üyelikleri beraber yürütülmektedir. IMF ile ilişiği kesilen bir ülke DB' ndan da ayrılmak zorundadır.

DB genel olarak gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde eğitim, sağlık, kamu yönetimi, altyapı, finans, özel sektör, çevre tarım, doğal kaynaklar gibi konularda

oluşabilecek gelişmeleri teşvik etmek için uzun vadeli ve düşük faizli krediler sağlamaktadır. DB bir grup şeklinde oluşmaktadır ve bu grup beş kuruluştan meydana gelmiştir. Bunlar IBRD (Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası, IDA (Uluslararası Kalkınma Birliği), IFC (Uluslararası Finans Kurumu), MIGA (Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı), ICSID (Yatırım Anlaşmazlıklarının Çözümlenmesi Uluslararası Merkezi) şeklindedir (Ateş, 2014).

BÖLÜM III: SANAYİ POLİTİKALARI - TEKNOLOJİ YÖNETİMİ VE KÜRESELLEŞME

Sanayi politikaları II. Dünya Savaşından en çok zarar görmüş ülkelerin ekonomilerinde hızlıca gerçekleşecek yapısal gelişmeyi destekleme ihtiyacı ile savaştan sonraki ilk zamanlarda ekonomi politikası için ana etken olmuştur. Aynı zamanda bu ülkelerin ekonomilerini uluslararası arenada güçlü ve büyük endüstriyel sektörlere ve komplekslere dönüştürme noktasında temel unsur sayılabilir (Soete, 2007). Ancak 1970'li yılların sonuna gelindiğinde gelişmekte olan ülkelerin pek çoğunda sanayi politikaları kapsamında hayata geçirilen uygulamaların beklenilen neticeleri verememesi, hali hazırda bulunan sanayi politikalarının bırakılmasına neden olmuştur.

Gelişmekte olan ülkeleri gelişmiş ülkeler ile aynı düzeye getirebilmek için 2000'li yılların başında yeni sanayi politikaları ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Buna mukabil sanayi politikaları yeniden önem kazanmıştır. Ayrıca gelişmiş ülkelerin çoğunda sanayinin ekonomideki hissesinin azalma eğilimi sergilemesi, diğer bir söyleyişle sanayisizleşme durumunun ortaya çıkması, sanayi politikalarına sadece gelişmekte olan ülkelerin değil gelişmiş ülkelerinde ihtiyacı olduğu düşüncesini ortaya atmıştır (Soete, 2007).

II. Dünya savaşının ardından uygulamaya konan geleneksel yapıdaki sanayi politikaları ile yeni sanayi politikaları arasında önemli farklılıklar görülmüştür. Bu durumun sebebi ise küreselleşme ile beraber son yıllarda ulusal finans piyasalarının üretim yapılarında ve uluslararası rekabet şartlarında görülen değişimlerdir. Yani sanayi politikaları yönünden küreselleşme, ekonomilerin ve piyasaların yeniden yapılanma süreçlerini gerektiren, son yıllarda yaşanmış tüm değişimleri kapsamaktadır. Gerçekten de son yıllarda bilişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, gen mühendisliği ve bio-teknoloji gibi alanlarda meydana gelen bilimsel atılımlar, bunun yanında daha birçok alanda gerçekleşen değişim, ulusal ekonomiler açısından yeni koşullara uyum sağlamayı kolaylaştıracak bir yapılanma ihtiyacı doğurmuştur (Bianchi & Labory, 2007).

3.1.Kavram Olarak Sanayi Politikaları

Sanayi politikaları kavramı iktisat literatürüne bakıldığında çok tartışılan ve üzerinde uzlaşılamamış bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. 80'li yıllarda popüler olan küçük ve sınırlı yetkiye sahip devlet anlayışı beraberinde sanayi politikalarının kabul görmesini engellemiş, fakat 90'lı yıllarda bu anlayışın yerini "piyasa dostu" devletçilik yapısı alınca sanayi politikaları tekrar önem kazanmıştır. Bu bağlamda devletin bazı sektörlere müdahale etmesine sınırlandırmalar getirilirken, genel anlamda etkili görülen yatay sanayi politikaları olmuştur. 2000'li yıllardan sonra ise daha geç sanayileşme imkanı yakalamış ülkeler için aktif sanayi politikalarına gerek duyulduğunu öne süren bir çok çalışma yapılmıştır (İyidoğan, 2012).

Sanayi politikaları denilince akıllara ilk olarak sanayiye yönelik devlet politikaları gelse de, iktisatçılar arasında bu kavram üzerinde bir fikir birliği sağlanamamasından dolayı genel kabul görmüş bir tanımı bulunamamaktadır. Var olan tanımlamalar ya çok geniş ya da dar perspektifli olmuşlardır. Son yıllarda sanayi politikaları çoğunlukla yenilik ve verimlilik odaklı bir büyüme ve sanayileşme anlamında rekabeti çoğaltmaya yönelik devlet politikaları olarak anlam kazanmıştır. Yine son dönem itibarı ile sanayi politikalarının bir elemanı gibi görülen inovasyon ve teknoloji uygulamaları da zamanla önem ve ağırlık kazanarak sanayi politikaları ile bir bütün haline gelmiştir (İyidoğan, 2012). Geniş kapsamlı tanımı ile sanayi politikaları, hükümetlerin sanayiye yönelik aldığı bütün kararlar olarak tanımlanmıştır. Daha dar kapsamlı tanımlayacak olursak da belli başlı endüstrilerin ve onların iş ortağı konumundaki firmaların, ekonominin bütününe fayda sağlayan geri dönüşleri oluşturması için devlet eliyle hazırlanan politikalardır. (Chang, 2004).

Sanayi politikaları için yapılmış tanımlamalar, politikaların uygulandığı ekonomik ortam, amaç, hedef, kapsam, araç ve ulaşılmak istenilen sonuçlar bakımından değişkenlik göstermektedir. Sanayi politikalarının hedefleri ve kriterleri ile alakalı

olarak, politikanın uygulandığı ülkedeki kalkınmışlık seviyesi de politika üzerinde etkili olmaktadır. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ekonomik anlamda ana hedef ekonomik kalkınmada özel bir yöntem belirlemektir ve bu bağlamda dikey sanayi politikalarının benimsenmesi çoğu yönden daha kolay olmaktadır. Bunun için ise sanayide gelişimsel modeller ele alınmalıdır. Diğer taraftan gelişmiş ülkelerin ekonomilerinde yeni sanayi uygulamaları ile alakalı gelecekteki kalkınma modelleri, yeni teknolojiler ve yeni mamuller keşfedilmemiş sahalar oluşturmaktadır. (Ambroziak, 2017).

Weiss (2013)'e göre sanayi politikası, "kaynakların diğer sektörlerden farklı biçimde sanayi lehine-öncelikle imalat- tahsis edilmesini sağlamak için tasarlanan" politikadır. Öte yandan Pack ve Saggi (2006), sanayi politikasını "iktisadi büyümeye daha çok katkı sunması beklenen sektörlere doğru üretim yapısını değiştirmeye çalışan her türlü seçici müdahale veya hükümet politikası" olarak tanımlamaktadır. Warwick (2013)'e göre ise sanayi politikası, özetleyecek olursak "iş ortamını iyileştirmeye veya ekonomik faaliyetin yapısını, ekonomik büyüme veya toplumsal refah için böyle bir yokluğun yaşanmasından daha iyi beklentiler sunması beklenen sektörlere, teknolojilere veya görevlere doğru değiştirmeye teşebbüs eden herhangi bir müdahale veya hükümet politikası" olarak tanımlanabilir. Bu çerçevede esas tartışma UNCTAD(2016)'ın tabiriyle sanayi politikasının aktif olarak ekonomik etkinliğin yapısını nasıl değiştireceği sorusudur.

Rodrik(2009) bazı ekonomik uygulamaları ve finansal yapıdaki değişimleri destekleyen politikaları ifade ederken sanayi politikası terimini kullanmıştır. Bu politikaların durduk yere sanayi ile alakalı olmadığını savunan araştırmacı, yeni yöntemlerle gerçekleştirilen tarım ve hizmetleri hedefleyen politikaların, üretici konumundakiler için sağlanan teşvik oranında önem arz ettiğini söylemiştir. Mankiw(2007)'e göre ise sanayi politikası teknolojik gelişim gösteren endüstrileri desteklemeyi isteyen ekonomik düzene devlet tarafından karışılması yani müdahale edilmesidir.

Tablo 2: Sanayi Politikası Kavramına Yönelik Farklı Tanımlamalar

Curzon Price, V., Industrial Policies in the European Community‖, 1981	Sanayi politikası, yapısal değişikliği teşvik etmek ya da önlemek amacıyla uygulanan devlet tedbirleridir.
Adams and Klein, Industrial Policies for Growth and Competitiveness‖, Lexington Books, 1983	Sanayi politikası, büyümeyi ve rekabet performansını geliştirmek için yararlı olan her şeyi içermektedir.
Jacquemin, A., Industrial Policies and the Community in Coffey, P., Nijhoff, M. (ed.), Main Economic Policy Areas of the EEC, 1983	Sanayi politikası, ekonomideki yapısal değişim sorunlarını belirlemeli ve çözmelidir. Görevi, yapısal dönüşümler için en uygun koşulları yaratmaktır.
Tyson, L., Zysman, J., American Industry in International Competition: Government Policies and Corporate Strategies, 1983	Sanayi politikası belirli sektörlerdeki sorunları çözmeye yönelik hükümet politikalarıdır.
Johnson, Ch., The Idea of Industrial Policy‖, in Johnson, Ch., The Industrial Policy Debate, 1984	Sanayi politikası, tüm ekonominin ve içindeki belirli sektörlerin verimliliğini ve rekabet edebilirliğini artırmak için hükümet girişimlerinin başlatılmasını ve koordinasyonunu içermektedir.
Graham, H., European Industrial Policy, Croom Helm, London, 1986	Sanayi politikaları, imalat veya hizmet endüstrilerini etkilemeyi amaçlayan politikalardır.
Geroski, P.A., European Industrial Policy and Industrial Policy in Europe, Oxford Review of Economic Policy, Vol. 5, 1989	Sanayi politikası, belirli faaliyetlere yönelik piyasa performansını artırmayı amaçlayan mikro bazlı politikalardır.
Krugman, P., Obstfeld, M., International Economics Theory and Policy, 1991	Sanayi politikası, kaynakların hükümet tarafından ekonomik büyüme için gerekli olduğu düşünülen sektörlere aktarılmasıdır.
Chang, H.-J., The Political Economy of Industrial Policy, St Martins‘s Press,	Sanayi politikası, ekonomik açıdan bir bütün olarak verimli sonuçlar

1994	alınabilmesi için, devletin belirli sanayilere ve firmalara yönelmesidir.
Sharp, M., What is Industrial Policy and Why is it Necessary?, Prepared for TSER project No PL97 1059 on Science, Technology and Broad Industrial Policy, 1998	Dar anlamda sanayi politikası, genellikle sübvansiyonlarla ilgili politikalarla sınırlıdır. Geniş anlamda sanayi politikası ise, kaynakların sanayiye tahsis edilmesini etkileyen herhangi bir politika olarak tanımlanabilir ve bu anlamda hem makroekonomik politika, hem de daha geleneksel mikro ekonomik politika alanlarını kapsamaktadır.
Foreman-Peck, J., and Frederico, G., European Industrial Policy: The Twentieth-Century Experience, Oxford University Press, 1999	Sanayi politikası, ―sanayiyi ekonominin ayrı bir parçası olarak etkileyen her türlü devlet müdahalesidir.‖
Beath, J., UK Industrial Policy: Old Tunes on New Instruments?, Oxford Review of Economic Policy, Vol. 18 No.2, 2002	Dar görüş: Sanayi politikası, belirli firmaları ve sanayi sektörlerini hedef alan politikaları içermektedir. Geniş görüş: Sanayi politikası, bir ülkenin firmalarının ve sanayilerinin rekabetçiliğini şekillendiren veya etkileyen politikalardır.
Rodrik, D. (2004), Industrial Policy for the Twenty-First Century, CEPR Discussion Paper No. 4767, 2004	Sanayi politikası, sektörlerin içeriğine ya da imalatta bulunup bulunmadıklarına bakılmaksızın genel olarak daha dinamik faaliyetler lehine yeniden yapılandırma şeklinde tanımlanmaktadır.

Aiginger, K., Sieber, S., Towards a renewed industrial policy in Europe, Background Report of the Competitiveness of European Manufacturing, WIFO, 2013	Sanayi politikası, genel olarak Avrupa iş dünyası, imalat sektörü ve sektörleri için uygun bir ortam yaratan faaliyetleri içermektedir.

Kaynak: Karl Aiginger, "Industrial Policy: A Dying Breed or A Re-emerging Phoenix", Journal of Industry, Competition and Trade**,** Vol.:7, Issue: 3-4, 2007, pp. 319-320.

Farklı birçok tanımlamadan sanayi politikası kavramının piyasalarda oluşabilecek aksamaları önlemek ve ekonomik yönden iyi sonuçlar almak adına kalkınma politikalarının bir parçası olarak, kamu ve özel sektör arasında planlı ve uyumlu bir işbirliği gerektiren iyi hesap edilmiş devlet müdahaleleri olduğu sonucuna varmak mümkündür (Page & Tarp, 2017).

3.1.1. Sanayi Politikası Bileşenleri

Sanayi politikaları bileşenleri, ülkedeki finansal düzenin genel anlamda sınırlarını oluşturan **"kurum oluşturma politikaları (firma ve rekabet politikaları)",** yeni yatırım, teşvik önlemleri ve vergi düzenlemeleri ile belli bir takım sektörlere için yapısal değişimi hedefleyen **"yatırım politikaları",** yine belli bölgelerin kalkınmasını ya da belirlenmiş alanlarda uzmanlık kazanılmasını sağlayacak **"bölgesel kalkınma politikaları"** ve bunların yanı sıra teknolojik alanda gelişim ve değişimin istikameti ve hızı noktasında müdahale ederek sanayileşmeye etki eden **"teknoloji politikaları"** olarak sıralanabilir (ed. Berksoy, Boratav, & Türkcan, 2003). Sanayi politikalarını oluşturan alt politikalar olarak da tanımlanan sanayi politikaları bileşenleri kesinlikle geniş kapsamlı ele alınması gereken bir konudur. Fakat bu çalışmada amaç sanayi politikaları ve teknoloji yönetiminin küreselleşmeye etkilerini incelemek olduğundan konu dışına fazla çıkmamak adına bilgi amaçlı kısaca bahsedilecektir.

3.1.1.1. Kurum Oluşturma Politikaları (Kurumsal Yapılanma)

Genel anlamda sanayi ve ekonominin işleyişine düzen verecek olan bütün kurumsal ve yasal ögeler bu bileşenin içeriğini oluşturmaktadır. Firmaların kuruluş ve iflasları ile alakalı kural ve yasalar, rekabet ve şirketlerin kar artırım amacı ile yasadışı birleşmelerini önleyen yasaları, emek piyasaları ile ilgili düzenlemeler, bu bileşen kapsamında değerlendirilmektedir. Ayrıca merkezi ve yerel yönetimlerin daha etkin olmasını sağlama yönünde alınacak tedbirler de bu alanın içerinde değerlendirilebilir (ed. Berksoy, Boratav, & Türkcan, 2003).

3.1.1.2. Bölgesel Gelişme Politikaları

Bölgesel gelişme politikalarının uygulanması, böylece sanayileşmenin bir tek bölge veya alanda sınırlı kalmayıp yaygınlaştırılması, sanayi politikaları açısından önem taşımaktadır. Şehirleşme, imar düzenlemeleri, arazi kullanımı gibi mevzuatların yeniden tertip edilmesi ve ödün verilmeksizin uygulanması, bilhassa yerel yönetimler ve yerinden yönetim olgularında bu politikaların içinde yer almasını gerektirir. Her ne kadar bölgesel farklılıklar ve gelişmişlik düzeyleri açısında eşitliksizlikler bulunsa da bu politikalar sayesinde her bölgenin kendi yapısına uygun sanayileşmesinin sağlanması amaçlanmaktadır (ed. Berksoy, Boratav, & Türkcan, 2003).

3.1.1.3. Yatırım Politikaları

Sanayi politikalarının bir diğer bileşeni, dış ticaret uygulamaları, düşük faizli kredi, vergilendirmede indirim gibi birçok unsurdan oluşan yatırım politikalarıdır. Bunlardan başka yatırım işlemlerinde takip edilecek yolun koordinasyonu ve yabancı sermeyenin yatırım içerisindeki konumu da bu politikanın kapsamındadır (ed. Berksoy, Boratav, & Türkcan, 2003)

3.1.1.4. Teknoloji Politikaları

Bugün teknoloji politikaları, sanayi politikaları açısından en önemli bileşen olarak kabul görmektedir. Bu politikalar genel itibarı ile misyona yönelik, teknolojik genişlemeye yönelik, seçmeci politikalar olmak üzere üç başlıkta incelenebilir. Ekonomik birim aşısından devlet araçları, ister yasal ve kurumsal düzenlemeler, ister satın alma politikaları, isterse de araştırma geliştirme uygulamalarının eş zamanlı yürütülmesiyle teknoloji politikaları sayesinde sanayi politikalarının ve sanayileşmenin yol haritasını çizmektedir (ed. Berksoy, Boratav, & Türkcan, 2003).

3.1.2. Sanayi Politikalarının Amaç ve Araçları

Sanayi politikaları yalnızca orta ve kısa vadede düşünülemez, uzun vadede de ekonominin sanayileşmesi için oldukça önemlidir. Sanayi politikalarının temel hedefi ülkelerin ekonomik sanayileşmesi anlamındaki ihtiyaçlarına karşılık verebilen sanayileşme yol haritası oluşturarak, onu uygulayabilmektir. Bu anlamda sanayi politikalarının dört temel amacı aşağıdaki gibi sıralanabilir, bu amaçlardan ilk üçü geleneksel özellikte olup sonuncusu 1980 sonrasında daha bir önem kazanmıştır (Altenburg, Rosendahl, Stamm, & Drachenfels, 2008).

1- Hali hazırda sanayilerin rekabet edebilme gücünü artırmak ve yeni ekonomik imkanları en iyi şekilde değerlendirmek, örnek olarak Ar-Ge'ye yönelik sübvansiyonlar veya gelecekte değer kazanacağı düşünülen yeni oluşumlar için girişimcilerden destek alarak yeni endüstrileri geliştirmeyi teşvik etmek.
2- İşsizlik oranlarının eşit olmayan bir şekilde yükseldiği bölgeler için özel politikalar belirleyerek, sanayide geri kalmışlığın sosyal etkilerini azaltmaya çalışmak.
3- Sanayileşme yönünden daha az gelişmiş bölgelerde yapılacak yatırımlar için özel teşvikler sunarak bölgesel eşitsizlikleri dengelemek.

4- Ekonomik faaliyetlerin doğal yaşam ve çevre üzerindeki olumsuz sonuçlarını en aza indirmek.

Ekonominin ve sanayinin uygulayacağı genel kanun ve düzenlemelerin sağlanması, yine bu kanunlar çerçevesinde sunulan hakların güvenliğinin temin edilmesine yönelik araçlar, sanayi politika araçları olarak tanımlanmaktadır. Bunlar firma kurulma e iflas yasaları, ücretlendirme metot ve araçları, anti-tröst ve rekabet kanunları ile asgari ücret, işsizlik sigortası gibi "emek sektörü" ile ilgili düzenlemeleri içermektedir.

Sanayi politika araçlarının en önemli özelliklerinden biri de yatırımlara ilişkin araçlar olmalarıdır. Devlet bir taraftan bir takım sektör ve bölgelere özel yatırımı özendirmek adına vergi indirimi, düşük faizli kredi olanağı, ve kredi ödemelerinde kolaylıklar gibi teşvikler sunarken, daha farklı ticaret politikalarını da kullanarak yerel piyasayı hareketlendirerek ve daha cazip hale getirebilir. Bunun yanında yatırım amaçlı krediler sunulurken ihracat ve üretkenlik anlamında belirlenmiş hedeflere ulaşılması gibi şartlar da öne sürebilir (Taymaz, 1993).

Tablo 3: Literatürde En Çok Tartışılan Sanayi Politikası Araçları

PİYASA EKONOMİSİNE UYGUN ARAÇLAR	**Temel araçlar**	- **Sübvansiyonlar** - **Vergi muafiyetleri**
	İlave destekler **(Örnekler)**	- **Borçların teminat altına alınması** - **Hükümet alımları** - **Sanayi sektörlerine yönelik standartların oluşturulması**

PİYASA EKONOMİSİNE UYGUN OLMAYAN ARAÇLAR	**- Sanayiye yönelik kamu teşebbüslerinin kurulması** **- Fiyat Kontrolleri** **- Yatırım kontrolleri**

Kaynak: O. Budzinski, C. Schmind "Europan industrial policy: Economic foundations concepts and concequences" 2006

3.1.3. Sanayi Politikaları Türleri

Sanayi politikalarını tanımlarken olduğu gibi sanayi politikalarının türlerini açıklarken de birçok sınıflandırma ile karşılaşıyoruz. Nitekim ekonomistler sanayi politikaları sınıflandırmasında da birbirinden farklı değerlendirmelerle karşımıza çıkıyorlar. Böylelikle bu konuda da henüz mutabakat sağlanmış bir görüşten söz etmek mümkün görünmüyor. Bunlardan birkaçını inceleyecek olursak;

Bazı ekonomistlere göre sanayi politikaları türlerini aşağıdaki üç başlıkta inceleyebiliriz;

1. Girişimcilerin faaliyette bulunduğu çevreyi etkileyen politikalar: Makroekonomik politikalar, döviz kuru politikaları ve alt yapı yatırımlarına yönelik politikalardır. Bu politikalar sanayi politikası olarak değerlendirilmese de girişimcinin faaliyetlerini etkilemektedir.
2. Girişimcilerin faaliyetlerini genel olarak etkileyen politikalar: İşgücü piyasasına yönelik düzenlemeler, çevre politikası ve rekabet politikası bu grupta yer alır. Bu politikalar geniş anlamda sanayi politikası olarak değerlendirilir.
3. Belli girişimcilere ya da sanayilere yönelik seçici politikalar: Spesifik firmalar ya da sektörlerde beşeri sermayenin ve üretim kapasitesi ile uzmanlık alanlarının geliştirilmesine yönelik seçici nitelikte yatırım ve araştırma-geliştirme

politikalarıdır. Dar anlamda sanayi politikaları dendiğinde aklımıza bu politikaları getirebiliriz (Bandt, 2005).

Bir diğer görüşe göre ise hızlandırıcı, yavaşlatıcı ve tarafsız sanayi politikaları diye sınıflandırılabilir.

1. Hızlandırıcı sanayi politikaları: gelişme potansiyeli olan firmalara finansal destek sağlayarak inovasyon sürecini hızlandırmak bu politikaların ana prensibi olarak görülür.
2. Yavaşlatıcı sanayi politikaları: geçici finansal sorunlar yaşayan firmaların bu sıkıntılarını aşabilmeleri ya da kapanma durumuyla karşı karşıya kalan firmaların kapanmaları durumunda ortaya çıkacak üretim ve istihdam kaybı gibi olumsuz etkileri hafifletmek amacıyla uygulanmaktadır (Ferguson & Ferguson, 1994).
3. Tarafsız sanayi politikaları: Ekonomik birimlerin faaliyette bulunduğu piyasa yapısının iyileştirilmesini amaçlamaktadır. Mülkiyet haklarının düzenlenmesi, ekonomik birimlerin faaliyetlerini gerçekleştirirken ihtiyaç duydukları hukuki alt yapı ve rekabet düzenine ilişkin uygulamalar bu politikaların kapsamındadır.

Bununla birlikte, en iyi bilinen sanayi politikası sınıflandırması, sektörel (dikey /güçlü) ve genel (yatay/zayıf) arasındaki ayrımla ilgilidir.

1. Sektörel (Dikey/Güçlü) : Gelişme potansiyeli olan spesifik sanayi sektörlerinin yada firmaların üretim ve yatırım faaliyetlerini teşvik etmeye yönelik politikalardır. Belirli sektörlere ya da firmalara ilişkin olarak uygulanan bölgesel gelişme, kümelenme ve teknoloji politikaları bu kapsamda değerlendirilmektedir (Pekmans, 2006).
2. Genel (Yatay/Zayıf) : Bir piyasa sistemi sürdürme niyeti olduğu varsayımından yola çıkarak oluşturulan piyasa sisteminin işleyişini kolaylaştıran önlemleri kapsayan genel bir sanayi politikasıdır (Lindbeck, 1981).

Sanayi politikalarının türlerine yönelik bu açıklamalar çerçevesinde literatürde sanayi politikalarının çoğunlukla yatay ve sektörel politikalar olarak gruplandırıldığı

söylenebilir. Bunun yanında reelde uygulanan sanayi politikaları arasında bu şekilde bir ayrım yapılması son derece zordur. Dolayısıyla sanayi politikaları incelenirken herhangi bir ayrıma gidilmeksizin bir bütün olarak ele alınması daha uygun olacaktır.

3.2. Teknoloji Yönetimi

Teknoloji yönetimi "bir organizasyonun stratejik ve taktik amaçlarının şekillendirilmesi ve bunlara ulaşılmasında ihtiyaç duyulan teknolojik kapasitenin planlanması, geliştirilmesi ve uygulanması için mühendislik bilim ve yönetim disiplinlerinin birbirine bağlanmasıdır" (Judd, 1993). Teknoloji yönetiminin başarısında, teknolojiden sorumlu olarak ilk akla gelen Ar-Ge grubu olarak görülmesine rağmen, örgütün bütününün teknolojiden destek alarak yaşamını sürdürmesi ve birtakım sorumlulukların tüm örgüt tarafından kabul edilmesinin payı da bu başarıda hak sahibidir.

Teknoloji yönetimi denince iki yaklaşımdan söz edilmektedir. Birincisi Mikro yaklaşım olup, teknolojiyi firmalar düzeyinde planlama, koordinasyon ve yönlendirmeyi içerir. İkincisi de Makro yaklaşımdır. Burada ise ülke genelinde bilim ve teknoloji politikalarının saptanması, uygulama ve kontrolü ile alakalı tüm faaliyetler, teknolojik planlama ve tahmin gibi konuları içerir (Doğan Ö. , 2010).

Teknoloji yönetiminin çizdiği çerçeve, işletmelerin büyüklüğü, deneyim, yetenekler, rutin işler gibi faktörlerden bağımsız olarak her işleme tipinde uygulanabilir olma özelliğine sahiptir. Bu sebeple, her işletme, teknoloji yönetiminin çerçevesini anlayarak, kendi koşullarına uygulayabilir (Emiroğlu, 2018).

3.2.1. Teknoloji Yönetimi Süreci ve Eylemleri

Teknolojik gelişmelerin hızlı olması, artan maliyetler ürünlerin farklı teknolojileri içermesi, tüm şirketlerin karşı karşıya kaldığı gerçeklerdir. Rekabet avantajı için teknolojiyi bir kaynak olarak kullanmak üzere firmanın, teknoloji

stratejisini pazarlama, insan kaynağı, üretim veya yatırımlar gibi operasyonel faaliyetleri ile uyumlu hale getirebilmesi amacıyla, teknoloji yönetimi kapsamında temelde beş eylem tanımlanmıştır (Gregory, 1995).

Şekil 1: Teknoloji Yönetim süreci

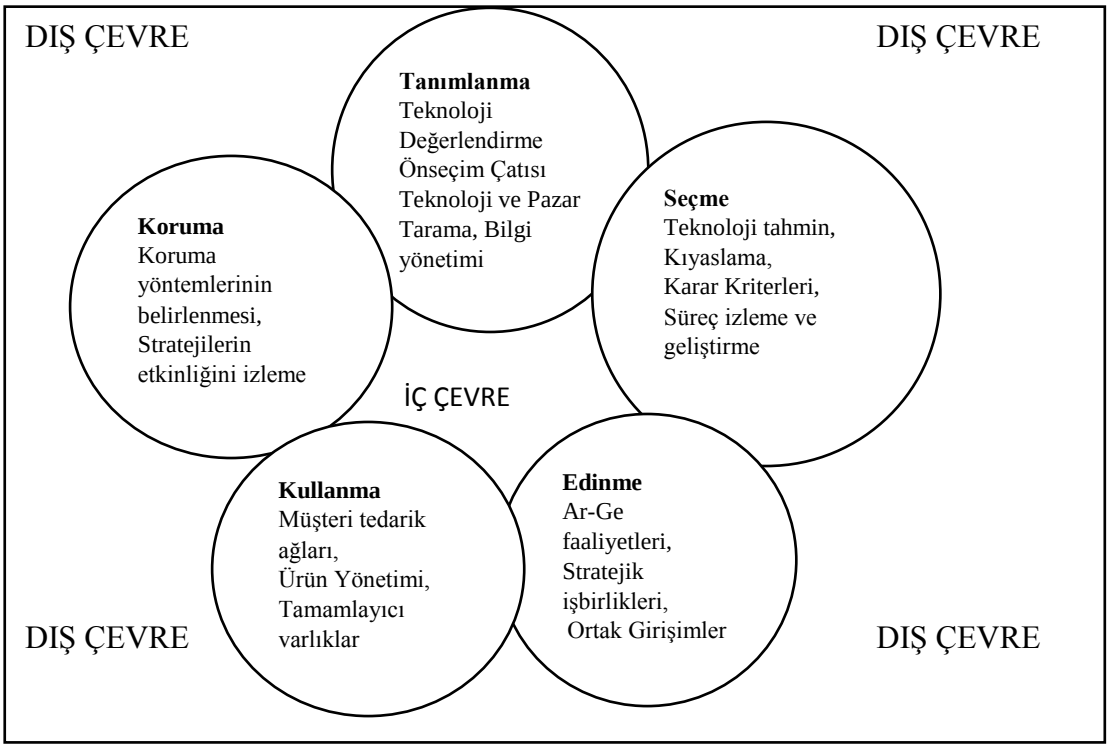

Kaynak: Gregory, M.J.,"technology management: a process approach",proceedings of the institute of mechanical engineers, 1995,s. 350

a-Tanımlanma eylemi: Gelişmekte olan veya mevcut teknolojilerin tespit edilmesi, bu teknolojilere ilişkin bilgi toplanması, analiz edilmesi ve değerlendirilmesi suretiyle, firma için kritik teknolojilerin tanımlanması sürecini kapsayan eylemdir.

b-Seçme Eylemi: Tanımlanan teknolojiler arasında firmaların stratejik hedef ve önceliklerini gözeterek, kritik teknolojileri belirlemesi ve seçmesi sürecidir. Firmaların iş stratejisi kapsamında öne çıkan seçim kriterleri ile imkan ve kısıtları, ilgili teknolojilerin değerlendirilmesinde önemli rol oynar.

c- Edinme Eylemi: Firmaların kendisi için değerli olan teknolojileri nasıl edineceğine ve edinim sürecini yönetmesine ilişkin kararları ile edinme uygulamalarını kapsayan eylemdir. Teknoloji satın alma, işbirliği yaparak teknoloji geliştirme yahut firmanın

kendi olanakları ile teknoloji geliştirmek suretiyle teknoloji edinme gibi kararların alınması için gereken analiz ve araçlar da edinme eylemi kapsamında ele alınabilir. Finansman bulma, insan kaynağı planı, iş ortaklıkları kurma gibi firmaların bir takım operasyonel uygulamaları, teknoloji edinme eylemi kapsamındadır.

d- Kullanma (İstifade etme) eylemi: Kazanılan teknolojinin, firma tarafından, ürün veya hizmet girdisi yapılarak beklenen faydanın gerçekleşmesi amacıyla ticari hale getirilmesi uygulamalarını içeren eylemdir. Bu bağlamda, firmanın pazarlama, insan kaynağı planlama ve üretim işleri, teknolojiden istifade etme yöntem ve planlamasını yakından ilgilendirir.

e- Koruma: Ticarileştirilen veya ticarileştirilme potansiyeli olan teknolojiyi, bu teknolojide saklı olan entelektüel değerleri çeşitli yollarla elde tutma işidir. Koruma yolları fikri mülkiyet hakları çerçevesinde olabileceği gibi, insan kaynakları planlama yoluyla da olabilir.

Sonuç itibarı ile teknoloji yönetimi; işletmelere, teknoloji alanında üretim, ürün ve yönetim teknolojileri konularında devamlı bir öğrenme, geliştirme ve gelişmekte olan teknolojileri izleyebilme kabiliyeti kazandırması yönüyle meydana gelebilecek olan içsel veya dışsal herhangi bir soruna karşı daha duyarlı olunmasını ve sorunların oluşturacağı hasarlardan en az zararla kurtulmasını sağlayacaktır. Çünkü teknoloji yönetimi uygulayan bir işletme teknoloji planlama, teknoloji tahmini, ar-ge yöntemi gibi bileşenleriyle işletme içinde veya dışında ortaya çıkabilecek problemlerden en az kayıpla kurtulmasını sağlayacak çalışmaları yapabilecektir.

3.2.2.Teknoloji Yönetiminde Kullanılan Araçlar ve Yöntemler

Küreselleşme ile beraber endüstriyel ve kurumsal deneyimlerin artması bununla birlikte teknoloji anlamında bir takım karmaşıklıklar ortaya çıkarmıştır. Artış eğiliminde olan maliyet ve gelişim hızı da teknolojiyi etkin yönetebilme ihtiyacını akademik ve endüstriyel açıdan devamlı artırmaktadır. İletişim ve enformasyon teknolojileri,

nanoteknoloji, biyoteknoloji gibi yeni ve devamlı gelişmekte olan teknolojiler gelişme, büyüme ve kar sağlama yönünden önemli olanaklar sunmaktadır.

Teknoloji yönetimi çok fonksiyonlu ve disiplinli bir yapıya sahip olduğundan teorik ve pratik anlamda çalışılması gereken bir konuma sahiptir. Bu özelliklerinden dolayı da teknoloji yönetimi fen, mühendislik, sosyoloji, psikoloji ve ekonomi gibi bilimlerden ayrı düşünülemez. İş akışı içerisinde yenilikçi ürünler ve hizmetlerin piyasaya sunulmasında teknoloji yönetiminin hem ticari, hem de teknolojik faaliyetlerinin katkıları önemli bir yere sahiptir. Hal böyleyken karmaşık çalışma ortamları için teknoloji yönetimi adına etkili sistemler, yönetim araçları ve süreçlerinin beraber geliştirilmesi gerekmektedir.

Bu tip anlaşılması zor olan konularla baş edebilmek için çareler arayan yöneticiler, birçok süreç ve araç ortaya çıkarmışlardır. Bir araya getirilmesi gereken birçok etmen, yüksek haberleşme ihtiyacını ve uygulanabilirlik noktasında şirket kaynaklarına duyulan ihtiyacı gündeme getirmektedir. Netice itibarı ile yönetim teknolojileri, çalışma ortamında mühendislik, pazarlama, Ar-Ge, satış, muhasebe, üretim ve satın alma gibi birçok birimde temsil edilen farklı işlevlerden, geniş alanda bilgi sağlayabilecek planlama ekipleri oluşturabilecek büyük şirketler için tasarlanmaktadır (Maine, Probert, & Ashby, 2005).

Teknoloji kuruluşların yönetim sistemleri, amaç ve yapıları üzerinde önemli etkileri olan bir faktördür. Bu nedenle teknolojik düzende yaşanacak herhangi bir değişim kuruluşun diğer elemanlarını da etkileyecektir. Bu açıdan bakıldığında teknoloji bilinçli bir şekilde yönetilmesi gereken bir olgudur. Teknoloji yönetimi için özellikle üzerinde durulması gereken bir diğer konu da yalnızca üretim araçlarına yönelik düşünülmeyip, yönetim ve organizasyon işleyişinde de bilgilerin ve modern yönetim tekniklerinin güncelleştirilerek gelişen teknoloji çerçevesinde ele alınmasıdır (Öğüt, 2003).

Kurumsal gelişmeyi sağlamak amacıyla yönetim teknolojileri olarak değerlendirilen, toplam kalite yönetimi, rekabetçi kıyaslama, değişim mühendisliği, öğrenen organizasyon ve kariyer yönetimi gibi modeller, sosyo-teknik bir sistem olduğu kabul edilen organizasyonların çevresel ve teknolojik koşullar doğrultusunda geliştirilmesi açısından çok büyük öneme sahiptirler. Teknoloji yönetimi kapsamında bulunan stratejileri maddeler halinde incelenmektedir.

3.2.1.1.Öğrenen Organizasyonlar

Teknolojik ve kurumsal değişimin araştırılmasında bilgi ve kurumsal öğrenme önemli ögelerdir. Bugün içinde bulunduğumuz değişim ortamında rakiplerini geride bırakmak isteyen kurumlar iç kurumsal öğrenmeyi gerçekleştirecek şekilde yeteneklerine göre yapılanmak mecburiyetindedir. Öğrenen organizasyon, bilgi sağlama, üretim ve nakil alanlarında etkili ve kurumsal davranışları, yeni bilgi ve önseziler kapsamında dönüştürebilen organizasyonlardır. Bu modele göre bilgi transferini sağlamanın en etkin formülü insan kaynakları değişim programlarının uygulanmasıdır (Garwin, 1993).

Bu gün rekabet üstünlüğü sağlamanın önemli unsuru olarak görülen kurumsal değişimi sağlamak, yetenekleri geliştirmek ve öğrenen bir organizasyon sahibi olmak gün geçtikçe artan bir önem arz etmektedir. Bilgi çağındaki organizasyonlar, "geniş kategorili uzun dönemli öğrenme, geçmişten öğrenme, yaşanan zaman diliminden öğrenme ve gelecek önsezili öğrenme unsurlarından oluşan stratejik öğrenme sürecini" başarmak için emek harcamalıdır (Fulmer, 1993).

Öğrenen organizasyonların gerçekleştirilebilmesi için çalışanların öğrenmeyi aralıksız bir süreç olarak görmeleri oldukça önemlidir. Öğrenen organizasyonlarda yönetim çalışmalarının merkezine öğrenmeyi teşvik etme ve destekleme yerleştirilmelidir (Aydemir, 2000). Sonuç olarak bu günün başarılı organizasyonları devamlı bilgi üreten, kurum içerisinde bilgi transferini etkili bir biçimde uygulayan ve

bilgi teknolojilerini veya mamullerini süratle birlikte kullanabilen organizasyonlar olacaktır.

3.2.1.1.Toplam Kalite Yönetimi

Toplam kalite yönetimi merkezi insan olan bir yönetim biçimidir. Toplam kalite yönetiminin unsurları olarak; iç ve dış müşteri memnuniyeti, sürekli iyileştirme, kararlı bir yönetim anlayışı, veri odaklı çalışma ve çalışanların tamamının katılım göstermesi sayılabilir. Bu unsurların yanında toplan kalite yönetiminin temel özellikleri, tedarikçiler ve çalışanların işbirliği içerisinde olması, müşteri merkezli süreç yönetimi, yenilikçi anlayışı, liderlik ve toplumsal sorumluluk gösterilebilir (Ersen, 1997).

Toplam kalite yönetiminde asıl amaçlanan kaliteye bağlı bir organizasyon kültürü sağlayabilmektir. Bu amaç doğrultusunda toplam kalite yönetimi uygulamalarının amaçlarını ayrıntılı bir şekilde aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Peker, 1993).

- Sadece ürün ve hizmette kalite değil, her alanda en üst seviyede kaliteye ulaşılması,
- Bütün süreçlerin devamlı takip edilerek, etkili olmayan faaliyetlerin seyreltilmesi,
- Rekabet stratejisi oluşturarak her alanda rekabet üstünlüğünü artırmak
- Çevresel deneyimler doğrultusunda ödüllendirme ve iş başarısı konularında güncellemeler yapılması
- Ekip çalışmasına önem verilmesi, özellikle kurumsal sorunların çözümünde yaygın bir şekilde kullanılması,
- Piyasa ihtiyaçlarının ve müşteri beklentilerinin sağlıklı ve etkin bir şekilde karşılanması,

- Üretim süreçlerinin sürekli yenilikçilik stratejisi anlayışıyla devamlı geliştirilmesidir.

İhtiyaçların bütünüyle, hızlı ve ekonomik şekilde karşılanmasına bağlı olan bu yaklaşımın düzenli bir şekilde uygulanması amaçlanan kurumsal belirteçlerde başarılı neticeler alınmasına sebep olmaktadır (Öğüt, 2003).

3.2.1.2.Değişim Mühendisliği

Değişim mühendisliği, herhangi bir kurumsal yapıda sistem, iş akışı ve uygulanan kararlarda hızlı ve kesin yeniden düzenleme ile değişiklikler yapılarak, kurumların daha yüksek bir verime ulaşmasını böylece bir atılım gerçekleştirmesini hedefleyen yönetim metodudur. Daha farklı bir ifade ile değişim mühendisliği bir atılım stratejisi belirleyerek kurumda verim düzeyini yükseltmek ve devamında bu verimliliğin sürekliliğini sağlamak için geliştirilmiş yeni bir yönetim biçimidir.

Yönetim bilimi alanında değişim mühendisliği kavramı oldukça yenidir.1990'lı yılların başında ortaya çıkmasına rağmen yönetim dünyasında büyük ilgi ile karşılanmış ve günümüze kadar çok önemli gelişim göstermiştir (Aktan C. C., 1999).

Değişim Mühendisliği'nin, çoğunlukla diğer modern yönetim teknolojileri ve yaklaşımlarıyla karıştırıldığı için bu konu ile ilgili birtakım hususlara aşağıda yer verilmektedir (Demircan & Moltay, 1997).

- Değişim mühendisliği, kurumsal işleyişe sıfırdan başlamak, eskiden kalma çalışma biçimlerini kurumun hafızasından tamamen silerek işin bundan sonra nasıl en iyi yapılabileceğini planlamaktır.

- Devamlılık odaklı olmak, hazırda bulunan iş akışlarını geliştirmekten ziyade bunları tamamen rafa kaldırıp, yerlerine hızlıca yenilerini koyarak köklü yapılar oluşturmaktır.
- Kurumsal hedeflerin düzeyini devamlı yükselterek kısmi gelişmelerle kalmamaktır.
- Yenilikçi ve geliştirici hedefler bağlamında bilgi teknolojilerinden sonuna kadar faydalanmaktır.

3.2.2.4. Rekabetçi kıyaslama (Benchmarking)

Benchmarking, Öğrenen organizasyon anlayışının bir parçası olarak öğrenme ve öğretme, anlama ve adapte etme, paylaşma ve yükselme sürecidir. Bu tanıma bakılırsa benchmarking bir iyileşme sürecidir. Müşterilerin taleplerini aşarak, olabilecek beklentilerini de karşılama, müşteri memnuniyetini artırma böylece piyasada liderlik ve kalıcı rekabet üstünlüğü kazanmak için lazım gelen bir sistemdir (Bedük, 2002).

Benchmarking, bir işletmeyi verimlilik anlamında zirve noktaya çıkarmak maksadıyla faaliyet gösterdiği sektörde rakiplerinin her alandaki en iyi uygulamalarının araştırılarak, kendi içsel değerleriyle ters düşmeyecek şekilde bütünleştirilip yeniden planlanarak, en iyi olduğuna inanılan bu uygulamaları aşmak için oluşturulmuş belirli bir sistem çerçevesinde işleyen bir süreçtir (Lambertus, 1995).

Kurumlar, Rekabetçi Kıyaslama yöntemini kullanarak önemli başarılar elde etmektedirler. Rekabetçi kıyaslama uygulamaları neticesinde kurumların edinimleri aşağıda belirtilmiştir (Öğüt, 2003).

- En iyi uygulamaların, organizasyon süreçlerine daha kolay uyarlanması sağlanmaktadır.
- Organizasyon yetkililerini motive eden ve cesaretlendiren etkileri olmaktadır.

- Rekabetçi kıyaslamanın kurumların gelişimini sağlayan bir yöntem olduğunu kabul ettikten sonra çalışanlardaki değişime karşı olan direnç azalmaktadır.
- Teknolojik yenilikler kurum tarafından fark edilir ve kurumun teknoloji yönetimi konusunda bilgilendirilmesi sağlanmaktadır.

3.2.1.3.Kariyer Yönetimi

Kariyer yönetimi, çalışanların beceri ve alakalarını test edebilmelerini sağlayarak kariyer geliştirme çalışmalarını planlamasına denir. İş dünyasına giriş, iş değiştirme, atama ve transferler gibi konular kariyer yönetiminin alanına girer. Bütün yönetim uygulamaları gibi kariyer yönetiminin de karar aşaması bulunmaktadır ve bu kararlar şahsi alınabildiği gibi kurum tarafından veya her ikisinin beraberce katılımıyla da alınabilmektedir (Akat, Budak, & Budak, 1994).

Etkili bir kariyer yönetimi en yeni ve doğru verileri sağlayan, insan kaynakları yönetim sistemine ihtiyaç duyar. Bu sistem verileri toplayıp değerlendiren ve bulduğu verileri kullanarak sistemi yönetebilen çalışanlardan müteşekkil bir sistemdir (Sherman, Bohlander, & Snell, 1996).

3.2.3. Teknoloji yönetimi ve Küreselleşme

Teknoloji yönetimi küresel boyutuyla ele alındığında, dünyadaki bütün teknolojik gelişmeleri izlemeyi ve içlerinden işletme için en faydalısını seçerek, en uygun yöntemle uygulanmasını gerektirmektedir. Çünkü küreselleşen dünyada tüm firmalar birbirlerinin rakibi haline gelmektedir. Bu sebeple işletmelerin, her anlamda gelişmeye açık olması ve uyguladığı veya geliştirdiği yeni teknolojileri öne çıkarmak isteyen çalışanlarını, gelecekte daha başarılı olmak için sürekli desteklemelidir.

Bilim ve teknolojinin yaratıcılık sayesinde gelişim gösterdiği herkes tarafından kabul edilen bir gerçektir. Yaratıcılık sayesinde yeni teknolojiler ortaya çıkmış, kullanılabilen bu yeni teknolojiler rekabet gücünü artırarak, karlılığın artmasına yol açmış ve böylece tekrar başa dönerek yaratıcılığın önem kazanmasına neden olmuştur. Bu gün yaratıcılık denilince sadece yeni teknolojiler üretmek akla gelmemektedir. Rekabet anlamında değerlendirildiğinde, pazarlar tarafından kabul edilebilecek teknolojileri geliştirerek, tam zamanında piyasaya sürebilmeyi de içermektedir. Bu perspektiften bakıldığında teknolojik gelişmeler, belirsizlik ortamı meydana getirmekte, insanlar arası iletişimi kolaylaştırması yönüyle de küreselleşmenin oluşumunu sağlamakta ve bununla beraber uluslararası rekabetin oluşumunu gerçekleştirmektedir. Oluşan bu rekabet ortamında üstünlük sağlayabilmek için firmaların önce teknolojiye sahip olması ve sonrada bu teknolojiyi etkin bir biçimde yönetmesi kaçınılmaz olmaktadır.

İşletmeler küresel piyasalarda başarı elde etmek istiyorlarsa yeni teknolojilerin icat edilip uygulanmasında her zaman rakiplerinden önde olmak zorundadırlar. Çünkü gelecekte rekabet teknoloji temelli bir yapıya dönüşecek ve bu rekabet ortamında üstünlük sağlayanlar yine ilk olarak uyum sağlayabilenler olacaktır. Buradan anlaşılacağı gibi rekabet üstünlüğü teknolojiyi iyi yönetebilen işletmelerde olacaktır. Ayrıca bilişim teknolojileri alanındaki gelişmelerin artarak devam edeceği düşünüldüğünde, ileride teknoloji yönetimi ile alakalı verilerin işletmeler arasında aktarımı daha kolay bir hal alacak ve bu gelişmeleri takip ederek kullanabilen işletmelerin başarı şansı daha fazla olacaktır (Karadal & Türk, 2008).

3.3. Türkiye'de Uygulanan Sanayi Politikaları

Sanayileşme kavramı II. Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllarda Sosyalist ülkelerin yanında gelişmekte olan ülkelerin de en temel toplumsal amaçlarından bir tanesi olmasına rağmen son yıllarda bu popülerliğini kaybettiği gözlenmektedir. Cumhuriyetin

kurulmasıyla Türkiye sanayileşmeyi önemli bir hedef olarak belirlemiş, 1950'li yıllara gelindiğinde neredeyse tamamı devlet eliyle sağlanmış hatırı sayılır bir sanayileşme atılımı gerçekleştirmiştir. 60'lı yılların başında savaş sırasında oluşan özel sermaye birikiminin katkısıyla devam ederken merkezi planlamanın gündeme gelmesiyle yeni bir ivme kazanmıştır. 1970'li yılların sonlarına doğru yaşanan kısa dönemli istikrarsızlık ve onun ardından yaşanan dış kaynak sıkıntısı, sanayileşmenin önünü tıkamıştır. 1980 yılında Dünya Bankası ve IMF'in desteğiyle serbest piyasa ağırlıklı dışa yönelik politikaları temel alan politikaları uygulayan ülkeler arasına Türkiye'de katılmıştır (Şenses & Taymaz, 2003).

Sanayileşme stratejileri açısından son yarım asırlık dönem incelendiğinde Türkiye'nin sanayileşme sürecinde 80'li ve 90'lı yıllarda iki önemli dönüm noktası olarak görülebilecek olay yaşanmıştır. Bunlardan ilki 1980'li yılların başlamasıyla Türkiye'nin dışa açık sanayileşme stratejisini benimsemesi; ikincisi ise 1990'lı yılların ortalarından sonra ekonomik entegrasyona yönelik sanayileşme stratejilerine geçişidir (Türkkan, 2001).

Bahsi geçen dönüm noktalarından 1980 yılında yaşanan ekonomi politikasında ki değişim esas kırılma noktası olarak öne çıkmıştır. Birbirleriyle alakalı üç ana nitelik 1980 sonrası devri önceki devirlerden kalın çizgilerle ayırmaktadır (Şenses & Taymaz, 2003).

Bu özelliklerin ilki, 80 öncesi dönemde çok önemli olan ithal ikameci içe yönelik sanayileşme politikalarının yerine dışa yönelik politikalar benimsenmesidir. Dış ticarette gümrük vergileri büyük oranda azaltılarak, dış alım anlamında 80'li yıllarda ciddi anlamda yol alındıktan sonra 89'da sermaye hareketlerinin serbest bırakılmasıyla doğrudan yabancı sermaye akımı önündeki engellerin kaldırılması bu amacın gerçekleşmesi için atılan adımlardır.

80 sonrası dönemin ikinci ayırt edici temel özelliği, devletin ekonomideki rolünün değişmesidir. 1980 öncesinde doğrudan üretici konumundaki devlet, 1980 sonrası dönemde ithal ikameci döneme geçişle beraber devletin ekonomideki etkin rolünün süratle azaldığı bir dönem başlamıştır.

Üçüncü temel özellik olarak, sanayileşmeyle alakalı yaklaşım ve politikaların belirlenmesinde dış unsurların önem kazanmasıdır. Bu kapsamda 87 yılında Avrupa Birliği'ne tam üyelik başvurusu yapılmış, 95 yılında AB ve Gümrük Birliğine girilmesi ve Dünya Ticaret Örgütüne üye olunması, milletlerarası mal ve hizmet akışının serbestleşmesi yönünde hedeflenen çalışmalara uyum sağlanması anlamında önemli gelişmeler olarak görülmektedir (Arısoy, 2005).

Türkiye'de 1980 yılı "24 Ocak İstikrar Kararları" ile ihracata yönelik sanayileşme politikaları uygulamaya konulmuştur. Böylece devlet tarafından ihracat teşvik edilmiş ve pazarda ücretlendirme sisteminin sabitlenmesi için uğraş verilmiştir. 1990'lı yıllarda istikrarsız siyasi hayatın etkileri ile genişleme ve kriz sarmalı etkin olmuştur. 2001 krizinden sonra yaşanan yapısal değişim ve küresel ekonomiye uyum çabaları piyasa ekonomisinin bütünüyle yerleşmesini sağlamıştır. Bu dönem önceki dönemlere nazaran devletin sanayi politikalarını tam anlamıyla özel sektör aracılığıyla gerçekleştirdiği bir dönem olmuştur (Eğri & Çetin, 2020).

3.3.1. 1980 Sonrası Dönemde Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Türkiye Sanayi Politikaları

1980- 1983 döneminde hükümet ilk olarak para arzını azaltmış, faizleri serbest bırakmış ve Türk Lirasını yüksek oranda devalüe etmiştir. Buna paralel olarak esnek kur uygulamasına geçilmiş ve fiyat kontrolleri azaltılmıştır. Sermaye Piyasası Kanunu yürürlüğe konularak, Merkez Bankası günlük döviz kuru açıklamaya başlamıştır. İhracata destek verilirken yerli üreticinin rekabet gücünün artırılması amaçlanmıştır. Kamu iktisadi faaliyetleri ve harcamaları azaltılmış, KİT

ürünlerine zam yapılma yetkisi verilerek bütçe açığı daraltılmıştır (Öztürk & Özyaraşır, 2005).

V. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989): Beşinci BYKP döneminde de daha önce olduğu gibi imalat sanayi, gelişmeyi sağlayacak ağırlıklı sektör olarak öngörülmüştür. İmalat sanayi bünyesinde yatırım malları üretimine ağırlık verilmesi ve bu yolla üretim artışı sağlanması amaçlanmıştır. Bununla birlikte üretimin ihracata dönük olmasının teşvik edileceği belirtilmiştir. İlk önceliği sahip amaçlar olarak; mevcut sanayide kapasite artırılması ve teknoloji düzeyinin yükseltilmesi görülmüştür. Ekonomik ölçekli, ihracatı artırmayı hedefleyen, ekonomik ve coğrafi avantajlardan faydalanma sağlayabilecek sanayi yatırımlarının özendirileceği vurgulanmıştır. Devlet altyapı ve hizmet yatırımlarına öncelik verilerek, sanayinin yurdun tamamına yayılması sağlanacak, imalat sanayinde ise özel sektöre ağırlık verilecektir. Bu amaçlar istikametinde de uygun şartlı imalatı destekleyen bir kredi sistemi oluşturulması hedeflenmiştir (DPT, 1985: 66-68).

VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994): Bu dönemde sanayileşmenin kalkınmanın temel ögesi olduğu öne sürülmüştür. Sanayi sektörünün en uygun kapasite ile çalışmasının sağlanması, üretimi kısa vadede artıracak yatırımların çoğaltılması böylece verimliliğin ve üretimin artırılması hedeflenmiştir. Üretim yapısının hesaplı ve verimlilik ilkeleri bağlamında istihdam artışı sağlayacak şekilde biçimlendirileceği vurgulanmış, yatırım politikasının da amaçlanan üretim yapısını oluşturacak şekilde yönlendirileceği vurgulanmıştır (DPT, 1990:1). Bu plan döneminde hedeflenen imalat sanayi için rekabet edilebilir bir ortam sağlanması ve böylece ihracatın ve üretimin artırılmasıdır. İmalat sanayinin rekabet gücünün artırılması yönünde girdilerin dünya ücretleri üzerinden temin edilmesi, küçük ve orta ölçekli sanayide teknolojinin gelişimine destek verilmesi, büyük sanayi ile uyum sağlamanın teşviki, verimliliğin artırılması ve imalat sanayinin dış rekabette yaşanacak haksızlıklara karşı korunacağı belirtilmiştir (DPT, 1990: 85).

VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000): Yedinci BYKP' nında da altıncı planda önemsendiği üzere kalkınmada an unsurlardan biri olarak sanayileşme ön planda tutulmuştur. Bu planda Avrupa Birliği ve dünya pazarlarına entegrasyon için rekabet gücü yüksek, dışa açık ve ihracata dayalı bir sanayileşmenin sağlanması gerekliliği öngörülmüştür. Verimli kaliteli ve standart seviyede bir sanayi yapısının oluşturulması, yeni nesil teknoloji kullanımının ve esnek üretim bandının yaygınlaştırılması, küçük-büyük sanayinin birleşmesinin sağlanması, katma değeri yüksek üretim yapısının oluşturulması hedeflenmiştir. Belirtilen bu kriterler doğrultusunda koruma politikalarından ziyade firmaların rekabete açılması ve milletlerarası pazarlarda rekabet edebilen güçlü kuruluşların oluşturulmasının destekleneceği vurgulanmıştır. Sektör bazında teşvikler değil faaliyetler üzerine destek verilmesi esas kriter olarak benimsenmiştir (DPT, 1996: 68). Planda ayrıca AR-GE, üniversite-sanayi ortak çalışmaları, teknoloji geliştirme gibi konulara da dikkat çekilmiştir.

VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005): Sekizinci planda esas hedeflenen imalat sanayinin dışa yönelik bir yapı da rekabet gücünün artırılması olmuştur. Sanayi yapısı anlamında yerel kaynakları canlandıran, çevre kurallarına uyumlu üretim yapabilen, yüksek vasıflı işgücü çalıştıran, Ar-Ge'yi önemseyen, çağdaş işletmecilik anlayışına sahip, teknoloji üreten, orijinal tasarım ve marka geliştiren ve bu kapsamda uluslararası piyasada yer edinebilen bir yapı benimsenmiştir. Eskiden kalma sanayilerin rekabet gücünün artırılması amaçlanmış, bununla beraber sanayide modern teknoloji kullanımının yaygınlaştırılmasının önemi vurgulanmıştır. Bu planda sanayinin teknoloji kapasitesinin yükseltilmesi adına sanayi-üniversite ortak çalışmasının yaygınlaştırılması; bu amaçla yeni teknoparklar ve teknoloji enstitüleri kurulmasının teşvik edilmesi ve Ar-Ge desteklerinin artırılması önerilmiştir (DPT, 2001: 122).

IX. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013): Dokuzuncu Kalkınma Planıyla yatırımları ve istihdamı artırmak ve hızlandırmak aynı zamanda bölgesel gelişimde özel sektörün katılımını artırmak için yeni teşvik tedbirleri gündeme alınmıştır. 2004 yılında yürürlüğe giren 5084 sayılı yasa ile ilk kademede 36 ilde start verilen teşvik

uygulaması, 2005 yılında yapılan değişiklikle 49 ilde daha uygulanmaya başlanmıştır (Dinler, 2010).

Bu planda da öncekiler de olduğu gibi rekabet gücünü artırma, ihracat, katma değeri yüksek ürün üretimi, Ar-Ge çalışmalarına önem verilmesi ve teknoloji geliştirme gibi konulara yönelik sanayi politikalarının uygulanmasına devam edileceği vurgulanmıştır (DPT, 2007: 89). Planda ayrıca işbirliği geliştirilmesine yönelik olarak kurumların ortak AR-GE, ortak tedarik ve pazarlama çalışmalarının destekleneceği, ağ oluşturma ve kümelenme gibi oluşumların teşvik edileceği belirtilmiştir.

X. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2014-2018): '007- 2012 tarihleri arasında imalat sanayi üretim anlamında ortalama %3,7 İstihdam anlamında ortalama %1,5 düzeyinde artış göstermiştir. Buna bağlı olarak GSYH içerisindeki payı %15,6 seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu dönem savunma gereksinimlerinin yerli kaynaklar kullanılarak sağlama oranındaki artış kayda değerdir. Savunma sanayinin rekabet edebilir bir yapıya kavuşturulması amaçlanmaktadır. Savunma sistemleri ve lojistik mühimmatların ülke sanayine entegre, özgün tasarıma dayalı ve sürdürülebilir bir biçimde sağlanması, uygun teknolojilerin sivil amaçlı kullanımı ile ulusallık oranının ve Ar-Ge için ayrılan payın artırılması hedeflenmektedir. Yine belirlenmiş savunma sanayi alanları için ağ ve kümelenme oluşumları desteklenmektedir. X.BYKP bünyesinde ön planda tutulan politikalar olarak; imalat sanayinin rekabet gücü ve yurtiçi katma değeri artırma konuları sayılabilir. Bunların yanı sıra geri dönüşüm ve geri kazanım gibi çalışmalar da bu plan çerçevesinde değerlendirilen sanayi politikalarıdır (DPT, 2013)

XI. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2019-2023): Plan döneminde, istikrarlı ve güçlü büyüme, sürdürülebilir cari işlemler dengesi, artan istihdam ve birey, firma, sektör ve devlet olmak üzere tüm düzeylerde rekabetçiliğin geliştirilmesi ve verimliliğin artırılması hedeflenmektedir. Teknolojide dışa bağımlılığın azaltılması, üretim yapısının dönüştürülmesi, TFV (toplam faktör verimliliği) artışlarına dayalı büyüme için kritik önemi haiz olan imalat sanayii merkezli daha aktif sanayi politikaları uygulanarak büyük ölçekli yatırımlara ve teknoloji yoğun sektörlere öncelik verilmesi ve değer

zincirinin tüm halkalarına yönelik nitelikli işgücü ihtiyacının karşılanması amaçlanmaktadır.

On birinci kalkınma planına göre imalat sanayii açısından sektörel öncelikli olarak, kritik teknolojiler ile ürün ve ürün gruplarına yoğunlaşan sektörlerin yanı sıra; tarım, turizm ve savunma sanayii sektörleri belirlenmiştir. Bu alanlardaki girişimlerde, bir yandan ihracat ölçeğinin büyütülmesi, diğer yandan da verimlilik artışı sayesinde katma değerin hız kazanması hedeflenmektedir (DPT, 2019).

BÖLÜM IV: KÜRESELLEŞME VE TÜRKİYE

Türkiye bulunduğu coğrafya açısından hem uluslararası hem de bölgelerarası işbirliği yönünden çekici bir konuma sahiptir. Uzun yıllardan beri medenileşme yolunda kendine Avrupa'yı örnek almış olan Türkiye, demokratik rejimini de batı demokrasisinin standartlarına kavuşturma anlamında oldukça mesafe almıştır. Özellikle II Dünya savaşının ardından Avrupa merkezli olarak kurulan tüm siyasi ve güvenlik yapılarının içerisinde olan Türkiye dünya genelinde küreselleşmeye dayalı oluşan siyasi ve iktisadi birleşmelere katılmak durumundadır.

Küreselleşme kavramı bünyesinde dışa açılan Türkiye, bölgesel birleşme ve işbirliği oluşumları içinde yer almıştır. İslam Konferansı Teşkilatı, İSEDAK içerisinde önemli görevler yerine getiren Türkiye, Karadeniz Ekonomik İşbirliği'nin de kurulmasında büyük rol oynamıştır. Diğer taraftan, Türkiye bir yandan GATT- Uruguay turu neticelerini uygulamaya koyarken, bir yandan da AB'ye tam üyelik başvurusunu yapmıştır (Külünk, 2006).

4.1. Ekonomik Küreselleşme Bağlamında Türkiye

Türkiye'nin ekonomik anlamda küreselleşmesi, 24 Ocak 1980 kararları ile başlayan finansal serbestleşmesiyle aynı zamanda gerçekleşmiştir. Son yıllarda finansal düzende gerçekleşen makro özellikteki olayları ekonomistlerin dış kaynaklara bağlı görmesi de bu teoriyi doğrulamaktadır.

Küreselleşme süreci içerisinde, Türkiye ekonomik tarihini şu şekilde özetleyebiliriz. 1980 istikrar programı ile başlayan finansal serbestleşme ve dış açılım süreci, 83-87 yılları arasında ihracata bağlı büyüme stratejisi anlamında başarılı olmuştur. 87 yılında politik rekabetin çoğalması hükümet üzerinde, gelir dağılımının giderek bozulmasına dayalı baskıyı fazlalaştırmış, makroekonomik anlamda bir

gerçekliğe sahip olunmadan benimsenen dışa açılma sürecinin kaybedenlerinin zararlarını karşılamak zorunda bırakmıştır.

Finansal serbestleşme yılları gelir dağılımı açısından maaşlı çalışanların ve tarım işçilerinin net kazançlarının sürekli düşmesi ile sonuçlanmıştır. Halkçı politikalar yüzünden de elde edilen kazanımlar krizler neticesinde elden gitmiştir.

Küreselleşme Türkiye'ye taahhüt ettiği finansal büyümeyi sağlamış olmakla beraber dışa açık siyaset anlayışı ve ekonomik piyasalarla birleşme gelir dağılımına zarar vermiştir. (Ok, 2008). Ekonomik küreselleşmenin küresel ekonomi ve ulusal finans açısından birçok etkileri vardır. Bu etkiler doğrultusunda sürecin kazananları ve kaybedenleri de mevcuttur. Küreselleşme finansal büyüme için çok güçlü ve pozitif bir kuvvet iken, aynı zamanda kaybetmenin de nedeni olabilmektedir.

1980 yılından bu güne hızlanarak yoğunlaşan küreselleşme kavramı ve süreci, devletler açısından fırsatlar oluşturabildiği gibi tehditlerde oluşturabilmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde azgelişmiş ülkeleri olumsuz etkileyebileceği söylenebilir. Az gelişmiş veya gelişmekte olan ekonomileri tekelleşmeye götürebileceği gibi savunmasız ya da emek harcanmadan gelen kazanımlara bağımlı bir duruma getirebilir. Bu sebeple küresel ekonomiye dahli noktasında şartlar net bir şekilde belirlenmelidir.

Ekonomik küreselleşmenin üç aşamada gerçekleştiği görülmektedir. Bunlar ticari anlamda serbestlik, yatırım alanında serbestleşme ve ekonomik olarak serbestlik şeklinde sıralanabilir. Bu sıralamaya bağlı olarak da ekonomik küreselleşme kavramı üç bölümde incelenmektedir (O'LOUGHLİN, 2004).

1- Finansal Küreselleşme
2- Ticari küreselleşme
3- Yatırım ve üretimin küreselleşmesi

4.1.1. Finansal Küreselleşme

Yeni bilişim sistemleri ile haberleşme teknolojileri anaparaya, ekonomiler arasında çok kısa zaman dilimlerinde dolaşım olanağı sunmaktadır. Bu işleyişe göre "finansal küreselleşme, sermayenin uluslararası sınırları aşarak çeşitli ülkelerdeki bankacılık ve finans piyasalarında rahatça dolaşması, küresel çapta kâr fırsatları kollaması, gittiği ülkede herhangi bir olumsuz havanın esmesi durumunda ise hızlıca burayı terk ederek daha güvenli limanlara sığınması demektir. Finansal küreselleşme, doğrudan yabancı yatırımlar, portföy yatırımları ve kısa vadeli banka ödünçlerini içeren sıcak para hareketleri şeklinde kendisini göstermektedir (Öztürk N. , 2007).

4.1.2. Ticaretin Küreselleşmesi

Uluslararası ticarette meydana gelen gelişmeler ve artış, ekonomik küreselleşmenin en önemli göstergeleridir. Ülkelerin küresel ekonomiye entegrasyonu ve küreselleşme seviyesi dış ticaret oranının yani ithalat ve ihracat toplamının, GSMH'larına oranı ile belirlenmektedir.

Bu bağlamda dış ticaretin artışını sağlayan en önemli nedenler; Gümrük tarifelerinde indirim uygulaması ve tarife dışı engellerin azalması, nakliye maliyetlerinin büyük ölçüde azalması. Halkların zevk ve tüketim alışkanlıklarının benzerlik göstermeye başlaması, bölgesel birleşmelerin artması, ticaret alanında küresel örgütlerin kurulmasıyla dünya ticaret sisteminde meydana gelen gelişmeler. Teknolojide yaşanan gelişmeler ve ekonomik sebeplerle üretim süreçlerinin paylaşılarak, üretimin uluslararasılaşmasıdır (Adıgüzel, 2013).

4.1.3. Yatırımların Küreselleşmesi

Doğrudan Yabancı Yatırımlar (DYY) anlamına gelen yatırımların küreselleşmesi tabiri bir diğer taraftan da üretimin küreselleşmesi anlamına gelmektedir. DYY, "bir şirketin üretimini, kurulu bulunduğu ülkenin sınırlarının ötesine yaymak üzere ana merkezinin dışındaki ülkelerde üretim tesisi kurması veya mevcut üretim tesislerini satın almasıdır." Üretimin küreselleşmesine gelince "şirketlerin sınır ötesi sabit sermaye yatırımını, sınır ötesi iştirak, fason imalat anlaşmaları ve başka yöntemlerle mal ve hizmet üretim faaliyetlerini kendi ülkeleri dışında yaymaları" olarak tanımlandığını görüyoruz (DPT, 1995).

4.2.Ekonomik Küreselleşmenin Türkiye Ekonomisine Etkileri

Dünyada ekonomik ilişkilerin ortaya çıkmasıyla beraber ekonomik küreselleşme olgusu da belirginlik kazanmıştır. 1950'li yıllarda başlayan küreselleşme süreci siyasi ve teknolojik gelişmelerin tesiri ile 70-80'li yıllarda giderek çoğalan bir yoğunluk kazanmıştır. Bu ilerleme ile birlikte Türk ekonomisi de 1980 yılı itibariyle ithal ikameci ekonomi politikalarını terk ederek, serbest piyasa ekonomisine geçiş yapmıştır. Bu sayede dış pazarlara entegre olmayı amaçlamıştır. Bu gelişmeler doğrultusunda Türkiye ekonomisinin 1980 sonrası dönemde küreselleşmeden daha fazla etkilendiği görülmektedir.

Türkiye 1980 sonrasında benimsediği ekonomi politikaları ile ticaret, finans ve yatırım çerçevesinde küreselleşme ile bütünleşmeyi hedeflemiştir. Bu kapsamda dış ticaret, DYY ve sermaye piyasalarında ihtiyaç duyulan düzenlemeleri gerçekleştirmiştir. Küreselleşme sürecinin 1980 sonrası hız kazanması ile beraber dış ticaret hacmi de hızlı bir artış göstermiştir. Ancak ithalatın ihracattan fazla olması sebebiyle cari işlemler açığı meydana gelmiştir. Böylece büyüme hızı, istihdam düşük seyrederken, dış borç ve ekonomik kırılganlık artış göstermektedir. İhracat pazarlarının çeşitlenmesi, ithalatın

Asya Menşei kazanması, imalat sanayinde ithalat-arz, ihracat-üretim oranlarındaki artışlar, dış ticaret alanında ekonomik küreselleşmenin etkilerinden bazılarıdır.

Yatırım ve üretimim küreselleşmesinin ülke ekonomisine etkileri çerçevesinde özellikle 2005'ten sonra DYY sayılarında önemli artış gözlenmiştir. Yabancı yatırımların hizmet sektöründe yoğunlaşması dikkat çekicidir. Teknolojik küreselleşme adına Ar-Ge alanında önemli bir yabancı yatırım olmamıştır (Adıgüzel, 2013).

BÖLÜM V: TÜRKİYE'NİN EKONOMİK KÜRESELLEŞMESİ ÜZERİNE BİR AHP ANALİZİ

İlerleyen teknoloji ve artan sosyo-ekonomik ihtiyaçlar doğrultusunda gelişim gösteren küreselleşme, siyasal etkenlerin ve entegrasyonların da gerçekleşmesiyle birçok alanın araştırma konusu olmuştur. Bazı faktörler de küreselleşmenin gelişimi ve değişim sürecine etki etmektedir. Önceki bölümlerde teknolojik, siyasi, sosyo-kültürel, çevresel ve ekonomik boyutlarını detaylı bir şekilde incelediğimiz küreselleşmeye Türkiye'nin ekonomik entegrasyonu bağlamında etkilerini analiz etmek amacıyla bu bölümde AHP metodu ile çalışma yapılmıştır.

5.1.Analitik Hiyerarşik Proses (AHP) Sürecinin Yapısı

1977 yılında Thomas Saaty L tarafından geliştirilen Analitik Hiyerarşi süreci (AHS), temel bir karar verme yaklaşımıdır. Bir takım kriterleri baz alarak çeşitli alternatif arasından en iyi olanı belirleyebilmek için tasarlanmıştır. Analitik hiyerarşi metodu, problemi küçük parçalara böler, ikili karşılaştırma yöntemi ile her bir hiyerarşi için öncelikleri saptayarak mantıksal süreci düzenler (Saaty T. L., 2000).

AHS çok kriterli karar verme süreçlerinde karar mekanizmasını fikir, tecrübe ve ruhsal açıdan da dikkate alan ve önemseyen bir yöntemdir. Bu yöntem bilgi ve tecrübenin de kullanılan veriler oranında önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Aynı zamanda AHP karar verme aşamasında alanlarında uzmanlaşmış kişilerin probleme dair alternatifleri ve bu alternatiflere yönelik seçim kriterlerini belirleyebildiği böylece önem sıralamasını oluşturabildiği bir süreçtir.

AHP metodu, iş dünyasında ve hayatın bizzat içinde dahi kendisine uygulama alanı bulabilmiştir. Bazı endüstriyel uygulamalar olarak entegre imalat sanayiinde kullanımı (Putrus, 1990), teknoloji yatırımı için karar değerlendirmesi (Boucher, 1991),

esnek imalat sistemleri için kullanımı (Wabalickis, 1988) ve fabrika yerleşim tasarısı için karar alımı kullanımı(Carnborn, 1991) sayılabilmektedir (Keskin & Altan, 2020).

5.2. Analitik Hiyerarşi Süreci

Çözülmeye çalışılan bir problemin birden fazla kriterini ve bunların birbirlerine olan öncelik sıralamasını hiyerarşik bir düzen içerisinde belirlemeye imkan sağlayan sistematik bir yöntem olarak tanımlayabileceğimiz AHP'nin sorun çözüm aşaması "Ayrıştırma prensibi", "Karşılaştırmalı Yargılar Prensibi", "Önceliklerin Sentezi Prensibi" olmak üzere üç temel prensibe dayanmaktadır (Başkaya & Akar, 2005).

5.2.1. Analitik Hiyerarşi Sürecinin Uygulama Aşamaları

Analitik hiyerarşi süreci genellikle; Hiyerarşik yapının oluşturulması, önceliklerin belirlenmesi, ikili karşılaştırma matrislerinin oluşturulması, öncelik vektörün bulunması ve tutarlılık oranının hesaplanması olmak üzere beş aşamadan oluşmaktadır (Keskin & Altan, 2020).

Hiyerarşik Yapının Oluşturulması;

AHP yönteminde ilk aşama karar vericinin karar elemanları arasındaki hiyerarşik yapıyı belirlemesidir. Bu aşamada karara etkisi olabilecek bütün etkenleri içine alan ve esas hedeften kriterlere ardından alt kriterlere daha sonrasında alternatiflere kadar inen hiyerarşik bir yapı kurulur(Şekil 2) (Durdudiler, 2006).

Şekil 2. Hiyerarşik AHP yapısı

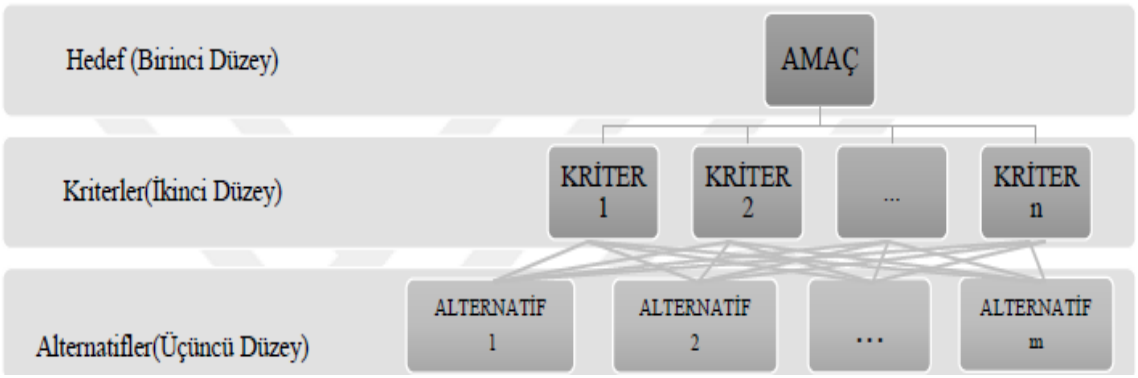

Kaynak: Özden, Ü.H. (2008). Analitik hiyerarşi yöntemi ile ilkokul seçimi. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi,* 24 (1), 299-320.

Hiyerarşik yapının en üst seviyesinde en iyi alternatifi seçebilmeyi sağlayan amaç yer almaktadır. Bir alt seviyede karara etki edebilecek kriterler, onların altında ise varsa alt kriterler bulunur. Hiyerarşik yapının en alt seviyesi karar alternatiflerini barındırmaktadır (Keskin & Altan, 2020).

Saaty, (1994)'e göre oluşturulan bir hiyerarşik yapıda hedef üst seviyedeki elemanların alt seviyedeki elemanlara tesirini ya da tam tersi olacak şekilde alt seviyedeki elemanların üst seviyedekilere tesirini ve ne derece önemli olduğunu tanımlamaya yardımlarını belirlemektir (Anıt, 2013).

Önceliklerin Belirlenmesi;

Hiyerarşik yapı kurulduktan sonra, hiyerarşiyi meydana getiren unsurların birbirlerine olan üstünlüklerinin belirlenmesi gerekmektedir (Akten, 2008). Bu unsurların birbirlerine olan öncelik sıralaması yapılırken farklı soru ve cevaplar ile hiyerarşinin her seviyesindeki unsurlar arasında ikişerli kıyaslama ile önem dereceleri saptanarak bu önem sıralamasının amaca olan yararının saptanması yapılır (Anıt, 2013).

İkili Karşılaştırma Matrislerinin Oluşturulması;

İkili karşılaştırma, unsurlar belirli bir nitelik bazında değerlendirilirken kişilerin önem, tercih ve olasılıklarını ifade etmeye yarayan doğal bir süreçtir. Meydana gelen değerlendirme kümesi, bir kare matris biçiminde olan ikili karşılaştırmalar matrisi olarak tanımlanır. İki faktör arasındaki her bir değerlendirme, bir üst düzeydeki kritere bağlı olarak hangisinin diğerine göre üstün olduğunu gösterir ve bu üstünlüğün derecesini yansıtır (Saaty & Vargas, 2001).

İkili karşılaştırma matrisinden çıkan sonuçlar Saaty(1998) tarafından geliştirilmiş olan önem ölçeği (Tablo 4) sayesinde sayısal verilere dönüştürülür. Bu yöntemin işleyişi unsurların birbirine göre tercih edilme durumlarının belirlenmesi için soru sormak suretiyle kriterler hakkında yargıya varılmasını sağlamaktır (Akten, 2008).

Tablo 4: AHP Önem Ölçeği

Önem değeri	Tanım	Açıklama
1	Eşit derecede önemli	İki seçeneğin eşit derecede öneme sahip olmasıdır.
3	Orta derecede önemli	1.seçenek 2. Seçeneğe göre biraz daha önemlidir.
5	Kuvvetli derecede önemli	1.seçenek 2.seçeneğe göre fazla önemlidir.
7	Çok kuvvetli derecede önemli	1.seçenek 2.seçeneğe göre çok fazla önemlidir.
9	Aşırı derecede kesin önemli	1. seçeneğin 2.seçeneğe göre olası kuvvetli öneme sahip olması durumu
2,4,6,8	Ara değerler	Uzlaşı gerektiren durumlarda kullanılmak üzere iki peş peşe yargı arasındaki ara değerlerdir.

Kaynak: (Saaty 1980; Akbulak, 2010)

Öncelik Vektörünün Bulunması;

Öncelik vektörü karar verme sürecinde, ikili karşılaştırma matrislerinde önceliklerin belirlenmesinde meydana gelen önemli bir durumdur. Her bir unsur için bir alt düzeyini oluşturan alternatiflerin ikili karşılaştırma matrisinden ilgili kriterin öncelik

vektörü saptanır. Öncelik vektörleri bir üst düzeydeki kriterlerin ağırlık vektörleri ile çarpılarak en üst düzeyde olan amaç için genel öncelik vektörü belirlenir (Anıt, 2013).

Tutarlılık oranının hesaplanması;

Tutarlılık oranı olarak isimlendirilen ölçü, karar vericilerin karşılaştırmalarında ortaya çıkabilecek yanlış değerlendirmeleri saptamaya yarayan bir ölçüdür. Bu belirleme hataların saptanmasının yanında karar vericilerin yaptıkları abartılı değerlendirmeleri de ortaya çıkarır (Keskin & Altan, 2020). Tutarlılık oranı için üst sınır 0,10'dur. Tutarlılığın bu oranın altında kaldığı durumlar matrisin tutarlı olduğunu gösterirken 0,10 değerinin üzerinde sonuç veren matris tutarsız olarak kabul edilir bu durumda matrisin tekrar kontrol edilmesi gerekir (Akten, 2008).

5.3. Uygulama

5.3.1. Süreç ve Kriterler

Yukarıdaki bölümlerde izah edildiği üzere, analitik hiyerarşi sürecine (AHP) ilişkin ilk belirlenmesi gerekenler kriterlerdir. Çok kriterli karar alma sürecinde etkisi (ağırlığı) belirlenmek istenen bu süreçler için bir fenomenolojik çalışma yapılmış ve 7 ayrı alanında uzman kişilerden görüş alınmıştır. AHP sürecine ilişkin küreselleşmede, Türkiye'nin 1980 sonrası döneminde, hangi kriterler ne denli etkili olmuştur sorusunun cevapları aranmış ve AHP uygulama prensiplerine uygun olarak ortaya konulan 7 kriterin ikili karşılaştırmalarının yapılması sağlanmıştır. Her katılımcıya konuya ilişkin 7 kriter üzerinden soru cevap şeklinde değerlendirme yapmaları istenmiş ve elde edilen veriler giriş matrisini oluşturmuştur. Tablo 5'de kaynaklara dayandırılarak Türkiye'nin küreselleşmesinde ortaya konulan kriterler ayrı ayrı gösterilmektedir.

Tablo 5: AHP Kriterleri

Etkenler	Etkenin Adı (İlk üç etken zorunludur)
et1	Ar-Ge Yatırımları
et2	Siyasal Değişim
et3	Hür Teşebbüs/Yatırm Özgürlüğü
et4	Sanayide Verimlilik artışı
et5	Vergi Yükü
et6	Turizm Harcamaları
et7	Marka/Patent Başvuruları

(Yazar Tarafından Oluşturuldu)

Ar- Ge Yatırımları;

Ar-Ge (araştırma ve geliştirme), geçmişten günümüze gelen bilgi birikiminin yeni uygulamalar çerçevesinde geliştirilmesi maksadıyla sistemli bir şekilde yapılan çalışmaların tümüdür. Ar-ge yatırımları, bilim ve teknoloji alanında rekabet üstünlüğü elde etmek için kamu ve ticari sektörlerin yapmış olduğu faaliyetler için önemi bir göstergedir. Ar-ge alanında yapılan yatırımların esas amacı, sürekli değişim gösteren bir ortamda çalışan özel ve kamu sektörünün bu değişimlere ayak uydurabilmesi ve küresel pazarda rekabet kazanarak devamlılığını sağlayabilmeleridir (Yıldırım & Kaya, 2019).

Siyasal Değişim;

Siyasal değişim kavramı "bir toplumun içinde bulunduğu siyasal durumdan, dünya konjonktürünün de etkisiyle başka bir siyasal duruma geçmesi veya buna yönelik bir sürece girmesi" olarak tanımlanabilir (Küçük, 2019). Küreselleşmenin siyasal, ekonomik, sosyal ve çevresel açıdan ülkelere etkilerinin olduğu bilinmektedir. Ülkelerde küreselleşme bağlamında incelendiğinde birçok yönden değişim göstererek küresel pazarlara entegre olmayı amaçlamaktadır.

Hür Teşebbüs/Yatırım Özgürlüğü;

Doğrudan yabancı yatırımların (DYY) dünya ekonomisi ve ticaret açısından vazgeçilmez bir rolü olduğu tartışılmaz bir gerçekliktir. Küreselleşme bağlamında düşünüldüğünde ise DYY ev sahibi ülkelerin ekonomisinden çok dünya ekonomisinin bütünleşmesine sağladığı faydalar daha önemlidir Bireysel ve firma bazında kaynakların sınırlandırılmaksızın gerek ülke içinde gerek se ülke dışında çeşitli faaliyetler için kullandırılması, yani yatırım özgürlüğünün bulunduğu bir ortamın küreselleşme sürecine etkisi beklenen bir sonuçtur (Kengeş, 2019).

Sanayide Verimlilik Artışı;

18. y.y. sonlarından itibaren sanayide yaşanan gelişmeler, ekonomik küreselleşme açısından önemli etkiye sahip olmuştur. Sanayi devrimi ile ticaretin hız kazanması küreselleşme sürecini de etkilemiştir. Sanayi alanında faaliyet gösteren firmaların süratle değişen pazarları, üretim ve ürün teknolojilerinde yaşanan önemli gelişmeler uluslararası rekabeti devamlı canlı tutmaktadır. Bütün bu yaşananların ışığında sanayide verimliğin rekabetin artışını ve üretimi desteklediğini böylece küreselleşme üzerine önemli etkisinin devam ettiği görülmektedir (Kengeş, 2019).

Vergi Yükü;

Dünya bütünleşmesinin hız kazanması ve bunun kaçınılmaz bir sonucu olarak sermaye ve işgücünün, vergi oranlarının nispeten daha düşük belirlendiği ülkelere kayması ülkelerinde vergi politikalarını bu yönde belirlemesine neden olmaktadır. Küreselleşme ile beraber hızlı bir artış gösteren Çok uluslu şirketler (ÇUŞ) küresel ölçekte ürün ve hizmet üretmeleri sonucunda büyük vergi ödemeleri ile karşılaşmamak adına küresel boyutta vergi oranı daha düşük ülkeleri tercih etmektedirler. ÇUŞ'in karlarını artırabilmek için ülkelerin vergi sistemlerini önemseyerek yatırım yapmaları sonucunda ülkelerde vergi teşvikleri, indirimleri gibi birtakım araçlarla bu şirketleri kendi pazarlarına çekmeyi ve böylelikle dış kaynak sağlayarak rekabette üstünlük kazanmayı amaçlamaktadırlar. Bu yaşananlar göz önünde bulundurulduğunda sermaye

ve işgücü hareketliliğinin vergi yüküyle doğrudan alakalı olduğu görülmektedir (Doğan & Kabayel, 2016).

Turizm Harcamaları;

İnsanların Kültürlerin artırmak, gezip görmek, eğlenmek ve dinlenmek maksadıyla kendi ülkelerinde veya yabancı ülkelerde gerçekleştirdikleri faaliyetler turizm olarak tanımlanmaktadır. Turizm sadece kişiler için değil ülkeler için de oldukça önemlidir. Uluslararası seviyede ulaştığı boyutlarıyla turizm, harcamaları ve iş hacmini geliştirecek yeni istihdam alanları açan, sosyo-kültürel yaşamı etkileyen insancıl ve toplumsal sonuçları ile küreselleşme süreci içerisinde incelenmesi gereken önemli alanlardan biridir. Günümüzde turizm bir kalkınma aracı olmasından ziyade küreselleşmeye götüren bir unsur olarak düşünülmektedir. Kısaca özetlemek gerekirse kişiler veya ülkeler belirli hedefler doğrultusunda ve turizm sayesinde farklı kültürlerle ve ülkelerle etkileşim kurmaktadır (Kengeş, 2019).

Marka /Patent Başvuruları;

Gün geçtikçe artan rekabet ortamının mevcudiyetiyle işletmeler, rakiplerinden farklı olmak için tüketicinin belleğinde yer edinmek amacıyla güçlü birer marka olmayı hedeflemektedirler. Uluslararası piyasalarda faaliyet gösteren firmalar, markalı ürün ve hizmetler aracılığıyla zorlu rekabet şartlarında avantajlı bir duruma gelmektedirler. Zamanla küresel piyasalarda güç kazanan ve önemli hale gelen küresel markalar, bağlı bulundukları ülkeler için birer zenginlik kaynağı olmaktadırlar (Özaysal & Onay, 2018).

5.3.2. Fenomenolojik Değerlendirmeler

Küreselleşme ve Türkiye ekonomisinin küreselleşmeye dahil olması bağlamında önündeki engellerin ya da etkenlerin üzerine politika üretmek gerektiğinde, hangi kriterin daha öncelikli olarak ele alınması gerektiği önemli bir karar mekanizması gerektirecektir. Bu kararın analitik olarak verilere dayandırılması için ölçeklerden

faydalanılması gerekmektedir. Bu münasebet ile yukarıdaki bölümde, tablo 5'de elde edilen kriterler için bir ağırlıklandırma çalışmasının yapılması gerekmektedir. Bu çalışmayı AHP ile yapacak olan bu tezde, alanlarında uzman yedi kişinin değerlendirmeleri tabloya işlenecektir. Bu değerlendirmelerin her biri için, elde edilen veriler ışığında harmonik ortalaması gerekmektedir. Yani iki adet kriterin birbiri ile karşılaştırmasına alınan cevaplar örneğin 5 kişinin ilk kriteri, 2 kişinin de ikinci kriteri daha önemli bulduğu ve bu önem skalasının da ilk beş kişi için (4;8;8;2;2) diğer iki kişinin de 2. kriteri sırası ile (2;4) ölçülerinde önemli bulduğu ifade edildi ise, tüm değerlendirmeleri birinci kriterin önemlilik derecesine dönüştürdüğümüzde (4;8;8;2;2;1/2;1/4) şeklinde olacak, nihayet, bu yedi ağırlığın çarpımından elde edilen değeri yedinci derece kök içinde hesaplandığında,

7. dereceden kök (4*8*8*2*2*1/2*1/4)

7. dereceden kök (2^7) = 2 birim

birinci kriterin önemli olduğu sonucuna varılmaktadır.

Aynı yaklaşım ile tüm katılımcılardan elde edilen değerlendirmeler ve ikili karşılaştırmaların sonuç ağırlıkları aşağıda tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6: Katılımcı (K1, K2… K7) İkili Kriter Karşılaştırma Değerlendirmeleri ve Sonuç Tablosu

x	y	Değerleme	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	Sonuç
et1: Ar-Ge Yatırmları	et2: Siyasal Değişim	x	0,20	3,00	0,33	3,00	3,00	4,00	0,17	1,03
et1: Ar-Ge Yatırmları	et3: Hür Teşebbüs/Yatırm Özgürlüğü	x	0,17	1,00	0,33	2,00	3,00	3,00	0,25	0,82
et1: Ar-Ge Yatırmları	et4: Sanayide Verimlilik artışı	x	0,33	5,00	0,20	9,00	8,00	5,00	1,00	1,98
et1: Ar-Ge Yatırmları	et5: Vergi Yükü	x	0,20	1,00	0,20	0,20	0,20	6,00	0,33	0,44
et1: Ar-Ge Yatırmları	et6: Turizm Harcamaları	x	0,14	3,00	0,33	2,00	2,00	2,00	2,00	1,13
et1: Ar-Ge Yatırmları	et7: Marka/Patent Başvuruları	x	3,00	5,00	0,11	3,00	4,00	4,00	0,33	1,60
et2: Siyasal Değişim	et3: Hür Teşebbüs/Yatırm Özgürlüğü	x	5,00	0,11	0,33	0,33	0,25	7,00	4,00	0,89
et2: Siyasal Değişim	et4: Sanayide Verimlilik artışı	x	7,00	1,00	0,20	0,33	0,33	1,00	2,00	0,85
et2: Siyasal Değişim	et5: Vergi Yükü	x	3,00	1,00	0,20	0,50	0,50	0,33	3,00	0,76
et2: Siyasal Değişim	et6: Turizm Harcamaları	x	3,00	1,00	0,20	3,00	2,00	3,00	2,00	1,55
et2: Siyasal Değişim	et7: Marka/Patent Başvuruları	x	7,00	3,00	0,14	0,50	0,33	5,00	6,00	1,47
et3: Hür Teşebbüs/Yatırm Özgürlüğü	et4: Sanayide Verimlilik artışı	x	4,00	3,00	0,33	3,00	3,00	6,00	5,00	2,71
et3: Hür Teşebbüs/Yatırm Özgürlüğü	et5: Vergi Yükü	x	2,00	2,00	0,33	2,00	2,00	7,00	2,00	1,85
et3: Hür Teşebbüs/Yatırm Özgürlüğü	et6: Turizm Harcamaları	x	3,00	3,00	0,20	2,00	1,00	6,00	3,00	1,81
et3: Hür Teşebbüs/Yatırm Özgürlüğü	et7: Marka/Patent Başvuruları	x	7,00	3,00	0,20	2,00	3,00	7,00	2,00	2,31
et4: Sanayide Verimlilik artışı	et5: Vergi Yükü	x	0,25	1,00	0,33	3,00	2,00	7,00	2,00	1,32
et4: Sanayide Verimlilik artışı	et6: Turizm Harcamaları	x	0,50	0,33	0,50	3,00	4,00	3,00	2,00	1,29
et4: Sanayide Verimlilik artışı	et7: Marka/Patent Başvuruları	x	4,00	3,00	0,33	2,00	2,00	7,00	0,33	1,68
et5: Vergi Yükü	et6: Turizm Harcamaları	x	3,00	0,33	0,50	2,00	3,00	1,00	4,00	1,43
et5: Vergi Yükü	et7: Marka/Patent Başvuruları	x	7,00	3,00	0,33	0,33	0,25	2,00	4,00	1,25
et6: Turizm Harcamaları	et7: Marka/Patent Başvuruları	x	6,00	5,00	0,33	0,33	0,33	1,00	0,33	0,87

(Yazar Tarafından Oluşturuldu)

Tablo 6'da da görüldüğü üzere her ikili değerlendirmelerde birinci kriterin (x sütunundakilerin) y sütunundakilere olan üstünlüğü görülmekte ve Saaty'nin skalasına göre, 1 eşit düzey, 2 biraz önemli, 3 daha önemli, … 9 çok daha önemli değerlerine uygun olarak puanlama sonuçları elde edilmiştir. Burada, örneğin, et1 ve et7 (Ar-Ge yatırımları ve Marka/Patent başvuruları) arasındaki değerlendirmelere 7 kişinin verdiği cevapta, Ar-Ge yatırımlarının önemli olduğu ama çok da önemsenmeyecek bir üstünlüğünün (1,60) olduğu görülmektedir. Et3 ve et4 karşılaştırmasında (Hür teşebbüs ile sanayide verimlilik artışı kriterleri) et3 yani hür teşebbüsün daha önemli olduğu ve önemlilik derecesinin 2,71 seviyesinde (oldukça önemli) kategorisinde değerlendirildiği görülmektedir. Bir başka örnek de, et1 ve et5 (Ar-Ge yatırımları ve vergi yükü) karşılaştırıldığında, sonuç değeri 0,44 olduğundan, x sütunundaki değil de y sütunundakinin yani ikinci etkenin daha önemli olduğu ve önemlilik derecesinin 1/0.44 yani 2,27 – oldukça önemli kategorisinde – olduğu görülmektedir.

5.3.3. Giriş Matrisi

Tüm veriler toparlandıktan sonra, yedi katılımcının verdiği bilgiler doğrultusunda aşağıdaki tablo 7'de verilen giriş tablosu çıkartılmıştır. Bu tablo, ikili karşılaştırmaları tablo 6'da yer alan sonuç sütunundaki değerlerden elde edilmiş verilerdir. Köşegen değerleri 1'e eşit olan bu matris, her hangi bir kriterin kendine üstünlüğü söz konusu olmadığından bahisle konulmuştur. Et2 ve et7 karşılaştırması yani siyasi değişim ve marka patent başvuruları değerlendirmesinin verdiği 1,47'lik bir sonuç, tablonun köşegeninin üst bölgesinde 1,472 değeri alırken, bu değerlendirmenin bir başka deyişle et7 ve et2 karşılaştırmasında, köşegene göre simetrik değerinde 1,472'nin çarpmaya göre tersi yani 1/472 = 0,679 değerini alması gerekmektedir. Tüm sonuçlar Tablo 7'de sergilenmektedir. En alt satırda ise her bir etkenin sütun olarak elde ettiği değerlerin toplamından oluşmaktadır.

Tablo 7: Giriş Tablosu

	et1	et2	et3	et4	et5	et6	et7
et1	1,000	1,026	0,820	1,982	0,440	1,125	1,598
et2	0,974	1,000	0,887	0,846	0,763	1,551	1,472
et3	1,219	1,127	1,000	2,712	1,852	1,815	2,312
et4	0,505	1,182	0,369	1,000	1,320	1,292	1,677
et5	2,272	1,311	0,540	0,757	1,000	1,426	1,246
et6	0,889	0,645	0,551	0,774	0,701	1,000	0,868
et7	0,626	0,679	0,433	0,596	0,802	1,152	1,000
tp	7,484	6,970	4,600	8,668	6,879	9,361	10,174

(Yazar Tarafından Oluşturuldu)

5.3.4. Normalizasyon

Tablo normalizasyonu, her bir sütunun elde edilen toplam değerine her bir sütun elemanının bölünmesi ile elde edilir. Aşağıda tablo 7'den elde edilen normalize edilmiş tablo, tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8: Normalize Edilmiş Tablo

	et1	et2	et3	et4	et5	et6	et7	ort
et1	0,134	0,147	0,178	0,229	0,064	0,120	0,157	0,147
et2	0,130	0,143	0,193	0,098	0,111	0,166	0,145	0,141
et3	0,163	0,162	0,217	0,313	0,269	0,194	0,227	0,221
et4	0,067	0,170	0,080	0,115	0,192	0,138	0,165	0,132
et5	0,304	0,188	0,117	0,087	0,145	0,152	0,122	0,160
et6	0,119	0,092	0,120	0,089	0,102	0,107	0,085	0,102
et7	0,084	0,097	0,094	0,069	0,117	0,123	0,098	0,097
tp	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000

(Yazar Tarafından Oluşturuldu)

Tablo 8'de elde edilen değerler incelendiğinde, her bir sütunun kendi içinde yeniden toplanmasının 1 olması gerekmektedir. Alt satırın tamamı 1.00 değerinden oluşmaktadır. Zira toplam değere bölünen bir sütun için tüm değerlerin toplanmasının 1 olması (bütünün tek parçayı) vermesi gerekmektedir. Bu tabloda, örnek verilecek olunursa, et3 ve et5 karşılaştırmasının 0,269 değeri bir önceki tabloda et3 satır ve et5 sütunundaki 1,852 değerinin elde edilen sütun dip toplamı olan 6,879'a bölünmesi ile elde edilmiştir. Bu tabloda en önemli kısım ise her bir satırın aritmetik ortalaması ile elde edilen değerlerin çalışma sonucunu tayin edecek değerleri veriyor olmasıdır. Eğer test edilecek değerlendirmeler tutarlı çıkarsa, her bir kriter (etken) için önem derecesi Tablo 8'in ort. sütununda verilen değerlerden ibaret olacaktır.

5.3.5. Değerlendirmelerin Testi

Elde edilen değerlendirmelerin verdiği kriter ağırlıkları normalize edilmiş tablonun satır ortalamaları olarak tablo 8'de bulunmuştur. Bu ağırlıkların test edilmesi için ise aşağıdaki tablo 9 hazırlanmıştır. Tablo 9'da her bir kritere ait sütun verileri, giriş matrisinde elde edilen değerlerin normalize edilmiş tablodaki kriter ağırlıkları ile çarpılmasından elde edilmektedir. Bir örnek vermek gerekirse, tablo 9'da et4 satır ve et2 sütununda var olan 0,166 şu şekilde hesaplanmıştır.

Giriş tablosunda et4-et2 değeri olan 1,182 değeri ile et4 kriterinin normalize edilmiş tabloda karşılık gelen ağırlık değeri yani 0,132 değeri ile çarpılmasından elde edilmektedir.

Tablo 9: Değerlendirmelerin Test Edilmesi

	et1	et2	et3	et4	et5	et6	et7	tp	tp/ort
et1	0,147	0,144	0,181	0,262	0,070	0,115	0,156	1,076	7,318
et2	0,143	0,141	0,196	0,112	0,122	0,158	0,143	1,015	7,212
et3	0,179	0,159	0,221	0,359	0,295	0,185	0,225	1,624	7,356
et4	0,074	0,166	0,081	0,132	0,211	0,132	0,163	0,960	7,249
et5	0,334	0,185	0,119	0,100	0,160	0,146	0,121	1,165	7,301
et6	0,131	0,091	0,122	0,103	0,112	0,102	0,085	0,744	7,291
et7	0,092	0,096	0,095	0,079	0,128	0,118	0,097	0,705	7,238

(Yazar Tarafından Oluşturuldu)

Elde edilen bu tablonun tüm satırlarının toplamı tp sütununda yer almaktadır. Burada, her bir etkene karşılık gelen ve "eigene" değeri olarak ifade edilen değerin bir parçasını verecek tp/ort sütun değeri test matrisinin satır toplamlarının kriterlere ilişkin elde edilen tablo 8'deki ağırlıklara bölünmesi ile tp/ort sütunu değerleri elde edilmiş olacaktır. Bu değerlerin ortalaması "eigenevalue" (e) olarak ifade edilen değeri vermektedir.

Tablonun e değeri =

Tp/ort sütununun ortalaması = Sütun değerlerinin toplamı / 7 yani 7,281

olarak bulunmaktadır.

Consistancy Index olarak ifade edilen Güvenilirlik Endeksi,

$$CI = (e-7)/(7-1)$$

şeklinde hesaplanmaktadır. Bu değer e değeri yerine yazılarak hesaplandığında,

$$(7,281-7) / 6 = 0,047$$

Elde edilen bu güvenilirlik endeksi, güvenilirlik oranını (Consistancy Ratio, CR) elde etmek üzere, Saaty tarafından ifade edilen (Tablo 10) Rastsallık Endeksinde 7 (Random Index RI_7) kriterli sütun değeri olan 1,341 değerine bölünerek elde edilir.

Tablo 10: Rastsallık Endeksi

n	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
RI	0,000	0,000	0,525	0,882	1,115	1,252	1,341	1,404	1,452	1,484

(Sabri Öz, 2021)

Nihai olarak, elde edilen

$$CI / RI_7 = 0,047 / 1,341 = 0,035$$

Değer, 0,10 değerinin oldukça altında olduğundan, test sonucu tutarlıdır. Şu halde tablo 8'in son sütununda elde edilen ortalama değerler her bir kritere ilişkin ağırlık derecesini göstermektedir.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Günümüzde sosyal, politik ve ekonomik şartlar göz önüne alındığında küreselleşmenin geçen zaman içerisinde etkisini daha fazla hissettirdiği ve ülkeler arasında farklılıklar oluşturduğu görülmektedir. Dünya ekonomisinin serbestleşmesiyle beraber ticaret, sanayi ve teknolojide yaşanan gelişmelerin desteğiyle gerek sosyal, gerekse ekonomik etkileşimin küreselleşmeyi olumlu yönde etkilendiğini söylemek mümkündür. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin ekonomileri bu süreçten etkilenmektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin 1980 sonrası döneminde ekonomik küreselleşmeye dahli süreci incelenmiş ve hangi kriterler ne denli etkili olmuştur sorusuna AHP analizi ile cevap aranmıştır.

Ekonomik küreselleşmeye entegrasyon özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından çok önemli bir süreç olarak görülmektedir. Ülkelerin sosyo-ekonomik yönden gelişmesine imkan sağladığı yadsınamaz bir gerçektir. Hal böyle iken küreselleşme sürecinin olgunlaşması için de bir takım faktörlerin etkili olduğu ve özellikle çalışmamıza konu olan ekonomik küreselleşme için ne gibi kritelerin ön planda tutulması gerekliliği sorgulanmalıdır. İşte bu noktada yapılan literatür taraması sonucu elde edilen bulgular ve alanında uzman yedi kişinin de ortak görüşleri ışığında belirlenen kriterler ikili karşılaştırma yöntemi ile elde edilen sonuçların harmonik ortalaması alınarak her bir kriter için önem sıralaması oluşturulmuştur. Bunun için AHP analiz yönteminden faydalanılmıştır. Çalışmanın sonunda 1980 sonrası Türkiye'de uygulanan sanayi politikaları ve teknoloji yönetimi bağlamında ekonomik küreselleşmenin hangi faktörlerden ne derece etkilendiği ortaya konulmuştur.

Uygulama kapsamında ele alınan kriterler için kısaca bir karşılaştırma yapıldığında, et.3 olarak belirlenmiş olan "Hür Teşebbüs/Yatırım özgürlüğü" faktörü ekonomik küreselleşme adına ilk sırada önem arz etmektedir. Hali hazırda yatırım özgürlüğünün yüksek olduğu ülkeler genel itibarıyla ekonomik anlamda daha özgür ülkeler olarak görülmektedir. Böyle ülkelerde sermaye hareketliliğinin daha serbest olduğu bilinmektedir. Bu durum da yatırım özgürlüğünün ekonomik küreselleşme

üzerine pozitif bir etkisinin olduğunu göstermektedir. Bir diğer faktör olarak "Vergi Yükü" küresel ekonominin oluşumunda etkileyici bir unsurdur. Çalışmada ele alınan bu kriter katılımcılar tarafından ikinci sırada önemli görülmüştür. Küreselleşmenin hızlı gelişimi ÇUŞ'lerin da sayılarının artmasına neden oluşmuştur. ÇUŞ'ler de küresel rekabet ortamında yatırım tercihlerini genellikle vergisel yönden avantaj sağlayan ülkelerden yana kullandıkları için bu noktada Vergi Yükü faktörünün ekonomik küreselleşme için öneminden söz edilebilir.

Çalışma neticesinde et.1 olarak belirlenen "Ar-Ge Harcamaları" faktörünün üçüncü sırada önemli olduğu ortaya çıkmıştır. Ar-Ge alanında yapılan harcamalar adından da anlaşılacağı üzere araştırma ve geliştirmeye yönelik çalışmalara sağlanan bütçe anlamına gelmektedir. Küresel piyasada rekabet avantajı sağlamak ve sürdürülebilirlik adına şirketlerin bu tip harcamalara önem vermesi gerekmektedir. Bunun yanında gelişmekte olan ülkeler için de Ar-Ge harcamaları; yeni teknoloji ürünler geliştirilmesi, yüksek katma değerli malların üretilmesi ve bu sayede küresel pazarlarda rekabet üstünlüğü sağlayabilmek açısından büyük önem taşımaktadır.

Ekonomik küreselleşmenin oluşumunu etkileyen bir diğer faktör olarak belirlenen "Siyasal değişimler", ülkelerin istikrarlı yükselişi ve süreklilik arz eden ticari itibarı açısından olumlu ya da olumsuz etkiler meydana getirebilmektedir. Türkiye'nin yakın tarihi göz önüne alındığında 2000'li yılların başına kadar siyasette yaşanan çalkantılı dönemler ülkenin birçok açıdan oldukça geri kalmasına sebep olmuştur.. Ekonomik anlamda özgür olamayan, ticari itibarı dahi zayıf durumdaki bir ülkenin küresel pazarlarda kendine yer edinmesi bir hayli zor olmaktadır. Bu sebeple Siyasal değişimler Türkiye için de küresel ekonomiye entegre olabilmek adına büyük önem taşımaktadır. Bir diğer kriter de "Sanayide Verimlilik Artışı" olarak belirlenmiştir. Çalışmada bu kriter ekonomik küreselleşme sürecine etki yönünden beşinci sırada önemli görülmüştür. Sanayi ve sanayileşme bir ülkenin kalkınması ve uluslararası mecrada söz sahibi olması açısından büyük önem taşımaktadır. Zira gelişmiş ülkelerin aynı zamanda sanayileşme yönünden ileri ülkeler olduğu düşünüldüğünde ekonomik gelişmişlik ile sanayi arasındaki ilişki daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Son olarak “Turizm Harcamaları” ve “Marka Patent Başvuruları” etkenlerinin değerlendirmesi de ele alındığında bu iki faktör arasında çok açık bir fark olmakla beraber turizm harcamaları biraz daha önemli görülmüştür. Zira turizm bir ülkenin tanıtımında etkili olduğu kadar, yeni iş alanları oluşturması yönünden ekonomilere de canlılık getirmektedir. Diğer toplumlarla kültürel ve sosyal açıdan bütünleşmeyi sağlaması yönüyle de küreselleşme için pozitif bir etki oluşturduğu söylenebilir. Öte yandan marka patent başvurularını da göz ardı etmemek gerekir bu gün uluslararası piyasalarda öne çıkmış bir marka, buna sahip olan ülke açısından çok önemli bir ekonomik getiri olarak görülmektedir.

KAYNAKÇA

Acar, Ü. (2020). Küresel Politikaların Belirlenmesinde Çok Uluslu Şirketlerin Rolü ve Önemi. *TESAM Akademi Dergisi*, 465-489.

Adabalı, M. M., & Özcan, C. C. (2016). Küreselleşme ve Turizm. e. C. Özcan içinde, *Turizmin Ekonomi Politiği* (s. 41). İstanbul: Paradigma Akademi.

Adıgüzel, M. (2013). EKONOMİK KÜRESELLEŞMENİN TÜRKİYE EKONOMİSİNE ETKİLERİ. *Akademik Bakış Dergisi*(35), 4-5. http://www.akademikbakis.org adresinden alınmıştır

Akat, İ., Budak, G., & Budak, G. (1994). *İşletme Yönetimi.* İstanbul: Beta Yayın A.Ş.

Akgönül, H., & Masca, M. (2000). Gelişmekte olan ülkeler açısından Küreselleşme. *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 127-136.

Akıncı, A., & Aktürk, H. (2020). Ulus-Devletin Küreselleşme Karşısındaki Genel Durumu. *Van yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13-34.

Aktan, C. C. (1999). *2000'li yıllarda Yeni yönetim Teknikleri 1 : Değişim Mühendisliği .* İstanbul: TÜGİAD Yayınları. http://www.canaktan.org/yonetim/degisim-yonetim/degisim-muhendis.htm. adresinden alınmıştır

Aktan, C. C. (2002). *Yoksullukla Mücadele Stratejileri.* Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayınları.

Aktan, C. C., & Şen, H. (1999). *Globalleşme, Ekonomik Kriz ve Türkiye.* Ankara: TOSYÖV Yayınları.

Aktel, M. (2001). Küreselleşme Süreci ve Etki Alanları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 193-202.

Akten, M. (2008). Isparta Ovasının Optimal Alan Kullanım Planlaması Üzerine Bir Araştırma. *Doktora Tezi, SDÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı,*, 243 sayfa. İsparta.

Altenburg, T., Rosendahl, C., Stamm, A., & Drachenfels, C. v. (2008). Industrial Policy-A Key Element of the Social and Ecological Market Economy. *Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit (GTZ)*, 136.

Ambroziak, A. A. (2017). Review of the Literature on the Theory of Industrial Policy. e. A. Ambroziak içinde, *The New Industrial Policy of the Europan Union* (s. 3-38). Switzerland: Springer.

Anıt, Y. (2013). Batman İlinin Uygun Yerleşim Alanlarının Belirlenmesi. *Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Jeoloji Mühendisliği Anabilim Dalı*, 80 s. Aksaray.

Arıboğan, D. Ü. (2001). *Globalleşme senaryosunun aktörleri : (Uluslararası ilişkilerde güç dengesi).* İstanbul: Der Yayınları.

Arısoy, İ. (2005). TÜRKİYE'DE SANAYİLEŞME VE TEMEL GÖSTERGELER AÇISINDAN SANAYİNİN GELİŞİMİ. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 45-67.

Ateş, D. (2014). *Uluslararası Örgütler : Devletlerin Örgütlenme Mantığı.* Bursa: Dora Yayınları.

Aydemir, N. (2000). Öğrenen organizasyonların oluşturulmasında vizyon paylaşımı. *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi*, 27-34.

Bandt, J. d. (2005). Policy Mix and Industrial Strategies. e. P. Bianchi, K. Cowling, & R. Sugden içinde, *Europe's economic challenge: analyses of industrial strategy agenda for the 1990's* (s. 1-11). New York: Routledge Publishing.

Baş, K. (2009). Küreselleşme ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği. *Ç. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 49-70.

Başkaya, Z., & Akar, C. (2005). Üretim Alternatifi Seçiminde Analitik Hiyerarşi Süreci: Tekstil İşletmesi Örneği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 5*(1), 273-286.

Bayar, F. (2008). Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme sürecinde Türkiye. *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*, 25-34.

Bedük, A. (2002). *Benchmarking.* Ankara: Nobel.

Bhattacharya, D. (2004). *GLOBALIZATION AND THE STATE: HUMAN DEVELOPMENT AND CAPACITY BUILDING NEEDS - A REVIEW OF ASIAN COUNTRY EXPERIENCES.* New York: United Nations.

Bianchi, P., & Labory, S. (2007). From 'old' Industrial policy. P. editörler: Bianchi, & S. Labory içinde, *International Handbook on Industrial Policy to 'New' Industrial development Policies* (s. 16). Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing.

Bozkurt, V. (2000). Küreselleşmenin İnsani Yüzü. e. V. Bozkurt içinde, *Küreselleşme Kavram Gelişim ve Yaklaşımlar* (s. 1-25). İstanbul: Alfa Basım Yayım.

Chang, H.-J. (2004). *Globalisation, Economic Development and The Role State.* New York: Zed Books.

Çalışır, G. (2009). Küreselleşmenin Ortaya Çıkardığı Olayların Türkiye'deki Televizyon Haberlerine Yansımaları. Esskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çelik, M. Y. (2012). Boyutları ve Farklı Algılarıyla Küreselleşme. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 57-74.

Demircan, M. L., & Moltay, A. (1997). *Bilgiyi Yönetmek.* İstanbul: Beta Bsım Yayım Dağıtım A.Ş.

Demirel, D. (2006). Küresel Eksende Devletin Yeni Kimliği "Etkin Devlet". *Sayıştay Dergisi*, 105-128.

Dinler, Z. (2010). "Cumhuriyetimizin Kuruluşundan Günümüze İzlenen Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Kalkınma Ajansları". B. A. (Editörler) içinde, *Türkiye'de Bölgesel Kalkınmanın Yeni Örgütleri Kalkınma Ajansları,* (s. 58-59). Bursa: Ekin Kitabevi.

Doğan, A., & Kabayel, M. (2016, Nisan). Küreselleşme ve Vergi Sistemlerinin Değişimi. Kasım 17, 2021 tarihinde https://vergiraporu.com.tr/upImage/org/2016-199-Kuresellesme_Ve_Vergi_Sistemlerinin_Degisimi-Alper_Dogan-Melih_Kabayel%20.pdf adresinden alındı

Doğan, Ö. (2010). Teknoloji Yönetimi ve Küresel Rekabet. F. O. Ed. Çelikçapa, & S. Y. Kaygusuz içinde, *Teknoloji Yönetimi.* Bursa: Dora.

DPT. (1985: 66-68). *Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989).* Ankara: Devlet PlanlamaTeşkilatı.

DPT. (1990: 85). *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı.* Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

DPT. (1990:1). *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994).* Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

DPT. (1995). *Küreselleşme Özel İhtisas Komisyonu Raporu.* Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

DPT. (1996: 68). *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000).* Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

DPT. (2001: 122). *Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı.* Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

DPT. (2007: 89). *Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013).* Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

DPT. (2013). *X. Beş Yıllık Kalkınma Planı.* Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.

DPT. (2019). *On birinci kalkınma planı .* Ankara: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı.

Dulupçu, M. A. (2001). *Küresel Rekabet Gücü Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme.* Ankara: Nobel Yayın.

dunyadaticaret.com. (2018, 12 13). https://dunyadaticaret.com/gatt-nedir.html: www.dünyaticaret.com adresinden alınmıştır

Durdudiler, M. (2006). Perakende Sektöründe Tedarikçi ve Performans Değerlemesinde AHP ve Bulanık AHP uygulaması. *Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Endüstri Mühendisliği Anabilim Dalı*, 99 s. İstanbul.

ed. Berksoy, T., Boratav, K., & Türkcan, E. (2003). *Türkiye'de sanayileşmenin yeni boyutları ve KİT'ler.* İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.

Eğri, T., & Çetin, G. (2020). 1980 Sonrası Türkiye Sanayi Politikası Uygulamaları ve Kalkınma Planlarında Sanayileşme Vurgusu. Y. Tuna, & B. A. Altuğ içinde, *Sanayi Politikaları: Ekonomik ve Sosyal Eğilimler* (s. 372). İstanbul: Hiperyayın.

Elçin, A. B. (2012). *Küreselleşmenin Tarihçesi.* Ankara.

Emiroğlu, A. (2018). *İnovasyon ve Teknoloji Yönetimi.* Bursa: Ekin Kitabevi.

Erkış, İ. U. (2013). Ulus-Devletin Tarihsel Gelişimi Üzerine. *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 55-76.

Ersen, H. (1997). *Toplam Kalite Yönetimi ve İnsan Kaynakları Yönetimi İlişkisi.* İstanbul: Sim Matbaası.

Esgin, A. (2001). Ulus-Devlet ve Küreselleşmeye İlişkin Bazı Tartışmalar. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 185-192.

Ferguson, P. R., & Ferguson, G. J. (1994). *Industrial economics : ıssues and pespectives.* New York: NYU Press.

Fulmer, W. E. (1993). Anticipatory Learning: The Seventh Strategic Imperative for the Twenty-first Century. *The Journal of Management Development*, 61-66.

Garwin, D. A. (1993). Building a Learning Organization. *Harward Business Review*, 1-16.

Giddens, A. (2000). *Elimizden Kaçıp Giden Dünya: Küreselleşme Hayatımızı Nasıl Yeniden Şekillendiriyor?* İstanbul: Alfa.

Gregory, M. (1995). Technology Management: A Process Approach. *Proceedings of the Institution of mechanical Engineers*, 350.

Hasgüler, M., & Uludağ, M. B. (2007). *Devletlerarası ve hükümetler-dışı Uluslararası örgütler : tarihçe, organlar, belgeler, politikalar .* İstanbul: Alfa Basım Yayın.

Hirst, P., & Thompson, G. (1998). *Küreselleşme Sorgulanıyor.* Ankara: Dost Kitabevi.

Huntington, S. (2004). *Biz Kimiz Amerika'nın Ulusal Kimlik Arayışı.* İstanbul: CSA Yayınları.

Ilgaz, C. (2000). *Küreselleşme ve 1980 Sonrası Türk Toplumuna ve Basınına Yansıması.* İstanbul: Doğan Ofset.

İyidoğan, S. (2012). Türkiye'nin Yeni Sanayi Politikası Yönelimi: Entegre Sanayi Politikası Yaklaşımı Önerisi. *Amme İdaresi Dergisi*, 29-52.

Judd, S. (1993). Hybrid Managers in Information Technology. E. R. Ennals, & P. Mydneux içinde, *Managing With Information.* London: Spinger-Verlog.

Kar, M., & Günay, E. (2003). Küreselleşme, bölgeselleşme ve Entegrasyon Teorisine Giriş. e. M. Kar, & H. Arıkan içinde, *Avrupa Birliği Ortak Politikalar ve Türkiye* (s. 3). İstanbul: Beta.

Karadal, F., & Türk, M. (2008). İşletmelerde Teknoloji Yönetiminin Geleceği. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 59-71.

Karluk, R. (1995). *Küreselleşen Dünyada Uluslararası Ekonomik Kuruluşlar ve Entegrasyonlar.* Eşkişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi.

Katırcıoğlu, E. (2008). Küreselleşme Çağında Sol Ekonomik Politikalar. C. Erciyes içinde, *Yeni Toplum Yeni Siyaset Küreselleşme Çağında Sosyal Demokrat Yaklaşımlar.* İstanbul : Kalkedon.

Kaymakçı, O. (2007). Kavramsal, Kuramsal ve Tarihsel Açıdan Küreselleşmeye Giriş. e. O. Kaymakçı içinde, *Küreselleşme Üzerine Notlar* (s. 3). Ankara: Nobel Yayınları.

Kengeş, E. (2019). Küreselleşmeyi Etkileyen Faktörlerin Panel Kantil Regresyon ile Analizi. *Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi S.B.E. Ekonometri Ana Bilim Dalı*, 80. İstanbul.

Keskin, İ., & Altan, Ş. (2020). Analitik Hiyerarşi Süreci (AHS). Ş. A. ed. Murat Atan içinde, *Örnek Uygulamalarla Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri* (s. 45-46).

Kılıçarslan, Ş. (2007). Uluslararası Ekonomik Örgütlerin Küreselleşme Üzerindeki Etkileri. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kılıçarslan, Ş. (2007). Uluslarası Ekonomik Örgütlerin Küreselleşme Üzerindeki Etkileri. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul, İstanbul, Türkiye: İstanbul Ticaret Üniversitesi.

Küçük, A. (2019). Türkiye'de Sosyal ve Siyasal Değişim: 1980 ve Sonrası. *Econharran Harran Üniversitesi İİBF Dergisi, 3*(4), 20-45.

Külünk, M. (2006). *Küreselleşen Dünyada Türkiye.* İstanbul: Kum Saati Yayıncılık.

Lambertus, T. (1995). The Basic of Benchmarking. *Intencive*, 127-131.

Lindbeck, A. (1981). Industrial Policy as an Issue in The Economics Environment. *The World Economy*, 391-406.

Maine, E., Probert, D., & Ashby, M. (2005). Investing in New Materials: a Tool for Technology Managers. *Technovation*, 15-23.

Mehmetoğlu, E. (2018). Uluslararası Örgütlerin Yükselişi: Ulus Devletin Dönüşümü. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Arel Üniversitesi.

Memiş, H. (2014). Küreselleşme ve Yoksulluk İlişkisi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 144-161.

Michael, B. (2011). Theorising the Politics of Globalization: A Critique of Held et al.'s "Transformationalism". *Journal of Economic and Social Research*, 3-17.

Ok, S. T. (2008). Küresel Ekonomi ve Türkiye. *Öneri Dergisi, 8*(29), 103-107. doi:10.14783/maruoneri.680660

O'LOUGHLİN, J. L. (2004). *Globalization And Its Outcomes, (Ed. J. O'loughin, L. Staeheli And E. Greenberg),.* New York: The Guilford Press.

Oran, B. (2001). *Küreselleşme ve Azınlıklar.* Ankara: İmaj Yayınevi.

Öğüt, A. (2003). *Bilgi Çağında Yönetim.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Özaysal, T., & Onay, M. (2018). Markalaşmanın Uluslararasılaşmaya etkisi Turquality örneği. *UİİİD-IJEAS*, 181-198.

Özel, H. A. (2011). İktisadi Perspektiften Küreselleşme Kavramı ve Gelişimi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 91-98.

Özerkmen, N. (2004). Uluslararası Eşitsizliği Derinleştiren bir Süreç Olarak konomik Küreselleşme. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 135-148.

Özgöker, U., & Batı, G. F. (2017). *Uluslararası siyasi, Askeri, Ekonomik ve Sosyal-Kültürel Örgütler.* İstanbul: Der Yayınları.

Öztürk, N. (2007). Finansal Küreselleşme ve Küresel Sermaye Akımları. E. O. Kaymakçı içinde, *Küreselleşme Üzerine Notlar* (s. 251-288). Ankara: Nobel Yayınları.

Öztürk, S., & Özyaraşır, D. (2005). TÜRKİYE EKONOMİSİNDE 1980 SONRASI YAŞANAN YAPISAL DÖNÜŞÜMLERİN GSMH, DIŞ TİCARET VE DIŞ BORÇLAR BAĞLAMINDA TEORİK BİR DEĞERLENDİRMESİ. *Mevzuat Dergisi. Yıl:8, Sayı: 94*. https://www.mevzuatdergisi.com/2005/10a/01.htm adresinden alınmıştır

Page, J., & Tarp, F. (2017). Overview and Insights. J. ed. Page, & F. Tarp içinde, *The Practice of Industrial: Government–Business Coordination in Africa and East Asia* (s. 1-20). Oxford: Oxford Universty Press.

Parasız, İ., Ekren, N., & Tuna, Y. (2013). *İktisat.* Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.

Peker, Ö. (1993). Toplam Kalite Yönetimi ve TS-ISO 9000 Standartları. *Verimlilik Dergisi*(Özel sayı Kalite), 47-60.

Pekmans, J. (2006). Europan Industrial Policy. e. P.Bianchi, & S. Labory içinde, *International handbook on industrial policy* (s. 51). UK: Edward Elgar Publishing.

Rodrik, D. (2009). Industrial Policy: Don't Ask Why, Ask How. *Middle East Development Journal*, 1-29.

Saaty, T. L. (2000). *Fundamentals of Decision Making and Priority Theory With Analytic Hierarchy Process.* Pittsburg: RWS Publications.

Saaty, T., & Vargas, L. (2001). *Models, Methods, Concepts and applications of Analytic Hierarchy Process.* New York: Springer Science &Business Media.

Sabri Öz, P. B. (2021). Turizm. T. D. Sabri Öz içinde, *Technology and Industrial Policy - TEMIP* (s. 355-388). Istanbul: Hiperyayın.

Saggi, K., & Howard, P. (2006). Is There a Case for Industrial Policy? A Critical Survey. *World Bank Research Observer*, 267-297.

Sapancalı, F. (2001). Yeni Dünya Düzeni ve Küresel Yoksulluk. *Dokuz eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 115-140.

Sayın, A. (2017). Fransa'nın Afrika Kıtasındaki Sömürgeci Politikaları ve Cezayir. *Social Sciences Studies Journal*, 1759-1773.

Sherman, A., Bohlander, G., & Snell, S. (1996). *Managing Human Resources.* Ohio: South Western College Publishing.

Soete, L. (2007). From Industrial to Innovation Policy. *Journal of Industral Competition Trade*, 273-284.

Solmaz, E. (2014). OECD Ülkelerinde Ülke İçi Gelir Eşitsizliklerinin Çok Boyutlu Küreselleşme Endeksleri İle İlişkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi veİdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 91-108.

Solmaz, E. (2014). OECD Ülkelerinde Ülke İçi Gelir Eşitsizliklerinin Çok Boyutlu Küreselleşme Endeksleri İle İlişkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 19*(3), 91-108. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/sduiibfd/issue/20814/222660 adresinden alınmıştır

Starr, C. G. (2000). *Antik Çağda Deniz Gücü.* İstanbul: Homer Yayınları.

Şenses, F., & Taymaz, E. (2003). Unutulan Bir Toplumsal Amaç: Sanayileşme Ne Oluyor Ne Olmalı ? *Economic Research Center*, 1-24.

Taymaz, E. (1993). Sanayi ve Teknoloji Politikaları: Amaçlar ve Araçlar. *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 549-580.

Toprak, M. (2001). *Küreselleşme ve Kriz: Türkiye ve Dünya deneyimi.* Ankara: Siyasal Kitabevi.

Tutar, H. (2000). *Küreselleşme Sürecinde İşletme Yönetimi.* İstanbul: Hayat Yayınları.

Türkkan, E. (2001). Türkiye'de Sanayileşme (1980-2000). A. Derleyen Şahinöz içinde, *Türkiye Ekonomisi Sektörel Analiz.* Ankara: İmaj yayıncılık.

UNCTAD. (2016). *Virtual Institute Teaching Material on Structural Transfrmation and Industrial Policy.* New York and Geneva: United Nations.

Warwick, K. (2013, 05 04). Beyond Industrial Policy: Emerging Issues and New Trends. *OECD Science, Technology and Industry Policy Paper No:2*.

Weiss, J. (2013). Industrial Policy in the Twenty-First Century: Challenges for the Future. A. ed. Szirmai, W. Naudé, & L. Alcorta içinde, *Pathways to Industrialization in the Twenty-First Century: New Challenges and Emerging Paradigms* (s. 393-412). Oxford: Oxford University Press.

Yıldırım, C., & Kaya, D. G. (2019). Ar-Ge Harcamalarının Gelişimi: TR-AB Üzerine Bir Değerlendirme. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 33*(3), 791-812.

Yılmaz, D. (2014). Analitik Hiyerarşi Yöntemi Kullanılarak İstanbul Metropoliten Alanında Toplu Taşıma İle Bütünleşik Bisiklet Ağı Kümelerinin Önceliklendirilmesi. *İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İnşaat Mühendisliği Anabilim Dalı*.

Yılmaz, E. A., & Akbulut, A. (2016). Küresellşme Sürecinde Ulus-Devletin Rolü Ulus-Devletler Güçleniyor Mu? *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 71-88.

EKLER

EK 1: 1980 Sonrası Türkiye'nin Ekonomik Küreselleşmeye Dahil Olmasında Etkili Faktörlerin AHP Metodu İle Değerlendirilmesi Amaçlı İkili Karşılaştırma Anketi

Bu bilgi formu, "**Sanayi politikaları ve teknoloji yönetiminin küresel ekonomiye etkileri; 1980 sonrası Türkiye analizi**" başlıklı yüksek lisans tez çalışması kapsamında hazırlanmıştır. Form kişisel bilgilere yönelik sorulardan oluşan birinci bölüm ile ekonomik küreselleşmeye etki eden faktörlerin önem sırasını belirlemeye yönelik sorulardan oluşan ikinci bölümden oluşmaktadır.

Soruların dikkatlice okunarak cevaplanması araştırmanın sonuçlarının güvenilirliği açısından oldukça önem arz etmektedir.

İlgi ve yardımlarınız için teşekkür ederiz.

Yüksek lisans öğrencisi	Tez Danışmanı
Figen Köse	Dr. Sabri Öz

BÖLÜM I

1	Cinsiyetiniz	
2	Mesleğiniz	
3	Yaşınız	
4	Çalıştığınız kurum	
5	Kurumdaki pozisyonunuz	
6	Çalıştığınız kurumdaki Hizmet Süreniz	
7	Mezuniyet durumunuz	

ANKET İÇİN AÇIKLAMA:

Önem Derecesi ve Açıklaması:

Sözel Tercih	Sayısal Tercih	Açıklama
Eşit Derecede tercih edilme	1	Eşit derece önemli, Her iki faktör amaca eşit katkıda bulunur
Kısmen Tercih edilme	3	Orta derecede önemli. Tecrübe ve değerlendirmeler sonucunda bir faktör diğerine göre biraz daha tercih edilir
Oldukça tercih edilme	5	Güçlü derecede önemli. Tecrübe ve değerlendirmeler sonucunda bir faktör diğerine göre çok daha fazla tercih edilir.
Kuvvetle Tercih edilme	7	Çok güçlü derecede önemli. Bir faktör diğerine göre çok güçlü şekilde tercih edilir. Uygulamada üstünlüğü ispatlanmıştır.
Kesinlikle Tercih edilme	9	Son derece önemli. Bir faktör diğerine göre mümkün olan en yüksek derecede tercih edilir
Ara değerler	2,4,6,8	Yukarıdaki değerler arasındaki ara değerler. Bir değerlendirmeyi yapmakta sözler yetersiz kalıyorsa, sayısal değerlerin ortasındaki bir değer verilir

Örnek: 1, Soruda Ar-ge yatırımlarının, Siyasal değişimlere göre önemi "Güçlü derecede önemli" ise önem derecesi 5 olarak kabul edilir.

BÖLÜM II

1980 Sonrası Türkiye'nin Ekonomik Küreselleşmeye Dahil Olmasında Etkili Faktörlerin AHP Metodu İle Değerlendirilmesi Amaçlı İkili Karşılaştırma Anketi

1- 1980 sonrası Türkiye'nin küresel ekonomiye dahli sürecinde Ar-ge yatırımları siyasal değişimlere göre ne kadar önemlidir?

Ar-ge yatırımları	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Siyasal değişim

2- 1980 sonrası Türkiye'nin küresel ekonomiye dahli sürecinde Ar-ge yatırımları hür teşebbüs/yatırım özgürlüğüne göre ne kadar önemlidir?

Ar-ge yatırımları	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Hür teşebbüs/yatırım özgürlüğü

3- 1980 sonrası Türkiye'nin küresel ekonomiye dahli sürecinde Ar-ge yatırımları sanayide verimlilik artışına göre ne kadar önemlidir?

Ar-ge yatırımları	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Sanayide verimlilik artışı

4- 1980 sonrası Türkiye'nin küresel ekonomiye dahli sürecinde Ar-ge yatırımları vergi yüküne göre ne kadar önemlidir?

Ar-ge yatırımları	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Vergi yükü

5- 1980 sonrası Türkiye'nin küresel ekonomiye dahli sürecinde Ar-ge yatırımları Turizm harcamalarına göre ne kadar önemlidir?

Ar-ge yatırımları	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Turizm harcamaları

6- 1980 sonrası Türkiye'nin küresel ekonomiye dahli sürecinde Ar-ge yatırımları Marka patent başvurularına göre ne kadar önemlidir?

Ar-ge yatırımları	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Marka patent başvuruları

7- 1980 sonrası Türkiye'nin küresel ekonomiye dahli sürecinde Siyasal değişimler Hür teşebbüs/yatırım özgürlüğüne göre ne kadar önemlidir?

Siyasal değişimler	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Hür teşebbüs/ Yatırım özgürlüğü

8- 1980 sonrası Türkiye'nin küresel ekonomiye dahli sürecinde Siyasal değişimler sanayide verimlilik artışına göre ne kadar önemlidir?

Siyasal değişimler	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Sanayide verimlilik artışı

9- 1980 sonrası Türkiye'nin küresel ekonomiye dahli sürecinde Siyasal değişimler vergi yüküne göre ne kadar önemlidir?

Siyasal değişimler	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Vergi yükü

10- 1980 sonrası Türkiye'nin küresel ekonomiye dahli sürecinde Siyasal değişimler Turizm harcamalarına göre ne kadar önemlidir?

Siyasal değişimler	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Turizm harcamaları

11- 1980 sonrası Türkiye'nin küresel ekonomiye dahli sürecinde Siyasal değişimler Marka patent başvuruları göre ne kadar önemlidir?

Siyasal değişimler	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Marka patent başvuruları

12- 1980 sonrası Türkiye'nin küresel ekonomiye dahli sürecinde Hür teşebbüs/yatırım özgürlüğü, sanayide verimlilik artışına göre ne kadar önemlidir?

Hür teşebbüs/ yatırım özgürlüğü	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Marka patent başvuruları

13- 1980 sonrası Türkiye'nin küresel ekonomiye dahli sürecinde Hür teşebbüs/yatırım özgürlüğü, vergi yüküne göre ne kadar önemlidir?

Hür teşebbüs/ yatırım özgürlüğü	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Vergi yükü

14- 1980 sonrası Türkiye'nin küresel ekonomiye dahli sürecinde Hür teşebbüs/yatırım özgürlüğü, Turizm harcamalarına göre ne kadar önemlidir?

Hür teşebbüs/ yatırım özgürlüğü	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Turizm harcamaları

15- 1980 sonrası Türkiye'nin küresel ekonomiye dahli sürecinde Hür teşebbüs/yatırım özgürlüğü, Marka patent başvurularına göre ne kadar önemlidir?

Hür teşebbüs/ yatırım özgürlüğü	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Marka patent başvuruları

16- 1980 sonrası Türkiye'nin küresel ekonomiye dahli sürecinde Sanayide verimlilik artışı, vergi yüküne göre ne kadar önemlidir?

Sanayide verimlilik artışı	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Vergi Yükü

17- 1980 sonrası Türkiye'nin küresel ekonomiye dahli sürecinde Sanayide verimlilik artışı, Turizm harcamalarına göre ne kadar önemlidir?

Sanayide verimlilik artışı	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Turizm Harcamaları

18- 1980 sonrası Türkiye'nin küresel ekonomiye dahli sürecinde Sanayide verimlilik artışı, Marka patent başvurularına göre ne kadar önemlidir?

Sanayide verimlilik artışı	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Marka patent başvuruları

19- 1980 sonrası Türkiye'nin küresel ekonomiye dahli sürecinde Vergi yükü, Turizm harcamalarına göre ne kadar önemlidir?

Vergi Yükü	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Turizm harcamaları

20- 1980 sonrası Türkiye'nin küresel ekonomiye dahli sürecinde Vergi yükü, Marka patent başvurularına göre ne kadar önemlidir?

Vergi Yükü	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Marka patent başvuruları

21- 1980 sonrası Türkiye'nin küresel ekonomiye dahli sürecinde Turizm harcamaları, Marka patent başvurularına göre ne kadar önemlidir?

Turizm Harcamaları	9	8	7	6	5	4	3	2	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Marka patent başvuruları